

Mongoni Manza ka Yeso beyo
Luka
okpikaga ndi mino
Likpumuƙa la mambwa

Mongoni Manza beyo Luka okpikaga ndi mino nima. Luka keƙu ndi iyi atutumbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndi pa imoti na batu nibo bakpakyana ndi na Yeso, anumuusa beyo obili ka Yeso a ndi mino kadwe ku kwa ku iba ndi mino binza. Kumbuso yi, akpikilya kuwa ndi mutu bemoti nino ina ndi be Tiofilo kitabu yi niyi. Luka a ndi munganga, bakpakyana ndi bongbinga basi na atutumbwa beyo ka Polo. Luga ka batu basi nibo bokpikaga ndi Mobiso, iyi mukaka aka no keƙu ndi Muyuda. Luki limoti, atumbulaga yigya ka Bayuda be kye bawai-daki bibito binza be Yeso ni wani.

Luka abikya ndi be Bayuda ba ndi kabundaga ngama nino uhukusogo. A Muhukuso nino bogyalandu ko Kunzi babikya ndi ka Mobiso be Kunzi atikoku ndeke. Kunzi a ndi kaiba be Muhukuso kiki, ibusu basi tika batu bubungogo. Atikoku ndi mukpekpe mo Mikaki kauhukusogo batu basi ba bevananza bayasi nibo babinikyana. Miki yi ni Yeso-Kilisito.

Luka atumbulaga ndi ka kitabu yi niyi beyo Yeso ibukata ndi mino, ligubo nibo agya ndi ka obili. Atumbulaga goni beyo utiwaga ndi mino bambanzu, atumbulaga bulyo ya kukwaku na pupa ka Yeso mbaku. Yeso a

ndi kabikyaga Mongoni Manza no ngu yasi, anohukuso bokolofu, anokpumyo mambengi ma bunye, anagya makpumuka mambanga-mbanga mudingi nimo okitogi yimibo ka bambanzu.

Luka okpikatu goni kitabu ya yiba: kitabu yi ni «Ligubo ka batutumbwa». Atumbulaga ndi kuso yi nilo usilya ndi batutumbwa katukya wa Kunzi adokisa ndi mino Yeso kugu wa lisyε na beyo Mongoni Manza italyana ndi mino bapa bayasi.

Yigbananaga ya kitabu yi niyi:

Isi ya likpumuka nilo Luka okpikaga ndi mino kitabu yi niyi 1:1-4

Beyo Yuani-Mubatizai na Yeso bibukuta ndi mino 1:5-2:52

Kuu ka Yuani-Mubatizai 3:1-20

Ibatiso ka Yeso na beyo Abili a ndi mino kabobo 3:21-4:13

Yeso ogoni kaiko ka Galilaya 4:14-9:50

Yeso opupini ka Galilaya, inda ka Yelusalema 9:51-19:27

Poso ya mulibo ka Yeso kunu ka obili, yisasambya na kukwaku kaki 19:28-23:56

Yeso opupini ka mbuku 24:1-12

Yeso upuponilyini babibya kaki, Kunzi adokiso kugu wa lisyε 24:13-53

Likpumuka la mambwa

¹ Amboku Tiofilo, mutu wa ibiba kugbe, bambanzu budingi bokingiloni kokpiko mongoni ma likpumuka nilo igyonosa ndi luga kusu.

² Mufongoni beyo batu nibo bina ndi no miso ka mambwa batitumbulyaga ndi mino, na biita kuwa ndi babibikya ba likpumuka ko Kunzi.

³ Kinili, kumbuso mukpima, imi, nini imi binza goni kaukpikilyo ka bungbingbili, iwe Tiofilo, likpamuka lasi nilo igyonosa ndi katukya ka mambwa, ⁴ iba wibatɔ lingunɔ la mutiwi nimɔ bɔpá ndi.

Malaika opini mongoni ma yibukata ka Yuani-Mubatizai

⁵ Ko ngbingo yi ninɔ Elodi Mbokɔ a ndi mino ngama wa iwili ka Bayuda, a ndi no kumu bemoti ninɔ ina ndi be Zakalia. Iyi, a ndi ko pigo ya bukumu ka Abia. Mukaki beyɔ ka Elisabeti a ndi ka livananza ka Aluni ninɔ a ndi kumu mudingi. ⁶ Iɔɔ basi baba ba ndi bongbingbili ko misa ko Kunzi. Bagyaga ndi mutuu ka Mombukwono-dosu ni bakegɔ na daki yi. ⁷ Luki limoti, bakegɔ ndi no miki kye Elisabeti a ndi ndɔya. Iɔɔ basi baba ba kɔwa ndi bambokɔ-mbokɔ kugbe.

⁸ Lisye limoti, Zakalia a kɔwa ndi kagya ligubo kaki la bukumu kambwa ko Kunzi kye mu ma ligubo a kɔwa ndi ka ligbata kaki. ⁹ Kabyenene na mutiwi ma ligubo li nilo, libese awanya kɔwa ndi iyi kogulya ka pa Yotu Kugbe ka ndabɔ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adɔɔ.* ¹⁰ Ko ngbingo yi ninɔ Zakalia a ndi mino kasumbo adɔɔ nɔ, ambaza ka bambanzɔ nibo ba ndi kunzi, ba ndi kalumba.

¹¹ Kɔwa wa, malaika bemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga bigba ka kambanzikaniko kwa gbogbo niyɔ a ndi mino kasumbo adɔɔ yɔ. ¹² Ngbingo yi ninɔ

---

* **1:9** 1:9 Bokumu basumbaga ndi adɔɔ abe malumba kabɔ kambwa ko Kunzi.

Zakalia amina mino beyo, ombomboyo, ogwa kubangaku kugbe. ¹³ Luki limoti, malaika abikya ndi be: «Zakalia, wakobongonitogu, kye Kunzi ukonini malamba kaku. Mukaku beyo ka Elisabeti abukutilya banu miki muluku yi, waluka be Yuani. ¹⁴ Iwe wogwa banu igyagya kugbe na bambanzu budingi bogwa banu magyagya ko bulya libukuti kaki. ¹⁵ A beyo, ika ndeke mutu mudingi kambwa ka Mombukwondosu. Iyi kamwigu ndeke vinya gutugu makana magogo nimo mapu aka. Ika ndeke mutumo na Limbengi-Lotu katukya ka mama ka amaki. ¹⁶ Uyikosa ndeke bomikya Bezaleli budingi kamigilya Mombukwana-dabu Kunzi. ¹⁷ Odoku ndeke kambwa ko Kunzi abe atutumbwa pa imoti na limbengi no ngu mudongoni abe mugyalandu hliya, kaigiso mambengi ka baba-bomiki ka bomikabu. Uyikosa ndeke batu banye kodoku batu ba linganu kaiko bakitulya kagya mutuu ka Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»

¹⁸ Luki limoti, Zakalia abikya malaika be: «Luki tino lo emibiso be likpumuka nilo a linganu? Kye imi na kuwa mboku-mboku, muka kami a kuwa mboku-mboku goni.»

¹⁹ Malaika amigisya be «Imi ni Gabielieli, nikaga buwobi no Kunzi bongbinga basi kagugubyo. Iyi no etikiku kabikya na kaupá mongoni manza mi nima. ²⁰ Yeki iwe wako binikyonigu munzina kami nimo igyonosa banu ko ngbingo yi, eee wina se, wiita kuwa bobo, wakakwananigu bata kanzina kadwe ndeke ka lisyé li nilo likpumuka

li nilo igyonoso mino.»

²¹ Ko ngbingo yi nino, batu basi ba ndi kunzi kabanda Zakalia. Niyo olipya kuwa bindi ka Ndabu ko Kunzi ku, likpumuka umbanga ndi.

²² Wa opupoku mino kakwananagu ndi bata kanzina na ibu. Kinili bambanzu biba kuwa ndi be a abe inini likpumuka limbanga ku ka ndabu ku. A kuwa ndi kawanyaga bapa na mafoku kye a kuwa ndi bobo.

²³ Niyo Zakalia ama ngbingo wa ligubo kaki beyo, iga ku kaki. ²⁴ Kuwa kumbusa wa masye mi nimo, mukaki beyo ka Elisabeti ava mama. Katukyagu ndi ku kaki ka batimba kubukumuti. A ndi kabikya be: ²⁵ «Wina likpumuka lanza nilo Mombukwono-dosu Kunzi ogyi bi ko bulya kami, ketumba suni ya bunduya ko misa ka bambanzu.»

Malaika opini mongoni ma yibukuta ka Yeso

²⁶ Niyo mama ka Elisabeti itulyana batimba madia, Kunzi atikoku malaika Gabielieli ka gudu bemoti wa Galilaya nino ina be Nazaleti.

²⁷ Atikoku ndi ka musika bemoti nino a ndi kavanana na muluku bemoti nino ina ndi be Yezefu ka livanza ka ngama Daudi. Musika yi nino ina ndi be Malia. ²⁸ Malaika apuponilya Malia ku a ndi mino, abikya be: «Gwano magyagya Malia, Mombukwono-dosu ufukilyini bubanga. Iyi a pa imoti na iwe.»

²⁹ Niyo Malia ukana likpumuka li nilo beyo, ombomboya kuge, imuusa be: «Inguo ya yuuso tino se yina?» ³⁰ Malaika abikya be: «Wakobongonitogu, Malia, kye winisonini na bubanga ko Kunzi. ³¹ Wava banu mama,

wabukuta miki muluku yi, waluka banu be Yeso.† ³² Iyi ika ndeke mutu wa ibiba, baluka ndeke be Mika Kunzi ninu Kugu-Kugbe. Mombukwono-dosu Kunzi apa ndeke bungama ka titaki beyo ka Daudi, ³³ ika ndeke ngama kugu ka Bezaleli ka benze na benze, bungama kaki kikigu ndeke na mulifo.»

³⁴ Kumbuso yi, Malia amuusa malaika be: «Likpumuka li nilo igyonosa kuwa banu liki kye imi sanibigu likpumuka ka baluku?»

³⁵ Malaika amigisyoku be: «Limbengi-Lotu lo usilyoku banu, ngu ko Kunzi ninu Kugu-Kugbe utikya banu abe kululuko. Kinili miki yi ninu wabukuta banu ika ndeke mutu Wotu, baluka ndeke be Miko Kunzi. ³⁶ Wikwe se, Elisabeti ninu a ndi ndaya ka livananza kaku a kuwa iyi na mama ma batimba madaya. Abukuta banu miki muluku yi, gutugu beyo a kuwa mino mboku-mboku yo. ³⁷ Kye kegu na likpumuka nilo a lapuru kugbe ko Kunzi.»

³⁸ Malia asikisya kuwa be: «Imi ni musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasi igyonosi kugu kami madongoni beyo webikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndi.

Malia ogoni kanda Elisabeti

³⁹ Kumbuso wa masye makede, Malia ava ndi ligundu kaaga bigala-gala ku ka mugi mimoti ka iwili ya bangupa baya Yudea. ⁴⁰ Niyo adwe ku beyo, ogulya ndi ka ndabu ka Zakalia, amuusa mukaki beyo ka Elisabeti. ⁴¹ Ko ngbingo yi ninu Elisabeti ukana mino yuuso ka Malia, miki

† **1:31** 1:31 Lino li nilo akabikya goni be Muhukuso.

adwo biduku-duku ka muma. Elisabeti otuma na Limbengi-Lotu. ⁴² Kuwa wa apamikana be: «Kunzi udukilyini bubunga kahukitaga boko basi na goni miki yi nino wabukuta banu, bubunga kaki a kuwa kugu kaki goni! ⁴³ Ngasa yimbanga tino se ina amaki Mombukwanadami edulyiku mina bene? ⁴⁴ Kye ko ngbingo yi nino nukoni mino yuuso kaku, miki odwa na magyagya biduku-duku ka muma kami. ⁴⁵ Igyagya yidingi ku kaku kye wobinikyonini be likpumuka nio Mombukwono-dosu Kunzi ubikya nduku igyonosat.»

Malia akatumbulaga bunza ko Kunzi

⁴⁶ Kuwa wa Malia abikya ndi be:
«Limbengi kami akobibiso budingi ka
Mombukwono-dosu Kunzi,
⁴⁷ na mutumo na igyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kami,
⁴⁸ kye umokini bazwa kaki bo kumbu kugu ka
musunzu kaki, imi mutu wa payaya.
Katukya mbiya wanu, bevananza bayasi bemaka
kuwa be mutu wa bubunga,
⁴⁹ kye Kunzi Mombukwono Ngu egyilini
likpumuka limbanga.
Lino kaki ni Kunzi Wotu.
⁵⁰ Owonisilaga kumbu kaki ka bevananza bayasi
nibayo babangaga.
⁵¹ Ogyini makpumuka makpukpu no ngu ya
kubokuko kaki:
ukpumya batu ba yibiba,
⁵² usisa bangama ka moliki ma bungama
luki limoti ufokisa batu ba payaya kugu.
⁵³ Upa batu banza makpumuka manzana,

luki limoti umigisa batũ ba mukumbo mafokũ papuyi.

⁵⁴ Usingyoku bosunzu kaki beyo ka livananza la Izaleli.

Iyi kabusalagũ kaukwilya kumbu,

⁵⁵ kũgũ ka Abalahamũ na ðevananza kaki ka benze na benze,

mũðongoni beyo upá ndi mino botitosu agũme.»

⁵⁶ Malia asyesyẽ ndi kũ ka Elisabeti buwobi kadwe batimba basaa. Kumbuso yi, iga ndi kũ kaki.

Yibukũta ka Yuani-Mubatizai

⁵⁷ Niyo ngbingo wa libukuti ka Elisabeti itulyana, abukũta miki mũlukũ yi. ⁵⁸ Bapimbani kaki na ðevananza bukana ndi ðe Kunzi Mombukwono-dosu awonisilyini bunza. Ibu basi bogwa ndi magyagya pa imoti na iyi.

⁵⁹ Niyo miki otulyasa masye bugina, bodoku kũwa ndi kakũ. Ba ndi kapa kalũka na iyi abaki beyo ka Zakalia. ⁶⁰ Luki limoti amaki osikisya ðe: «Kali, kegũ beyo, balũka ðe Yuani.»

⁶¹ Ibu aka na iyi ðe: «Kegũ na mũtũ ðemoti ka livananza kakũ nino ina beyo!» ⁶² Kũwa wa ðamuusa ndi abaki ni ðananzina libobo ðe bibi, beyo a ndi mino kapa kalũka mikaki.

⁶³ Zakalia akũnga ndi libau nilo bokpikaga mino, kumbuso yi okpika ndi ðe: «Lino kaki bikpe ni Yuani.» Bombombaya ndi ibu basi.

⁶⁴ Na ko ngbingo yi nino goni no, mũnokũ ahukwikana ndi, apũnga kũwa ndi bata kanzina, apũnga ndi kapamikanaga kani anobibisa Kunzi.

⁶⁵ Kũwa wa, basi nibũ bikaga ndi pa imoti na ibu ka mugi bogulya ndi ka kubangakũ,

na kɛ ka iwili ya ɓangɔpa ɓaya Yudea, ɓatɔ ɓasi ɓanatɔmbɔla kɛwa ndi likrɛmɔka niɔ aka lo. ⁶⁶ Batɔ ɓasi niɔ ɓɔkanaga ndi likrɛmɔko li niɔ, ɓarɔngaga ndi katamana ko bulya yi, ɓanimuusa ɓe miki yi ni mɔna ika se piye ndeke ɓuni? Kɛɓokɔko kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndi pa imoti na iyi.

Zakalia akatɔmbɔlaga makrɛmɔka mɔmbanga-mbanga ko Kunzi

⁶⁷ Abaki ɓeyɔ ka Zakalia otuma ndi na Limbengi-Lotu, arɔnga ndi kanzina abe mugyalandu, anabikya ɓe:

⁶⁸ «Mombukwono-dosu Kunzi ka ʔezaleli avi ibiba,
kye ohukusogini livananza kaki, ukulaga ka ɓusunzu.

⁶⁹ Atitikilyiniku Muhukuso ninɔ wongu,
ka livananza ka musunzu kaki ɓeyɔ ka Daudi.

⁷⁰ A ɓegɔyɔ atɔmbɔlaga ndi mino ndeli kugbe ka mɔnokɔ ka ɓogyalandu kaki ɓikre:

⁷¹ Apá ndi agume ɓe atikulaga ndeke ka maɓokɔ
ka ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasi niɔ ɓakisaga katigya ɓunye.

⁷² ʔegɔyɔ, uminilya ndi ɓotitosu kumbu,
atamana ndi agume kaki wotu ko Kunzi.

⁷³ Kye Kunzi apá ndi titosu ɓeyɔ ka Abalahamu
agume wotu kaki,

⁷⁴ katikulaga ka maɓokɔ ka ɓomuyoniso kusu,
na katisa kagugubyo kɛwa ni takegu na kɔɓangaku.

⁷⁵ Agya ndi ɓeyɔ kye tiki ɓotu na ɓongbingbili ko
misa kaki
ka masye masi ma ɔbili kusu.

76 Na iwe mikami, buluka ndeke be mugyalandu
ko Kunzi nino Kugu-Kugbe,
kye wodoku ndeke kobungusyaga pisi ka
Mombukwono-dosu kambwa,

77 na kowonisilo livananza kaki be uhukusaga
ndeke pisi
kaupilya bunye kabu.

78 Kunzi nino kusu a na limbengi lanza kugbe no
kumbu:
atitikilyoku ndeke limomo kotukyoku kugu abe
mangbamu ma moni,

79 kauzigo nibo ba ko biti na kuso wa kubangaku
kwa kukwaku,
katiwonisilo kabye pisi ya maziyo.»

80 Miki a kawa ndi kopingo ni limbengi ana-
tumo. Ikaga ndi iyi ka isa aka, kadwe ko ngbingo
yi nino imibisikosa ndi mino bingbanganya ka
bomikya Bezaleli.

2

Yibukuta ka Yeso (Matayo 1:18-25)

1 Ka masye mi nimo, ngama mudingi wa
Luma beyo ka Ogisiti apa ndi mutuu be butangi
bambanzu kaki basi. 2 Litatanga nilo la mambwa
lo igyonosa ndi ko ngbingo yi nino Kilinio a ndi
mino ngama wa iwili ya Sulia. 3 Bambanzu basi
bindaga ndi ka yikpikisiso, mumbanzu yikaka-
yikaka ka mugi mi nimo ibukuta mino.

4 Yezefu atukya ndi goni iyi ka gudu wa
Nazareti, ku ka iwili ya Galilaya, kaina ka gudu
wa Betlehemu, mugi ma kibukuta ka ngama
Daudi, ka iwili ya Yudea. Inda ndi ku beyo kye

a ndi iyi ka livananza ka Daudi, ⁵ kayikpikisiso ibu na Malia nino ba ndi kavanana na iyi. Malia a se kawa ndi wa na mama.

⁶ Ngbingo yi nino ba ndi mino ka ka Betlehemu, masye kaki ma libukuti itulyana. ⁷ Abukuta ndi miki muluka yi, pata kaki. Atikyogo na botu baya budi, amongosa ka kpokoyo nino banyama balyalyaga ndi mino, kye bakegu ndi bata ibu na pa ka ndabu ka bobiko.

Malaika upupilyini bobubulyo ba banyama

⁸ Ka iwili yi niyo goni yo, bobubulyo ba banyama basyege ndi kunzi ko tutu, kaubuulyogo banyama kabu. ⁹ Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ibiba ya mangbamu ka Mombukwono-dosu ukungulo. Babanga ndi kuge. ¹⁰ Luki limoti, malaika ubikya be: «Makobongonitogu, kye noduku kamupa mongoni manza nimo mupa igyagya yidingi ka bambanzu basi. ¹¹ Na lisyε li nili, Muhukuso ibukutini ko bulya kunu ka mugi ka Daudi, iyi ni Masiya, Mombukwono-dosu. ¹² Mamiba miki yi nino ka makpamuka mi nima: Matakanya miki wawese mutikyogo na botu baya budi, mumongoso ka kpokoyo nino banyama balyalyaga mino.»

¹³ Ambaza ka bamalaika osyoku bigbututu katukya kugu wa lisyε, pa imoti na malaika wago, bapunga kabibiso Kunzi, banabikya be: ¹⁴ «Ibiba ko Kunzi kugu wa lisyε kuge, na maziyo kunu ka litombu ka batu basi nibo upaga!»

Bobubulyo ba banyama bogoni ka Betelehemu

¹⁵ Ngbingo yi nino bamalaika batukya mino kaiga kugu wa lisyε, bobubulyo ba banyama babikyana luga kabu be: «Togoni neki ka Betelehemu, tiniku nilo opupi ku, nilo Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»

¹⁶ Binda ndi bigala-gala, batakanya Malia na Yezefu, se kuwa miki wawese mumongoso ka kpokoyo nino banyama balyalyaga ndi mino. ¹⁷ Niyo bamina, batumbulaga nilo malaika ubikya ndi ko bulya ko miki wawese yi nino. ¹⁸ Likpamuka umbanga ndi batu basi nibo bukana ndi mongoni mi nimo. ¹⁹ Luki limoti, Malia a ndi kobuulyogo likpamuka nilo lasi, obiso mino limbengi. ²⁰ Kumbuso yi, bobubulyo ba banyama biga ndi ni banabibisa Kunzi, banambimbilya ka masi nimo bukana ndi na nimo bina ndi, kye masi igyonosa ndi mudongoni beyo aka yo malaika ubikya ndi mino.

Balukini miki

²¹ Niyo masye bugina itulyana wa miki ibukuta mino, adwe ko ngbingo kaki muko, baluka be Yeso, lino li nilo malaika atwa ndi kambwa amaki kava mama.

Bogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

²² Kuwa wa masye ma kibubiso kabu itulyana mino, kabyenene na mutuu ka Musa, Yezefu na Malia baga ndi no miki ka Yelusalema kabiso ka maboku ka Mombukwono-dosu, ²³ kye, ikpika ndi ka Mutuu ka Mombukwono-dosu be: «Okwononi kapá abe apepe ka Mombukwono-dosu

miki muluku yi wasi, nino puto yi.» ²⁴ Binda ndi ka Yelusalema kapá goni apere begeyo mutuu mi nimo ibikya ndi mino: «Bonzuwo baba gutugu bomikya bamokponi baba aka.»

²⁵ Wina se wa, aluku bemoti a ndi ka Yelusalema ku ina ndi be Simioni. A ndi mutuu wongbingbili na mutuu mubanga Kunzi kuge. Ikaga ndi kabunda mutuu yi nino akwanana ndi kohukusa livananza la Izaleli. Limbengi-Lotu a ndi kugu kaki. ²⁶ Limbengi li nilo awonisila ndi be kokwigu ni kanaminigu Kilisito nino Mombukwono-dosu atikoku. ²⁷ Akpamyia ndi kogulya ka Ndaabu ko Kunzi. Ngbingo yi nino Yezefu na Malia binda mino no mikabu beyo ka Yeso, kabiso ka maboku ko Kunzi mufongoni beyo mutuu abikyaga ndi mino, ²⁸ Simioni adungo, abibisa Kunzi, abikya be:

²⁹ «Mbiya wanu, Eeze Mombukwono-dosu, hutulyosini bagame kaku:

Wakwanana kawa kasa musunzu kaku kokwo ka maziyo,

³⁰ kye ninini muhukuso kaku no misa kami,

³¹ muhukuso mi nimo wobungusyaga ndi ko misa ka bambanzu basi:

³² A limomo li nilo uziga banu bambanzu basi ba obili nilo bakumibigu na nilo apa banu ibiba ka Izaleli, livananza kaku.»

³³ Likpamuka lasi nilo Simioni a ndi kabikya ko bulya ka Yeso, umbanga ndi babukuta kaki.

³⁴ Simioni akunga Kunzi be ufukilyi bubunga, abikya Malia amaki Yeso be: «Kunzi atikoku ndi miki yi nimuna ko bulya yi niyo be ugwisisi

ikani umomosi batũ budingi luga ko bomikya Bezaleli. Ika banũ likingyosi bε Kunzi akagya ligubo kaki ni bambanzũ bakegũ kabailya, ³⁵ na bata opupisa banũ mutamanagi masi nimũ isũma ka mambengi ka bambanzũ budingi. Se kũwa iwe, Malia, wigomisaga ndeke ko bulya ko miki yi nimũ abe bakutumũ dakpa.»

Ana, mugyalandũ muko yi akanzina ko bulya ka Yeso

³⁶ Mugyalandũ bemoti muko yi ina ndi bε Ana, ikaga ndi goni iyi ka Yelusalema. A ndi mika Fanueli, ka liwananza ka Aseli. A kũwa ndi mbokũ-mbokũ kũgbε. Bagya ndi byanga madiya na ika na mbũnyaki ninũ ava ndi ni a mbeyi masika aka. ³⁷ Kumbuso yi, ika kũwa ndi woko aka, na kũ odwisa ndi mino byanga batekebe bũgina na bikwanganya. Katũkyagigu ndi ka Ndaũ ko Kunzi, luki limoti agyilyaga ndi Kunzi ligubo biti na lisyε: Avaga ndi ngbingo ko ginyo malili na kalũmba. ³⁸ Odoku ndi ko ngbingo yi ninũ goni nũ, apũnga kabibiso Kunzi. Utũmbũlyaga bambanzũ basi niũ bũ ba ndi kabũnda bε pisi tino yũ Kunzi ukũlaga mino batũ ba Yelusalema ka busunzu.

Babũkũta ka Yeso bigini na Yeso ka Nazalati

³⁹ Ngbingo yi ninũ Yezefũ na Malia bama mino kagya masi nimũ mutũũ ka Mombukwono-dosu Kunzi akũngaga ndi, biga na Yeso ka Galilaya, ka gũdũ wa Nazalati. ⁴⁰ Miki apũnga ndi kopingo na kopingogo. A ndi mutumũ na yimibo na bũbũnga ko Kunzi a ndi pa imoti na iyi.

Yeso otigolini ka Yelusalema

⁴¹ Byanga bayasi, abaki na amaki Yeso badakaga ndi ka Yelusalema ka yinga ya Pasika. ⁴² Wa Yeso otulyoso mino byanga tekebe na bifa, badaka ndi na ibu beyo aka yo bagyaga ndi mino ka bundeli. ⁴³ Ngbingo yi nino yinga osyo mino, biga, luki limoti miki Yeso asikana ku ka Yelusalema ni abaki na amaki bakibigu. ⁴⁴ Ba ndi kasima be Yeso akakpakyana ka ambaza ka bambanzu nibo ba ndi kaiganana. Niyu bagya lisyu limoti ka ligundu ni bagegu kamina, bapunga kuwa ndi kakisa luga ka bevananza kabu na bawai-dabu. ⁴⁵ Luki limoti, bakaminagu ndi. Kinili biga bata ndi kakisa ku kwa ku ka Yelusalema.

⁴⁶ Kumbusa wa masye masaa, batokonyoku ka Ndadu ko Kunzi: A ndi mukuliko pa imoti na bowonisilo ba mutuu, anumakana na anumuuso makpamuka magogo. ⁴⁷ Likpamuka umbanga batu basi nibo ba ndi kamakana, kaina yimibo kaki na sikisyo kaki ka makpamuka nino ba ndi kamuusogo mo. ⁴⁸ Ngbingo yi nino abaki na amaki bamina mino, likpamuka umbanga kuge, na ku amaki amuusi be: «Mikami, iki piye yo watigyi bi mino beyo? Tomomini ibusu na abaku bigbagbagba kaukisa.»

⁴⁹ Umigisya be: «Mo bi kekisa ko bulya iki? Makegu kaiba be okwononi be niki ka ndadu ka Baba?» ⁵⁰ Luki limoti, bagegu ndi kaiba isi ya likpamuka nilo a ndi kaubikya lo.

⁵¹ Kuwa wa Yeso iga ndi pa imoti na ibu ka Nazaleti. Agyaga ndi mutuu kabu masi. Amaki obuulyaga ndi likpamuka nilo lasi ka limbengi.

⁵² Yeso a ndi kopingo kani yimibo kaki anisisilo kambwa, anabosilo Kunzi na bambanzu.

3

*Yuani-Mubatizai akabikyaga Mongoni Manza
(Matayo 3:1-12; Maliko 1:1-8; Yuani 1:19-28)*

¹ A ndi syangasu sa tekebe na kubukumuti sa bungama ka Tibelio, ngama mudingi wa Luma. Ko ngbingo yi ninu, Potio Pilatu andaga ndi iwili ya Yudea, Elodi a ndi ngama wa Galilaya. Mamaki beyo ka Filipi a ndi goni ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti beyo Lisania a ndi mino ngama wa Abilene. ² Ana na Kayafa ba ndi bokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndi Yuani, mika Zakalia ka isa. ³ Kumbuso yi, Yuani inda ndi kolingyo giyo yasi ya mutili mo libo ma Yolodani, anakawa be: «Yikosoni mambengi, mibotisiso, Kunzi amupilya bunye kunu.»

⁴ Igyonosa ndi beyo aka yo ikpika ndi mino ka kitabi ka mugyalandu Isaya be:
«Mumbanzu bemoti akapamikanaga ka isa be:
Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi bopisi kaki bingbingbili!

⁵ Tikyoni mombudu masi,
gbotomosogoni bangupa bayasi na bokpumo
bayasi mudongoni,
nononi bopisi baiyigaga,
mosulyo nibayo baya mabye.

⁶ Na batu basi bina ndeke muhukuso ko Kunzi.»

⁷ Niyo Yuani amina bambanzu budingi banadulyoku be ubotisi, ubikya ndi be: «Ibunu livananza ka banzukaaa! Wani no amuwonyi

pisi kapikita ngbuta ko Kunzi niyo akodoku? ⁸ Wonisoni neki pisi ka yigya be moyikosoni mambengi, mosoni kabikya kuso kunu be: <Titosu ni Abalahamu!> A beyo, nakamubikya ambe, Kunzi akwanana koitiso matamu mi nima kaiko bomika Abalahamu. ⁹ Gboni a mbiya wanu yakitulya kagbita bukuto ka motino mi: bagbitatu bukuto tasi nito kegū kabukuta bumo yanzanza, badikita ko buku.»

¹⁰ Bambanzu budingi kuso wa ambaza bamuusaga ndi Yuani be: «Okwononi se kuwa be tagyi bunni?» ¹¹ Usikisyaga ndi be: «Mumbanzu kika na basimizi baba, apa mutu yi nino kegū na iyi bemoti, na nino a na malili, agyi begeyo.»

¹² Bandombe ba manzanza bodoku ndi goni ibu kayibotisiso, bamuusa Yuani be: «Muwonisilo, okwononi be ibusu tagyi bunni?» ¹³ Usikisya ndi be: «Makokungonitogu buyi kakitaga nibo mutuu ka bangama abikya.»

¹⁴ Basuda bamuusa ndi goni ibu be: «Se kuwa ibusu, takwanana kagya bunni?» Usikisya ndi be: «Makukupyogonitogu bambanzu buyi no bou gutugu kaubukulyaga likpamuka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mukalya kunu aka.»

¹⁵ Bambanzu basi ba ndi kabundila, na musasa. Bimuusaga ndi be kegū se banu Yuani ni Kilisito? ¹⁶ Yuani usikisya ibu basi be: «Imi, nakamubotiso ko libo, luki limoti nino akodoku a no ngu kekitaga imi, nakakwananigu gutugu kakula ligi ya bekpaku kaki aka. Iyi, amubotisa banu na Limbengi-Lotu no buku. ¹⁷ A na dunga

mugwi, wakitulya kapipa mupunga. Amumula ndeke mupunga, abiso ka basa ya masolo kaki. Luki limoti, abusya ndeke bevuwa ko buku nibo kolimikogifu.»

¹⁸ Kuwa wa, Yuani upaga ndi mutuu mogoogo na bopisi dididi na kaubikyaga Mongoni Manza. ¹⁹ Luki limoti, Yuani a ndi kayoyiso Elodi ngama wa Galilaya kye ava ndi Elodia, muko mamaki beyo ka Filipi. Na kye agya ndi goni makpamuka manyenye makpu. ²⁰ Kumbuso yi, Elodi agya bata ndi likpamuka lanye kugbe kagwisisa Yuani.

*Yuani abotisini Yeso
(Matayo 3:13-17; Maliko 1:9-11)*

²¹ Kumbuso kaubotiso batu nibo ba ndi wa, Yuani abotisa ndi goni Yeso. Ko ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kalumba wa, lisyeh ohukwikono, ²² Limbengi-Lotu asilyoku ndi abe likpondi. Kuwa wa, liyu otukyoku ndi kugu wa lisyeh be: «Iwe ni Mikami mupaka, nino nobiso mino limbengi.»

*Puponogo ka Yeso
(Matayo 1:1-17)*

²³ Yeso a ndi na byanga banda batekebe basaa ko ngbingo yi nino apunga ndi mino ligubo kaki. Bambanzu bapandaga ndi be a mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Eli. ²⁴ Eli nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. Lawi nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Yanai, Yanai nino a ndi mika Yezefu. ²⁵ Yezefu nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Amosi, Amosi nino a ndi mika Naumu, Naumu

nino a ndi mika Esili, Esili nino a ndi mika Nagai. ²⁶ Nagai nino a ndi mika Mati, Mati nino a ndi mika Matatia, Matatia nino a ndi mika Simeini, Simeini nino a ndi mika Yoseki, Yoseki nino a ndi mika Yoda. ²⁷ Yoda nino a ndi mika Yuanani, Yuanani nino a ndi mika Lesa, Lesa nino a ndi mika Zelubabeli, Zelubabeli nino a ndi mika Salatieli, Salatieli nino a ndi mika Neli. ²⁸ Neli nino a ndi mika Meleki, Meleki nino a ndi mika Adi, Adi nino a ndi mika Kosamu, Kosamu nino a ndi mika Elemadamu, Elemadamu nino mika Eli. ²⁹ Eli nino a ndi mika Yeso, Yeso nino a ndi mika Eliezeli, Eliezeli nino a ndi mika Yolamu, Yolamu nino a ndi mika Matati, Matati nino a ndi mika Lawi. ³⁰ Lawi nino a ndi mika Simioni, Simioni nino a ndi mika Yuda, Yuda nino a ndi mika Yezefu, Yezefu nino a ndi mika Yonamu, Yonamu nino a ndi mika Eliakimu. ³¹ Eliakimu nino a ndi mika Milia, Milia nino a ndi mika Mina, Mina nino a ndi mika Matata, Matata nino a ndi mika Natani, Natani nino a ndi mika Daudi. ³² Daudi nino a ndi mika Yesu, Yesu nino a ndi mika Obedi, Obedi nino a ndi mika Boazi, Boazi nino a ndi mika Solomono, Solomono nino a ndi mika Nasoni. ³³ Nasoni nino a ndi mika Aminadabu, Aminadabu nino a ndi mika Adimi, Adimi nino a ndi mika Alini, Alini nino a ndi mika Esiloni, Esiloni nino a ndi mika Pelesi, Pelesi nino a ndi mika Yuda. ³⁴ Yuda nino a ndi mika Yakobo, Yakobo nino a ndi mika Isaka, Isaka nino a ndi mika Abalahamu, Abalahamu nino a ndi mika Tela, Tela nino a ndi mika Naholi. ³⁵ Naholi nino a ndi mika Selugi, Selugi nino a ndi mika Leu, Leu nino a ndi mika Pelegi, Pelegi nino a ndi mika Ibele, Ibele nino a ndi mika Sala. ³⁶ Sala

nino a ndi mika Kenani, Kenani nino a ndi mika Alifakisadi, Alifakisadi nino a ndi mika Semu, Semu nino a ndi mika Nua, Nua nino a ndi mika Lameki. ³⁷ Lameki nino a ndi mika Metusela, Metusela nino a ndi mika Inuka, Inuka nino a ndi mika Yaledi, Yaledi nino a ndi mika Maleleli, Maleleli nino a ndi mika Kainana. ³⁸ Kainana nino a ndi mika Enosi, Enosi nino a ndi mika Seti, Seti nino a ndi mika Adamu, Adamu nino a ndi miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akabobo Yeso (Matayo 4:1-11; Maliko 1:12-13)

¹ Yeso igoku kawa ka mutili ma Yolodani, mutumo na Limbengi-Lotu. Limbengi li nilo a ndi kakpokyoniso ku ka isa. ² Ku beyo, mumuyoniso a ndi kabobo ka masye batekebe bakwanganya. Kalyalyagigu ndi ka masye mi nimo. Niyo masye mi nimo itulyana, imukana ndi nza.

³ Kawa wa, mumuyoniso abikya be: «Wakika Miko Kunzi, kpama litalu li nili iiti mukati.»

⁴ Yeso asikisya be: «Mobiso ko Kunzi abikya be: <Obili ka mumbanzu kegu asi ko bulya malili aka.>»

⁵ Kumbuso yi, mumuyoniso inda ndi na iyi ka pa yikungu kugbe, amanya ko ngbinga bemoti, moliki ma bungama masi ma obili. ⁶⁻⁷ Abikya be: «Wakofuna moli kambwa kami kebibiso, nupatu bungama na ibiba yasi niyi wakaina yi, kye bera

ndi imi. Nakwanana goni kapá mutú wasi nino napa kapá.»

⁸ Yeso amigisya ɓe: «Mɔbiso ko Kunzi abikya ɓe: <Mubibiso Mombukwana-dakɔ Kunzi, wabanga asi iyi aka mukaka.>»

⁹ Mumuyoniso aga ndi ɓata na iyi ka Yelusalema, adokisa kugbondo wa Ndaɓɔ ko Kunzi, abikya ɓe: «Wakika Miko Kunzi, bum-buko katukya wanɔ wadwe wasi, ¹⁰ kye ikpik-aga ɓe: <Kunzi ukpamilyatɔ ɓamalaika kaki ɓe ɓubuulyogi,> ¹¹ ɓubiniiki ka maɓokɔ, <kye wakidwoni kugukɔ ka litalɔ.>»

¹² Luki limoti, Yeso amigisya ɓe: «Mɔbiso ko Kunzi akabikya ɓe: <Wakaɓɓonitɔgɔ Mombukwana-dakɔ Kunzi.>»

¹³ Niyo mumuyoniso ama kɔwa ndi kaɓɓɔ Yeso ka ɓopisi dididi, asa ndi mbeyi.

*Yeso opungini ligubo kaki ka Galilaya
(Matayo 4:12-17; Malikɔ 1:14-15)*

¹⁴ Katukya kɔwa ndi wa, Yeso iga ndi ka Galilaya mutumo bidɛ no ngu ya Limbengi-Lotu, mongoni kaki itulyana ndi ka iwili yi niyo yasi.

¹⁵ Atiwaga ndi ka ɓandaɓɔ ɓaya malɔmba ka Bayuda na ɓambanzu ɓasi ɓa ndi kabiba.

*Bambanzu ɓa Nazaleti ɓakegu kabailya Yeso
(Matayo 13:53-58; Malikɔ 6:1-6)*

¹⁶ Yeso inda ndi ka Nazaleti, kɔ opinga ndi mino. Lisye la kimumbiso, ingya ndi ka ndaɓɔ ya malɔmba ka Bayuda mɔɔngoni ɓeɓeyɔ agyaga

---

4:8 4:8 Wanda ka Yigilya 6:13. **4:11** 4:11 Wanda ka Mambu 91:11-12. **4:12** 4:12 Wanda ka Yigilya 6:16.

ndi mino. Amaga ndi katangulaga Mobiso.
¹⁷ Bapá kitabũ niyɔ mugyalandũ Isaya okpika
 ndi. Akulana*, ina ndi pa niyɔ ikpikaga mino
 bɛ:

¹⁸ «Limbengi ka Mombukwono-dosu a pa imoti
 na imi,
 kye egbodya ndi molingo kaubikyaga batũ
 bayangya

Mongoni Manza.

Etikoku kaubikyaga batũ ba ligbito bɛ
 bakulikanagatu,

nibɔ ba na bokolobu baya mamɔmɔ bɛ miso
 ukulikanatu bata,

nibɔ bakaigyogyiso bɛ bakulikanagatu,

¹⁹ kabikya bulyo syangasũ si nisɔ Mombukwono-
 dosu

uwonisila ndeke mino bambanzũ bunza kaki.»

²⁰ Kumbuso yi Yeso ofukufa kitabũ, amigisya
 ndi mugya-ligubo. Bambanzũ basi nibɔ ba
 ndi wa, ba kũwa ndi kanda asa iyi aka
 bingbangbangba. ²¹ Kũwa wa, apunga ndi
 kaubikya bɛ: «Na lisyɛ li nili, Mobiso mi nima
 itulyonini kũgũ kunu nibɔ makemũkana.»

²² Bambanzũ basi ba ndi kabibisa Yeso, nokũ
 udika ndi bide ko bulya munzina mumbanga-
 mbanga nimɔ a ndi kopupa ka munokũ kaki.
 Babikyaga ndi bɛ: «Kegũ mbeyi asi mika Yezefu
 aka mũ!»

²³ Yeso ubikya bɛ: «Lingunũ aka makwanana
 banũ ketulya ligbitoku li nili: <Munganga,
 wihukusano ni iwe mombukwana-daki yi.>

---

* **4:17** 4:17 Akulana: Ko ngbingo yi ninɔ bodfukufaga ndi kitabũ
 abɛ kulugbũ. **4:19** 4:19 Wanda ka Isaya 61:1-2.

Meḅikyatu ḅanu ḡoni ḅe: <Ṭukana ndi masi nimo wanya ndi ka Kapelenaumu, gya kṛwa ḅeḡeḡo wa kṛnu wa.›»

²⁴ Ubikyoku ḅata ḅe: «A lingunu, nakamḅikya ambε, mugyalandu gutugu ḅemoti aka, keḡu na ibiba ka mugi mi nino ibukuti mino.

²⁵ Na ḅata, nakwanana kamḅikya lingunu aka ambε ko ngbingo ka mugyalandu ḅliya, ḅowoko boko ḅi ḅa ndi ḅakpu ka Izaleli. Ko ngbingo yi nino mbwayi kalukagigu ndi ka ḅyanga ḅisaa na ḅatimba maḅiya. Kṛwa wa mufefenge ma nza itulyana ndi ka mugi masi. ²⁶ Gutugu ḅeḡo, Kunzi katikagu ndi ḅliya ka ḅemoti luga kabu kiki asi ko woko ḅemoti muko yi aka nino ikaga ndi ka Zaleḡeta ka iwili ya Sidona. ²⁷ Na ḡoni, ḅakeḅu-keḅu ḅa ndi ḅudingi kugḅe ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandu Elisa. Wina se, gutugu ḅemoti kabu aka luga kabu kahukagu ndi kiki asi Namani aka nino mutṫu wa iwili ya Sulia.»

²⁸ Niḡo ḅambanzu ḅasi niḅo ḅa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda ḅukana likpumuḅa li nilo, mambengi ukandikanaga ndi ḅisulu-sulu.

²⁹ Bamanana ndi ḅigwo, ḅatindikaga ndi Yeso kunzi wa ḡuḅu, ḅinda ndi na iyi kugu wa ngupa niḡo ḅopika ndi mino ḡuḅu kabu, kye ḅa ndi kapa katindikoku kṛnu wasi. ³⁰ Luki limoti, akitaga ndi luga kabu, imagalya ndi iyi ya kaki.

*Yeso ahukusini mutṫu wa limbengi la ḅanye
(Maliko 1:21-28)*

³¹ Yeso oḡya ndi kṛwa ka Kapelenaumu, ḡuḅu wa iwili ya Galilaya. Ku ḅeḡo utiwaga ndi ḅambanzu ḅasi ka Lisye la kimumbiso.

³² Mutuu kaki umbangaga ndi bambanzu kugbe kye atiwaga ndi no ngu.

³³ Kusɔ wa ndabu ya malumba ka Bayuda, aluku bemoti a ndi na limbengi la bunye. Apunga ndi kakugwaga: ³⁴ «Hu! Yeso mutu wa Nazareti, lo kusu na ibunu ogwogi buni? Woduku bi katimosisyo? Nakaumiba binza ambe iwe ni wani. Iwe ni Mutu Wotu ko Kunzi.»

³⁵ Yeso apamyaga ndi limbengi la bunye, abikya be: «Daka! Pupa ka aluku yi nimu!» Limbengi la bunye li nilo abumya ndi aluku no wasi bingomu kambwa ka bambanzu basi, opupa ndi ni kagyogyisigu ³⁶ Likpumuka li nilo umbanga ndi bambanzu basi, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be: «Inguo ya manza tina piye ma? Akapa mutuu ka mambengi ma bunye no bou no ngu, anopupo!»

³⁷ Mongoni ka Yeso italyana ndi pa yasi ka iwili yi niyo.

*Yeso uhukusini batu ba bokolobu
(Matayo 8:14-17; Maliko 1:29-34)*

³⁸ Yeso opupa ndi ka ndabu ya malumba ka Bayuda, aga ku ka Simoni. Titaki Simoni ninɔ muko yi a ndi kayimukana badi, babikya ndi Yeso be ahukusi. ³⁹ Yeso akpɔda ndi, adidikyo. Apamya ndi kolobu, kolobu osyo. Wa aka wa, ahuka ndi, apunga ndi kahugugubyo.

⁴⁰ Ngbingo yi ninɔ moni odidiko mino, badulyoku ndi na batu basi nibo ba ndi na bokolobu dididi. Ubisilyaga ndi maboku yikaka-yikaka, anuhukuso. ⁴¹ Mambengi ma bunye upagatu ndi goni batu budingi, anapamikanaga

ƒɛ: «Ɔwɛ, ni Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso unzinilyaga ndi na ɔiya, anɔpakya kanzina kyɛ ƒa ndi kamibo ƒɛ iyi ni Masiya.

⁴² Niyo lisyɛ asyɛ, Yeso opupa ndi kaina ka pa niyo mambanzu kegu ndi mino. Ambaza ka bambanzu arunga ndi kakisa, niyo bamina, ƒa ndi kapa kakpingba ƒɛ kusionitogu ƒata.

⁴³ Luki limoti, Yeso abikya ƒɛ: «Okwononi goni kabikyaga Mongoni Manza ma Bɔngama ko Kunzi ka ƒagudu ƒagogo, kyɛ Kunzi etikoku ndi ko bulya yi niyo.» ⁴⁴ Idukulaga ndi kabikyaga Mongoni Manza ka ƒandaɔu ƒaya malumba ka Bayuda.

5

*Yeso umokini babibya ƒa mambwa
(Matayo 4:18-22; Maliko 1:16-20)*

¹ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpolo-kpolo wa ibombu ya Genezaleti.* Ambaza ka bambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi, bamotosyo bikpwo. ² Ina ndi mangbolo maba buwobi na kubi. Bogwi bosu ƒo ƒafuma ndi, bosya kasukusa moyo kabu. ³ Yeso adaka ndi ka ingbolo imoti, niyo ka Simoni, abikya ndi ƒɛ osisili mbeyi mino byi na kubi. Ika kuwa ndi ka ingbolo, arunga kapá mutiwi ka ambaza ka bambanzu.

⁴ Niyo ama kanzina beyo, abikya Simoni ƒɛ: «Sisilo ingbolo ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.» ⁵ Simoni amigisya ƒɛ: «Muwon-isilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigu

* **5:1** 5:1 Balikyagatu goni ƒɛ ibombu ya Galilaya.

musi gutugu bemoti aka. Yeki iwe kuwa no wekpomyi, nigilyatu bata kolubo.» ⁶ Boluba kuwa ndi, bugwi bosu budingi kugbe, moyo kabu apunga ndi katinikaga. ⁷ Bumaka ndi na maboku bawai-dabu nibo basikana ndi ka ingbolo yagogo be busingyiku kanyo moyo. Bodoku ndi, ibu basi pa imoti, botumisa ndi mangbolo masi maba na bosu, apunga ndi komwaga libo. ⁸ Niyo Simoni Petele ina beyo, ogwa no moli kambwa ka Yeso, abikya be: «Mombukwono-dosu, tukya buwobi na imi kye na mutu wa bunye!» ⁹ Kye kubangaku agya ndi kugbe, kaumina bosu budingi nibo bugwi ndi bo. ¹⁰ Gutugu Yakobo na Yuani bomika Zebedayo aka, bawai-daki Simoni, babanga ndi ibu begyo. Luki limoti, Yeso abikya ndi Simoni be: «Wakobongonitogu, katukya mbiya wanu, wakikigu bata munyo bosu, luki limoti wika kuwa munyo bambanzu ka bunye kabu.»

¹¹ Bafuma ndi mangbolo, basa masi, bapunga kabibyo yi.

*Yeso ahukusini kebu-kebu
(Matayo 8:1-4; Maliko 1:40-45)*

¹² Ngbingo yi ninu Yeso a ndi mino ka gudu bemoti bene, mutu bemoti ninu kebu-kebu a ndi ni amoni nzuyi yasi bitita, asilyoku ndi. Niyo amina Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kaki, igama na iyi be: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana baka kengumoso.»

¹³ Yeso anana ndi kubokuko, avila, abikya be: «Noponi, ngumana!» Ko ngbingo yi ninu aka no, alaku no angumana ndi bingu. ¹⁴ Kuwa

wa Yeso agbityaga b̄ikp̄okp̄okp̄o b̄e: «Wakatum-bulyogonitoḡa m̄ambanz̄a. Luki limoti, winda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá aperi b̄eyo M̄utuu ka Musa ab̄ikyo mino, iba mut̄u wasi ibi b̄e woukini bi.»

¹⁵ Gutuḡu b̄eyo, mongoni ka Yeso a k̄wa ndi asi kada aka k̄gb̄e. Bambaza b̄akp̄ukp̄u ka b̄ambanz̄u b̄am̄um̄ukanaga ndi kam̄kana, anohukuso b̄okolobu kab̄u. ¹⁶ Luki limoti Yeso at̄ukyaga ndi b̄ipele luga kab̄u, inda ka isa kal̄amba.

Yeso ahukusini zegesi

(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)

¹⁷ A k̄wa ndi lisȳe limoti, Yeso a ndi kapa mut̄iwi. Bafalisayo na bowonisilo ba M̄utuu ka Musa ba ndi bukuliko wa ḡo wa, bodoku ndi kat̄kya ko giyo yasi ya Galilaya, ya Yudea na ka ḡud̄u wa Yelusalema. Ngu ka Mombukwono-dosu yo apága ndi bututungyo kohukuso b̄okolobu. ¹⁸ Wina se b̄ambanz̄u bosiloku ndi, ni b̄abinikini zegesi bemoti k̄ḡu wa kalagba. Ba ndi kakisa pisi kaguliso ka ndab̄u niyo Yeso a ndi mino, na kabiso kambwa kaki.

¹⁹ Luki limoti, b̄akeḡu ndi kaiba b̄e b̄agulisa pisi yani ko bulya ambaza ka b̄ambanz̄u. Bad̄aka k̄wa ndi na iyi kugbondo, bat̄amba ndi mino mapala koukulya ngala, basisa k̄wa ndi na kalagba kaki luga ka b̄ambanz̄u, kambwa ka Yeso. ²⁰ Niyo Yeso ina baya kab̄u b̄eyo, ab̄ikya ndi zegesi n̄o b̄e: «Ye wai, nupilyini b̄unye kaku.»

²¹ Bowonisilo ba mut̄uu na Bafalisayo bap̄unga ndi kaimuusa b̄e: «Mut̄u tino piye m̄ana akat̄mbwa Kunzi m̄e? Wani n̄o

akwanana kapilya bunye, kiki Kunzi aka yikaka?»

²² Yeso andunga ndi mutamanagi kabu, umuusa be: «Ko bulya iki yo mo mino na mutamanagi mi nimo? ²³ Iki yo a yopoli kugbe kabikya be: «Nupilyini bunye kaku!», ikani kabikya be: «Wamaga, wakpakyana!»

²⁴ Luki limoti, nakapa kamumibiso ambe Mika-mumbanzu a no ngu yasi kunu ka litombu kapilya bunye.» Kuwa wa abikya ndi zegesi no be: «Nakabikya ambe wamaga, wava kalagba kaku, wiga ku kaku!»

²⁵ Wa aka wa, aluku no amaga ndi ko misa ka batu basi, abinika kalagba niyo a ndi mino wakanga, aga ku kaki ni anabibiso Kunzi. ²⁶ Likpumu ka lo umbanga ndi bambanzu basi. Basi ba ndi kabibiso Kunzi ni kubangaku utu-mini ka mambengi bidu, banabikya be: «Tinini likpumu ka limbanga na lisyu li nili.»

*Yeso amokini Lawi
(Matayo 9:1-8; Maliko 2:1-12)*

²⁷ Kumbusa wa niyo, Yeso opupa ndi, amina ndombe wa manzana bemoti, ina ndi be Lawi, wakiko ka bilo kaki. Yeso aka na iyi aka be: «Ibyeku!»

²⁸ Lawi amaga, asa ndi makpumu ka masi, apunga kabibya. ²⁹ Kuwa wa, Lawi alyisisya ndi Yeso dumo mudingi ku kaki, bandombe ba manzana bakpu na batu bagogo ba ndi kalyalya pa imoti na ibu. ³⁰ Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu nibo bikaga ndi na ibu, bapunga ndi kainzinzinya ka kpolo, banumuusa babibya ka

Yeso bε: «Ko bulya iki yɔ makalyalya na komwo pa imoti na bandɔmbε ba manzanza na bagya-manyε?»

³¹ Yeso umigisya bε: «Batɔ bapɔpɔ bakakisagigɔ munganga, luki limoti, nibɔ aka bɔ ba bokolobu bɔ bakisaga. ³² Nakodokugɔ kaukisa batɔ bongbingbili, luki limoti nibɔ banye, iba kye bayikosi ɔbili kabɔ.»

Yeso akatɔmbɔlaga bulyo yiginyo malili ko ngbingo wa malɔmba
(Matayɔ 9:14-17; Malikɔ 2:18-22)

³³ Bafalisayɔ babikya ndi Yeso bε: «Babibya ka Yuani na nibɔ kusu boginyagatɔ malili ko ngbingo bigala-gala, balɔmbagatɔ gɔni. Luki limoti nibɔ kakɔ, bikaga ibɔ asi kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi ninɔ.»

³⁴ Yeso umigisya bε: «Makasima bε makwanana kaugbɔma bambanzɔ nibɔ bumoki ko dumo wo vononi bε bakolyolyonitɔgɔ ko ngbingo yi ninɔ bo mino pa imoti na mbɔnya muko? Kigyonosigɔ! ³⁵ Luki limoti, ikatɔ ndeke na lisyε nilɔ batɔmba mino mbɔnya muko luga kabɔ. Ka lisyε li nilɔ, boginyatɔ ndeke malili ko ngbingo.»

³⁶ Yeso utulyoku gɔni lizuni li nili: «Mɔmbanzɔ gutugɔ bemoti aka kanɔagigɔ panga ya kutuko kwambiya kodiko noyu inzanza, kagya bεyɔ, kutuko nikwɔ kwa mbiya kwɔ anɔika kye panga yi niyɔ yambiya yɔ kakwananigɔ na inzanza. ³⁷ Sε kɔwa gɔni, mɔmbanzɔ gutugɔ bemoti aka kabungwagigɔ vinya wambiya ka bambike bayo bokuto ta

banyama bayigbangbalaga. Kagya beyo, vinya opumukisagatu bambike, vinya agbo wasi. ³⁸ Kinili, okwononi kaduko vinya wambiya ka bambike bayambiya goni. ³⁹ Na goni, mumbanzu gutugu bemoti aka kakwananigu kapa kamwo vinya wambiya ni amwini se nino mukpaga. Kye abikya be: «Nino mukpaga a wanza kugbe.»

6

Yeso akabikya likpamuka ko bulyo ya Lisyε la kimumbiso

(Matayo 12:1-8; Maliko 2:23-28)

¹ Lisyε la kimumbiso limoti, Yeso na babiɓya kaki ɓa ndi kakitaga pisi ka botiko baya nganu. Babibya kaki banatinaga bekazo bi, banatubo na mabokɓ, banalya. ² Bafalisayo bemoti-bemoti niɓo ɓa ndi wa, bumuusa be: «Ko bulya iki yo makagya nilo ɓapakya kagya ka Lisyε la kimumbiso?»

³ Yeso umigisya be: «Makatangulagagu ndi likpamuka nilo ngama Daudi agya ngbingo yi nino ɓa ndi mino na banza ibu na bawai-daki?»

⁴ Ingya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi, ava mukati nimo ɓapaga ndi Kunzi. Alya, upa goni ndi bawai-daki, gutugu beyo bokumu balyaga ndi mino ni ibu aka mukati mi nimo.»

⁵ Yeso ubikya bata ndi be: «Mika-mumbanzu no a mombukwana Lisyε la kimumbiso.»

Yeso ahukusini matu bemoti wa kubokuko kukwo

(Matayo 12:9-14; Maliko 3:1-6)

⁶ A ndi bata Lisyε la kimumbiso lagogo, Yeso ogulya ka ndaɓu ya malamba ka Bayuda,

apunga ndi kapá mutiwi. Ku beyo, mutu bemoti a ndi na kubokoko kwa kambanzikaniko kukwo. ⁷ Bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo ba ndi kanda Yeso bingbangbangba, be ikani ahukusatū mambanzu ka Lisye la kimumbiso. A beyo, ba ndi kakisa be bamina na ibo no pisi tino, kye basungulyi. ⁸ Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu. Abikya kuwa aluku no a ndi kubokoko kukwa no be: «Wamaga, wodoku wa luga ka bambanzu wa.» Amaga ndi, isisilo luga kabu. ⁹ Kumbuso yi, Yeso ubikya be: «Nakamu-muusa ambe: Luki tina piye lo okwononi kagya ka Lisye la kimumbiso? Kagya likpumuka lanza ka Lisye la kimumbiso ikanigu kagya likpumuka lanye? Kahukuso obili ka mambanzu ikani kaputa?»

¹⁰ Yeso unda ibu basi bizumuuu, kumbuso yi, abikya kuwa aluku no be: «Nana kubokoko.» Anana ndi, kubokoko ahuka beyo aka yo ikaga ndi mino. ¹¹ Luki limoti, mambengi ukandikanaga ndi bowonisilo ba mutuu na Bafalisayo bisulu-sulu, bapunga ndi kaimuusa luga kabu be bakwanana kagya Yeso buni.

Yeso upunogini batutumbwa tekebe na baba (Matayo 10:1-4; Maliko 3:13-19)

¹² Ka masye mi ndi nimo, Yeso aga kalumba ka ngupa, asilya ndi asi malumba aka. ¹³ Niyo lisye asye, umaka babibya kaki, upunaga tekebe na baba luga kabu nibo uluka kuwa ndi be batutumbwa. ¹⁴ A ndi ni: Simoni (nino Yeso aluka ndi goni be Petele), mamaki beyo ka Andilia, Yakobo, Yuani, Filipi, Batulumei,

15 Matayo, Tuma, Yakobo yi nino mika Alufayo, Simoni* nino a ndi kakisa ipandasi ka mugi kabu, 16 Yuda mika Yakobo se kuwa Yuda Isikali-oti nino agaba ndi Yeso.

*Yeso akatiwa ni anohukuso bokolobu
(Matayo 4:23-25)*

17 Yeso pa imoti na babibya kaki bosyoku ndi ka ngupa, bamaga ndi ka pa yanza bikpa. Wa beyo, babibya kaki bagogo budingi ba ndi wa. Ambaza wakru ka bambanzu a ndi wa go wa: bambanzu nibo bodoku ndi katukya iwili yasi ya Yudea, ka guru wa Yelusalema, ka mutili ma Tilo se kuwa Sidona. 18 Bodoku ndi kamukana na be Yeso uhukusi. Gutugu nibo mambengi ma bunye a ndi kaugyogyiso, bahuka ndi. 19 Bambanzu basi bakisaga ndi kavila, kye a ndi no ngu kuso kaki niyo uhukusaga ndi na iyu ibu basi.

*Yeso akapá mutiwi ko bulyo igyagya no kumbu
(Matayo 5:1-12)*

20 Kuwa wa Yeso anda ndi babibya kaki bizumuuu abikya be:

«Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na yangya,
kye Bungama ko Kunzi a bo kunu!

21 Igyagya kunu ibunu yi nibo ma na nza mbiya
yi nimu,

kye mikutatū ndeke!

Igyagya kunu ibunu yi nibo ma kagama mbiya
yi nimu,

kye matibatū ndeke!

---

* 6:15 6:15 Bamakaga ndi goni be Ziloti.

22 Gwoni magyagya kika kani bambanzu bakamumya, banamukya, banamutumbwa, banamubinikya makrumuka manyenye bitititi, ko bulya ko Mika-mumbanzu. 23 Ka lisyε li nibo, gwoni magyagya, mobumbukaga bitita-tita, kye minisona ndeke na mukalya mudingi kugu wa lisyε. A beyo, a mudongoni begeyo batitabu bugyogyisaga ndi mino bogyalandu.

24 Luki limoti, kumbu kunu ibunu yi nibo ma mukumbo, kye igyagya kunu kawa yu niyo aka yo mo mino yo!

25 Kumbu kunu ibunu yi nibo ma bakikutogo mbiya yi wanu, kye mimukanatu ndeke nza! Kumbu kunu ibunu yi nibo makatiba mbiya wanu, kye malyatu ndeke kumbu, migomisogo!

26 Kumbu kunu kika ni bambanzu basi bakamubiba, kye a mudongoni begeyo batitabu bugyaga ndi mino bogyalandu ba kuboboka.»

*Huponi bomuyoniso kunu
(Matayo 5:38-48; 7:12)*

27 «Luki limoti, nakamubikya ibunu nibo makemukana ambe: Huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza nibo bakamumya.

28 Wolikyoni bubunga ko Kunzi ka nibo bakamugbusyo, mukungulya nibo bakamugyogyiso.

29 Mumbanzu kubita ka panga, wayikosilya goni niyo yagogo. Mumbanzu kukupya koti kaku, wasilya goni simizi. 30 Mumbanzu wasi kungu luki, wapa. Mumbanzu kukupya luki, wakabikyonitogu

βε umigisilyi. ³¹ Nilo mapaga βε bamugyilyi, ugyilyoni βengeni mufongoni βegeyo.

³² Kika ni mupaga nibo aka bo bamupaga, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye bapananaga luga kabu aka goni. ³³ Kika ni magyaga bunza ka nibo aka bo bamugyilyaga bunza, minisana na izangiya tino? Gutugu batu banye aka bagyaga βegeyo. ³⁴ Minisana na izangiya tino, kika ni mukupisaga ibunu batu bi nibo aka bo bakwanana kamumigisilyo? Gutugu batu banye bokupisanaga luga kabu aka iba bigisyonu luki li nilo aka lo! ³⁵ Luki limoti, ibunu huponi bomuyoniso kunu, hugyoni binza. Kupisoni ni makegu bata na mutamanagi βε bamumigisyatu. Kwa wa, minisana ndeke na makalya mudingi, mika ndeke bomiko Kunzi nino Kugu-Kugbe. A beyo, bunza kaki a ka batu basi iki ka nibo bakamigisyogigu ibiba na ka batu banye. ³⁶ Wikoni na mambengi mo kumbu mufongoni beyo Obonu o mino na limbengi lo kumbu.»

*Makokonitogu mukombu ka batu bagogo
(Matayo 5:38-48; 7:12)*

³⁷ «Makokonitogu mukombu ka mumbanzu, Kunzi kamukulyigu ndeke nimo kunu βegeyo, makubisonitogu βengeni na mukombu, Kunzi kamubisigu ndeke na mukombu βegeyo, hupilyoni βengeni, Kunzi amupilya ndeke βegeyo. ³⁸ Hupoponi βengeni, Kunzi amupapa ndeke βegeyo. Amufukilyaga ndeke ka mbiyo kunu isangi ya mupunga niyo yanza, mupipa, makpindila binza bimvi, mutumo na makala,

onogwanana bigbiya-gbiya. A beyo, mufongoni beyo mugyaga mino bengeni, Kunzi amumigisya ndeke ibunu mufongoni beyo.»

³⁹ Kuwa wa Yeso utulya bata lizuni lagogo be: «Mutu wa kolobu ya mamomo akwananatu kakpokyonisa daki? Gutugu iki yi aka! Kagya beyo, bogwa ibu basi baba ka libye. ⁴⁰ Mubibya gutugu bemoti aka kakwananigu kakitaga muwonisilo kaki, luki limoti mubibya wasi nino bawonisilaga binza, ika ndeke mufongoni abe muwonisilo kaki.

⁴¹ Ko bulya iki yo wo mino kamina asi okuku aka nino a ko liso ka mamaku, ni wakegu se kaina ingbi niyo a ka nilo kaku? ⁴² Wakwanana piye kabikya mamaku liki be: «Ya, gya mbeyi nanyu okuku ko liso», iwe nino wakegu gutugu kaina ingbi niyo a ko liso kaku? Iwe mutu wa kuboboku muna, winyo mbeyi ingbi niyo a ko liso kaku. Kumbuso yi, wakwanana kuwa kaina bingbanganya kanyo okuku nino a ko liso ka mamaku.»

*Bibogo sibukuso ko bumo yi
(Matayo 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ «Sibukuso sanza kabukutagigu bumo yanye, na goni sibukuso sanye kabukutagigu bumo yanza. ⁴⁴ A beyo, bibaga bukato tasi ko bumo yi aka. Bakapwagigu manga kugu wa sibukuso so mowo, na bakapwagigu mbunye kugu wa muligi mo mowo. ⁴⁵ Mutu wanza agyaga makpumuka manzanza nimo opupaga ka limbengi kaki lanza. Mutu wanye agyaga makpumuka manyenye nimo opupaga ka limbengi kaki lanye. Kye

mũnũkũ ka mũmbanzũ opupisaga makrũmũka nĩnũ ikaga mutumo ka limbengi kaki.»

Bibũ ka boripiko baba
(Matayo 7:24-27)

⁴⁶ «Ko bulya iki yũ memakaga mino be: <Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu> ni makegũ kagya nĩnũ nakamũbĩkya? ⁴⁷⁻⁴⁸ Mutũ wasi nĩnũ ebiĩyaga, anũkana likrũmũka kami, anagya, a mũdũngũni abe alũkũ bemoti nĩnũ a ndi kopika ndabũ. Akrũ ndi libye lodu, obisa mũbũmbe kũgũ wa lĩtalũ. Ngbingo yi nĩnũ tumo odoku mino, libo obuna ka bakrũlũ-kpũlũ ba ndabũ yi niyũ, luki limoti ni kodukonigũ, kye ndabũ ipika ndi yanza. ⁴⁹ Luki limoti, mũmbanzũ wasi nĩnũ ũkanaga likrũmũka kami ni kegũ kagya mũdũngũni beyo no mino kabĩkya, a abe alũkũ bemoti nĩnũ opika ndi ndabũ kũgũ wa lĩtombũ aka ni kokpugũ mũbũmbe. Ngbingo yi nĩnũ libo okikoku mino ka kpũlũ-kpũlũ wa ndabũ yi niyũ, odũkana ndi biĩgala-gala, yasi biĩgabatata.»

7

Yeso ahukusini mũgya-ligubo ka ngama ka basũda wa Lũma
(Matayo 8:5-13)

¹ Ngbingo yi nĩnũ Yeso ama ndi mino kabĩkyaga likrũmũka lasi nĩnũ a ndi na ilu ka ambaza nĩnũ a ndi na iyi mukungulo nũ, ogulya kũwa ndi ka gũdũ wa Kapelenaumu. ² Kũ beyo, ngama bemoti ka basũda wa Lũma a ndi na mũgya-ligubo nĩnũ apaga ndi kũgbe.

Mugya ligubo yi ninɔ a ndi no koloɓu buwobi kosisa limbengi. ³ Niyo ngama ka basuda yi ninɔ ukana mongoni ka Yeso, atikilya ndi bambokɔ-mbokɔ bemoti-bemoti ka Bayuda be bamokilyiku, oduku kahukuso mugya-ligubo kaki. ⁴ Niyo bambokɔ-mbokɔ bi nifo badwe ku Yeso a ndi mino, bitatanaga na iyi kugbe, babikya be: «A mutɔ ninɔ okwononi be mugyilya beyɔ o mino kabikya, ⁵ kye apagatu mugi kusu, iyi aka goni no atipikisilyo ndabu kusu ya malumba.»

⁶ Kuwa wa, Yeso aga ndi pa imoti na ifu. A kuwa ndi buwobi kadwe aka ka musengi, kani ngama yi ninɔ anatikilyoku bawai-daki kabikya be: «Mombukwono-dosu, wakigbomisonitogu ma. Kokwononigu be wingyoku kunu ka ndabu kami. ⁷ Kinili nimini bi goni imi ambe sokwononigu kainda ku kaku. Luki limoti, bikyano likpamuka limoti aka, mugya-ligubo kami akwanana kahuka. ⁸ Imi, na kusili wa mutuu ka bangama kami, na goni na na basuda kusili wa mutuu kami. Nakabikya bemoti ambe: <Waga!>, aga, nakabikya wagogo ambe: <Doku!>, odoku, nakabikya mugya-ligubo kami ambe: <Gya bene!>, agya beyɔ aka yo.»

⁹ Niyo Yeso ukana munzina mi nimo ngama ka basuda a ndi kanzina mo, likpamuka ambanga. Oyikana ndi ka ambaza ka bambanzu ninɔ a ndi kabibya no, iyi aka be: «Nakamabikya bingbanganya ambe: Nakaninigu ndeke baya yidingi abe niyi lugo ko bomikya Bezaleli!»

¹⁰ Niyo batu nifo butika ndi fosilo, batakanya ndi mugya-ligubo ni oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

¹¹ Bugala bi, Yeso inda kɔwa ndi ka mugi mimoti ninɔ ina ndi bɛ Naini, babibya kaki na ambaza mudingi ka bambanzu ba ndi pa imoti na ibu. ¹² Niyo ba kɔwa ndi buwobi kadwe ka mupumi ma gudu yi ninɔ, abangana ndi na bambanzu ni baninda kolumbo manda ka mawanza bemoti. Ibakuta ndi iyi mukaka aka ka amaki, ninɔ a kɔwa ndi goni woko. Ambaza mudingi ka bambanzu ba gudu ba ndi pa imoti no woko yi ninɔ. ¹³ Niyo Mombukwono-dosu amina muko yi ninɔ, akwilya kumbu, abikya bɛ: «Wasa mugamu.» ¹⁴ Kumbuso yi, isisila ndi, avila sanda, batu bi nibo ba ndi na iyu yibinika bamaga. Kɔwa wa Yeso aka bɛ: «Mikya-bawanzaaa, nakaubikya ambe, wamaga!» ¹⁵ Wa aka wa, mikya baluku yi ninɔ a ndi manda no iko, apunga ndi kanzina. Kumbuso yi, Yeso apa ndi amaki.

¹⁶ Likpamuka lo ubongisa ndi bambanzu basi, bapunga ndi kabibisa Kunzi banabikya bɛ: «Mugyalandu bemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na goni: «Kunzi osingyiniku livananza kaki!»

¹⁷ Na mongoni ma likpamuka nilo Yeso agya ndi lo, itulyana kɔwa ndi ka iwili yasi ya Yudea no giyo yasi niyo buwobi-buwobi wa.

*Yeso ni Masiya ninɔ a banu kodoku
(Matayo 11:2-19)*

¹⁸ Babibya ka Yuani-Mubatizai bapaga ndi Yuani mongoni masi. Kɔwa wa, Yuani umaka ndi baba luga kabu, ¹⁹ utika ndi ku ka Mombukwono-dosu kamuusa bɛ: «Iwe ni mutu

yi ninɔ a ndi kodoku, ikanigu takwanana kabunda wagogo?»

²⁰ Niyo batu bi nibo badwe ku Yeso a ndi mino, babikya be: «Yuani-Mubatizai atitikiku kaumuusa be: «Ƴwe ni mutɔ yi ninɔ a ndi kodoku ikanigu takwanana kabunda wagogo?»»

²¹ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndi batɔ budingi ba bokolobu dididi, nibo bakigyagya, nibo ba mambengi ma bunye, uhukusa ndi gonɔ batɔ budingi nibo ba ndi no kolobu ya mamomɔ. ²² Kumbuso yi, Yeso usikisya batɔ bi nibo be: «Windoni katumbulyaga Yuani nilo mini na nilo mukoni: batɔ ba bokolobu baya mamomɔ bakaina bata, nibo ba mutingbi bakakpakyana ngbingbili, bakebukebu boukini, baaduka bakaukana, bamanda akozuzuko na batɔ ba payaya bakaukana Mongoni Manza. ²³ Igyagya ka mutɔ ninɔ kupigu ndeke keɓiɓya ka baya!»

Yeso akanzina ko bulya ka Yuani-Mubatizai

²⁴ Niyo batɔ bi nibo Yuani utikoku бага ndi, Yeso apunga ndi kanziniya ambaza ka bambanzu ko bulya ka Yuani, anabikya be: «Minda ndi kaina iki ku ka isa? Ligugu nilo a ndi kodimbo na muvivi? Kali! ²⁵ Ambe, minda ndi kaina iki? Mumbanzu bemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti, nibo bimokisyaga botu baya ligabu lapu, bika na obili wanza, bikaga ka bandabu ka bangama. ²⁶ Minda se kuwa ndi kaina iki? Mugyalandu bemoti? Iyo, nakamubikya ambe akitogito mugyalandu. ²⁷ Kye ikpika ko bulya kaki be:

«Nakatika atatumbwa kami kambwa kamu,

kye ubungusyili pisi.»»

²⁸ Nakamubikya ambe: «Kegu na mumbanzu ninɔ ibukuta na muko, ninɔ a mudingi kakitaga Yuani. Luki limoti ninɔ a mukede kuge ka Bungama ko Kunzi a mudingi kakitaga iyi.

²⁹ Niyɔ bambanzu basi na gutugu bandombe ba manzanza aka bamakana ndi, biba be Kunzi a ngbingbili, Yuani ubotisa ndi. ³⁰ Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu bakabinikyanagu ndi likpumuka li nilo Kunzi a ndi kapa kugu kabu, bamuya ndi be Yuani ubotisi.»

³¹ Yeso abikya bata be: «Nakwanana piye kaukingyoso batu ba lisyε li nili na beki? Ba mudɔngɔni abe ba wani? ³² Ba mudɔngɔni abe bomiki bi nifo ba bakikaga ka pa yangba, banutubilaga bengenε be: <Tamungbotilyi bi byembi ni makobinigu! Tamumbimbilyi bi mambu ma idumasu ni makogomigu begeyo!»

³³ A beyo, niyo Yuani-Mubatizai odoku ndi, kalyagigu ndi mukati, kamwogigu ndi goni vinya, ibunu aka be: <A na limbengi la bunye.»

³⁴ Mika-mumbanzu odoku kuwa ndi, analyalya, anomwo, ibunu aka be: <Mundoni aluku wa musasa yi nimuna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na bandombe ba manzanza na batu ba bunye!» ³⁵ Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka batu basi nifo babailya.»

Yeso ogulyini ka ndabu ka Simoni

³⁶ Mufalisayo bemoti amaka ndi Yeso kalyalya ibu na iyi ku kaki. Yeso inda ndi ku ka aluku yi ninɔ, iko, bapunga kalyalya. ³⁷ Muka bemoti

wa yigya yanye, ikaga ndi ka gudɔ yi ninɔ. Niyɔ ukana bɛ Yeso akalyalya kɛ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku ndi na mukɛu mimoti ninɔ bagya ndi na litalɔ la alibati,* otumini na malazi bidɛ. ³⁸ Amaga ndi kumbusa ka Yeso ka kpɔɔ wa magu kaki. A ndi kagama, anudukusogo bomomiso-miso ka magu ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kuwa ndi no tukatu kaki, anopututo magu, akpazya ndi na malazi. ³⁹ Niyɔ Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndi Yeso ina beyɔ, abikya ndi kuso kaki bɛ: «Kiko bi bɛ aluku yi nimu a mugyalandu walingunu, akwanano bi kaiba bɛ muko yi ninɔ akavivila nɔ a na yigya yanye.»

⁴⁰ Kuwa wa, Yeso abikya Mufalisayɔ nɔ bɛ: «Simoni, na na likpamuka kaubikya.» Simoni asikisya bɛ: «Muwonisilo, bikyano.»

⁴¹ Yeso abikyoku bɛ: «Baluku baba ba ndi no lubu ka mutɔ bemoti. Bemoti a ndi no lubu wa bambuma bamiya kubukumuti na wagogo batekɛbɛ kubukumuti. ⁴² Yeki ibu basi baba bakegu ndi no buyi kakalya lubu yi ninɔ, upilya ndi ibu basi baba. Luga ka batɔ baba bi nifo, wani nɔ ika na sipananiso kugbe na aluku yi ninɔ?»

⁴³ Simoni asikisya bɛ: «Nakaina abɛ ninɔ apilya ndi ni a na buyi budingi kugbe.» Yeso abikya bɛ: «Eɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»

⁴⁴ Kumbuso, oyikana ndi kɛ ka muko yi ninɔ, abikya Simoni bɛ: «Watɔ kamina muko yi nimu? Wa nogulyiku mino kɛ kakɛ wanu, wakepigɛ

---

* **7:37** 7:37 alibati: Busolo ba tukato totu nito balukaga ndi notu makpamuka dididi abɛ: bambike, mawengu, bosupa.

libo la magu, luki limoti muko yi nimuna esukusi magu no bomomiso-miso, ekpaga no tukatu kaki. ⁴⁵ Waketitilyigu bi kepututo, luki limoti muko yi nima kupigu kepututo magu katukya wa aka wa nogulyiku mino wana. ⁴⁶ Weketikiligu molingo ka ma, luki limoti iyi etikilito magu na malazi. ⁴⁷ Kinili nakaubikya bingbanganya ambe: sipananiso sidingi niso owonisili, akaibisiso be bapilyini bunye budingi nibo kaki. Luki limoti, nino Kunzi apilyaga bunye bakede, owon-isilaga sipananiso sikede goni.»

⁴⁸ Kumbuso yi, Yeso abikya kuwa muko yi no be: «Bupilyini bunye kaku.»

⁴⁹ Batu nibo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso, bapunga ndi kainzinzinya luga kabu be: «Aluku yi nimuna a mbei wani, kaikpunda kapilya bunye?»

⁵⁰ Luki limoti Yeso abikya kuwa ndi muko yi nino be: «Baya kaku uhukusini, waga na maziyo.»

8

Boko nibo bakpakanaga ndi pa imoti na Yeso

¹ Kumbuso yi, Yeso inda ndi kabikyaga Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ka bagudu no giyo dididi. Babibya tekere na baba ba ndi pa imoti na ibu. ² Boko bemoti-bemoti nibo Yeso anyo ndi mambengi ma bunye, uhukuso bokolobu, ba ndi pa imoti na ibu goni: a ndi ni Malia Magadala, nino Yeso anyo ndi mambengi ma bunye madiya na ika, ³ Yuana, muka Suza nino a ndi zamu ka Elodi Atipasi, na bagogo

budingi. Iḅu ḅasi ḅapága ndi buyi kabu kabínika buti ka Yeso na ḅabíḅya kaki.

*Yeso akatwa lizuni la líkuna
(Matayo 13:1-9; Maliko 4:1-9)*

⁴ Bambanzu ḅasingyoku ndi Yeso kotukyoku ka ḅagufu dididi. Niyo ambaza mudingi a ndi kamumukana ḅeyo, utulya kawa lizuni li nili:

⁵ «Mutu ḅemoti inda ndi kakuna masolo kaki. Niyo a ndi kakuna ḅeyo, bumo yi yagogo anyukaga ko pisi. Bambanzu ḅaditaga ndi, ḅombu balya. ⁶ Niyo yagogo anyuka ndi ka litalu. Niyo abaka, umilaga kye litombu kegu ndi no libo. ⁷ Yagogo anyuka ndi ko kpokiki. Niyo apunga kabaka, kpokiki abaka ndi goni iyu, akandaga bikpeki-kpeki. ⁸ Luki limoti niyo yagogo anyuka ndi ka litombu la dolo. Abaka ndi, abukuta ḅekaza ḅiyuyuyu. Ikaza imoti-imoti abukutaga ndi bumo yakru kuge.» Niyo Yeso ama kautumbulyaga likpumuka li nilo ḅeyo, apamikana ḅe: «Mutu yi ninu a na motili ma kukana, ukanito!»

*Ko bulyo tino yo Yeso anzinaga ndi mino pisi
ka mozuni
(Matayo 13:10-17; Maliko 4:10-12)*

⁹ Kawa wa ḅabíḅya kaki bamuusa ndi Yeso isi ya lizuni li nilo. ¹⁰ Usikisya ndi ḅe: «Kunzi amumibisatu ibunu bodikidi baya Bungama kaki. Luki limoti, batu bagogo ḅukanaga iḅu pisi ka mozuni mudongoni ḅeyo ikpikaga ndi mino ka mobiso ḅe:

«Bika kaanda ni bakegu kaina,
ḅanukana ni bakegu kotombisyo.»

*Yeso akaɗɗumbulyaga babibya lizuni la likuna
(Matayo 13:18-23; Maliko 4:13-20)*

¹¹ «Mɗɗumbulagi ma lizuni nima: masolo a likingyosi la likpɗmuka ko Kunzi. ¹² Batu bagogo ba abe pisi ka masolo magogo anyukaga ndi mino. Bɗkanagata, luki limoti mumuyoniso odoku, anyo likpɗmuka ka mambengi kabu. Ukpingba kabailya likpɗmuka li nilo na kainisono na muhukuso. ¹³ Masolo nimo ogwa ndi ka litalu, a nibo bɗkanaga likpɗmuka, bogwi na igyagya. Luki limoti ba abe sibukaso niso kegɗu no lyo, babinikyanaga ko ngbinga mukede aka. Ko ngbinga wa bukpeki-kpeki, batukya ka baya. ¹⁴ Nimo ogwa ndi ko kpokiki, a likingyosi ka batu nibo bɗkanaga Likpɗmuka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nino bo mino kaidukulogo ka baya, matamanagi mudingi, masasa ma mukumbo na ma litombu ukanda bikpeki-kpeki. Ka mulibo mi ni bakopigu masolo mungata. ¹⁵ Nimo ogwa ndi ka litombu la dabo a likingyosi ka batu bi nibo bɗkanaga Likpɗmuka ko Kunzi na limbengi lanza, banagya yi. Bobuulyogo, abukuta masolo, bakoyikonogigu ka baya gutugu ko ngbingo wa bukpeki-kpeki aka.»

*Yeso akatwa lizuni la tala
(Maliko 4:21-25)*

¹⁶ Yeso ubikya bata ndi be: «Kegɗu na mambanzu gutugu bemoti aka nino atunaga tala agbukumisa bata na mambi ikani abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kugu, ka pa niyo babisogo mino iba batu nibo bika kogulya bini bungbanganya.

¹⁷ Kɔwa wa gɔ wa, kɛgɔ na likpɔmɔka gutugɔ limoti aka nilɔ la kisɔma ni kimibisikosigu, ipupisa ka pa yangba. ¹⁸ ƐƐƐ, wiminyonito ɔeyɔ mo mino kaɔkana yɔ! A ɔeyɔ, mɔtɔ yi ninɔ a no luki, ɔamatilyatɔ ɔata. Luki limoti, mɔtɔ yi ninɔ kɛgɔ no luki ɔakɔpya gutugɔ nilɔ akasima ɔɛ a nolu.»

Livananza la lingɔnɔ ka Yeso

(Matayɔ 12:46-50; Malikɔ 3:31-35)

¹⁹ Amaki na ɔamamaki Yeso ɔodoku ndi kanda, luki limoti ɔakakwananagɔ ndi kasilyo ko bulya ambaza ka ɔambanzɔ. ²⁰ Ɔabikyoku kɔwa ɔɛ: «Amakɔ na ɔamamakɔ ɔakakisa kunzi kɔ, ɔakapa kaɔmina.»

²¹ Luki limoti Yeso usikisya ndi iɔɔ ɔasi ɔɛ: «Mama na ɔomika-mama ni ɔatɔ ɔi niɔɔ ɔukanaga likpɔmɔka ko Kunzi, ɔanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo

(Matayɔ 8:23-27; Malikɔ 4:35-41)

²² Lisye limoti Yeso adaka ndi ka ingɔlɔ pa imoti na ɔabibya kaki, ɔɔbikya ɔɛ: «Tozobini kɔsyakɔ wa ibombu.» Kɔwa wa, ɔaga ndi. ²³ Ngbingo yi ninɔ ɔa ndi mino kazaba nɔ, Yeso alala ndi ɔiɔɛ. Mbumbo yapɔ apɔnga ndi kovivo ko ngbinga ɔemoti aka, ingɔlɔ apɔnga komwaga liɔ. Ba kɔwa ndi ka mɔkpanga ma kukwakɔ. ²⁴ Ɔabibya ɔinda ndi kagbugbutiso, iɔɔ aka ɔɛ: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolumwogo!»

Niyɔ Yeso ogbugbutoku, apamilya mbumbo na mɔɔbaka, mbumbo asa ndi kovivo, pa aka ndi

biwo. ²⁵ Kumbuso yi, ubikya babifya be: «Baya kunu a yani?»

Luki limoti babanga ndi, bombomboyo, banuusana be: «Inguo ya mumbanzu tino piye mu? Akapa mutuu gutugu ko mbumbo no libo, masi anamukana!»

Yeso anyuni muluku bemoti mabengi ma bunye

(Matayo 8:28-34; Maliko 5:1-20)

²⁶ Yeso na babifya kaki bazaba ndi kasyaku, ka iwili ya Bagelasi, tili na iwili ya Galilaya.

²⁷ Ngbingo yi nino Yeso a ndi mino kosya ka ingbolo, muluku bemoti wa gudfu yi nino, odoku ndi kambwa kaki. Mutu yi nino a ndi na mabengi ma bunye. Mututu kegfu buwobi, ikaga kuwa ndi iyi asi ndumbu aka. Kasyegigfu bata ndi ka ndabu begyoo. Luki limoti, ikaga kuwa ndi iyi ka bambuku aka. ²⁸ Niyoo amina Yeso beyoo, apamikana, ogwa kambwa kaki, apamikana be: «Yeso, Miko-Kunzi nino Kugu-Kugbe, nilo kusu na iwe opukogi buni? Kikiliki, wakegyogyisonito baka!» ²⁹ A ndi kanzina beyoo kye Yeso a ndi ni opini mutuu ka limbengi la bunye be opupi kuso kaki. Limbengi li nilo a ndi ni andungulyogini nganga bikyo. Gutugu bakakanda ndi maboku na magu na baselegeni be kye kokyogonito, itinaga ndi asi bitututu. Limbengi nilo la bunye lo akpamyaga ndi kainda ku ka isa.

³⁰ Yeso amuusa be: «Wina bu?»

Asikisya be: «Nina be <Ndube>» Abikya ndi beyoo kye mabengi ma bunye a ndi ni amingyini

mudingi. ³¹ Mambengi ma bunye mi nimo itatanaga ndi na Yeso be kukpomyonitogu baka kogwa ka libye lo buku.

³² Wina se ambaza mudingi ka banguya a ndi kalyalya ka ngupa wa. Mambengi ma bunye itatanaga ndi na Yeso be usilyi pisi kogulya ka banguya bi nibo. Abailya. ³³ Kuwa wa mambengi ma bunye opupa ndi kuso ka aluku no, ogulya ndi kuso wa banguya. Ambaza ka banguya wasi olya ndi ko dido wa ngupa kadwe ka ibombu, folinda ndi.

³⁴ Ngbingo yi nino bobubulyo ba banguya bina ndi mino likpamuka nilo, biga ndi mbangu kapaga mongoni mi nimo ka gudfu na ka bogiyo.

³⁵ Bambanzu bodoku ndi kaina likpamuka nilo igyonosa ndi lo. Niyo bosilo buwobi na Yeso, batakanya kuwa ndi mutu yi nino mambengi ma bunye apupa ndi no mukuliko buwobi na Yeso, kani imokisyini kutuko, mapila binza bipisiii. Babanga ndi kugbe. ³⁶ Nibo bina ndi nilo igyonosa ndi lo, butumbulyogoku batu bagogo beyo aluku no ahuka ndi mino. ³⁷ Kuwa wa batu basi ba iwili ya Gelasi babikya ndi Yeso be opupi ku kabu, kye ba ndi kabanga kugbe. Yeso adaka ndi ka ingbolo, atakyilya ligandu. ³⁸ Mutu yi nino Yeso anyo ndi mambengi ma bunye no itatanaga ndi na Yeso be bagano baka pa imoti na iyi.

Luki limoti, kani Yeso kopagu. Abikya be: ³⁹ «Wiga ku kaku, wotumbulogoku likpamuka lasi nilo Kunzi ugyilyi.»

Aganandi, obikyogoku ka gudfu wasi nilo Yeso agyilya ndi.

Yeso ahukusini muko bemoti, abililisa goni mika Yailo muko yi

(Matayo 9:18-26; Maliko 5:21-43)

⁴⁰ Niyɔ Yeso iga b̄ata k̄usyak̄u wa ibombu, ambaza mudingi ka b̄ambanz̄u atilya ndi, kye ib̄u basi b̄a ndi kab̄unda. ⁴¹ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ngama bemoti wa ndab̄u ya malumba ka Bayuda ninɔ ina ndi b̄e Yailo odoku ndi, ogwa kambwa ka Yeso, itatanaga na iyi b̄e adwinɔ baka k̄u kaki, ⁴² kye mikaki bemoti aka muko yi, wa byanga banda tekebe na b̄iba, a buwobi kosisa limbengi.

Ngbingo yi ninɔ Yeso a k̄wa ndi mino kaaga k̄u, ambaza amotosya ndi b̄ikpwo. ⁴³ Kusɔ wa ambaza wa, a ndi na muko bemoti ninɔ banḡu apupaga ndi kusɔ wa byanga tekebe na b̄iba. A ndi ni omoni mukumbo kaki masi k̄aukalyaga bam̄unganga, luki limoti keḡu ndi na mat̄u ninɔ akwanana ndi kahukuso. ⁴⁴ Muko yi ninɔ akpud̄oku ndi Yeso ya kumbuso, avila ma ma kutuko kaki. Wa aka wa, banḡu asa ndi kapupo. ⁴⁵ Yeso aka b̄e: «Wani piye nɔ evili?»

Bat̄u basi banganya ndi, Petele aka b̄e: «Muwonisilo, wakeḡu mbeyi kaina b̄eyɔ b̄ambanz̄u bukunguli mino yi, bumotosya bene?»

⁴⁶ Luki limoti, Yeso ab̄ikya b̄e: «Iyo, m̄ambanz̄u bemoti evilito, kye nimukonito ngu kepupo.» ⁴⁷ Niyɔ muko yi ninɔ ina b̄e bandungini, odoku ḡuḡuma na k̄ubangak̄u, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka b̄ambanz̄u basi wa, at̄umbulaga ndi ko bulya tino yɔ avila ndi mino Yeso na b̄eyɔ ah̄uka ndi mino ko ngbinga bemoti. ⁴⁸ Yeso ab̄ikya ndi b̄e: «Mikya

boko muna, baya kaku uhukusini. Waga na maziyo.»

⁴⁹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kanzina nɔ, mutɔ bɛmoti otukyoku ndi ka Yailo, ngama wa ndabɔ ya malɔmba ka Bayuda, abikya bɛ: «Mikaku osisini limbengi. Wasa bata kadomiso Muwonisilo.»

⁵⁰ Niyo Yeso ukana ndi mongoni mi nimo beyo, abikya Yailo bɛ: «Wakobongonitogu! Wika na baya aka, mikaku ahukatɔ.»

⁵¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso adwe mino ka ndabɔ ka Yailo, kapagu ndi mutɔ wagogo kogulya pa imoti na iyi ka ndabɔ, kiki asi ni Petele aka, Yuani, Yakobo, abaki na amaki miki. ⁵² Batɔ basi ba ndi kagama na kaigama ko bulya ko miki yi ninɔ okwa ndi nɔ. Luki limoti Yeso abikya bɛ: «Wosoni kagama, miki kegɔ mukwo, luki limoti a ka toto.»

⁵³ Batɔ bi niɔ batiba ndi bikyaaa, kye ba ndi kaiba bɛ miki a manda. ⁵⁴ Luki limoti Yeso agwi kubokuko, abikya na liyu lapɔ bɛ: «Miki aaa, wamaga!» ⁵⁵ Ozuzukoku, amaga ndi ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ. Yeso aka ndi bɛ bapɔ malili. ⁵⁶ Abaki na amaki bombombaya ndi kugbe kaina likpumuka nilo limbanga lo, luki limoti Yeso upa ndi mutiwi bɛ bakatumbulyogonitogu mambanzɔ gutugɔ bɛmoti aka.

9

*Yeso akautika batutumbwa tekebe na baba
(Matayo 10:5-15; Maliko 6:7-13)*

¹ Kwa wa, Yeso umumula batutumbwa tekebe na baba upa ngu na bungama kokpumyo

mambengi ma bunye masi na kohukuso bokolobu. ² Kumbuso yi, utika ndi kabikyaga mongoni ma Bngama ko Kunzi na kauhukuso batu ba bokolobu. ³ Iyi aka na ibu be: «Makovonitogu gutugu luki limoti aka abe mudukpo, kugba, mukati gutugu buyi aka, na makuvonitogu basimizi baba-baba. ⁴ Pa yasi ku bamutilya banu mino, wikoni ibunu asi ka ndabu yi niyo aka yo, kadwe ko ngbingo yi nino mopupa banu mino ka mugi mi nimo. ⁵ Pa yasi ku bambanzu bakamutilyi banu mino, puponi ka mugi kabu, mibumaga libungu la bakagba kunu, kaumibisa bunye kabu.»

⁶ Kuwa wa batutumbwa baga ndi, bolingya giyo yasi. Banabikyaga Mongoni Manza ka bapa bayasi, banuhukuso batu ba bokolobu.

*Elodi Atipasi a ndi kakisa kamiba Yeso
(Matayo 14:1-12; Maliko 6:14-29)*

⁷ Wa Elodi nino a ndi ngama wa Galilaya ukana mino likpumuka lasi nilo a ndi kaigyonosa lo, amama bigbagba ni kegu bata kaiba be agya buni. Batu bemoti-bemoti ba ndi kabikya be: «Yuani-Mubatizai opupiniku ka babilii!» ⁸ Bagogo babikya ndi be: «Mugyalandu hliya ipupisiniku bata!»

Bagogo babikya bata ndi be: «Mugyalandu wandeli bemoti opupiniku ka babilii!» ⁹ Luki limoti, Elodi abikya be: «Imi nakusisoni ndi Yuani mu. Wani se kuwa bata muna nakaunkana makpumuka mumbanga-mbanga kugu kaki mu?» A ndi kakisa kamina Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka bambanzu (Matayo 14:13-21; Maliko 6:30-44; Yuani 6:1-14)

¹⁰ Niyo batutumbwa bigononoku, batumbulyaga ndi Yeso masi nimo ba ndi ni bogyini. Inda ndi na ibu ka pa niyo mumbanzu kegū ndi mino, buwobi na gūfū bemoti ninō ina be Betesaida. ¹¹ Luki limoti, niyo bambaza ka bambanzu bukana beyo, baga ndi kaukisa. Niyo badwe, Yeso utilya, unzinilya kugu wa Bungama ko Kunzi, uhukusa ndi nibo ba ndi kaigyogyiso na bokolofu.

¹² Ngbingo yi ninō moni apunga mino kogwo, batutumbwa bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Hubikya neki ambaza ka bambanzu be baga kakisa pa ya fusisini no luki lilya ka sengi na ka bandabu nibaina buwobi-buwobi wanu, kye ta wanu ka isa.»

¹³ Luki limoti ubikya be: «Hupono malili asi ni ifunu aka bamombukwana-dabu bi.»

Basikisya be: «Ta ibusu asi na mukati kubukumuti aka na bosu baba. Wakapa be tindi koluwo malili ko bulya ka batu bi nibana basi?»

¹⁴ A beyo, bambanzu ba ndi wa banda belofu kubukumuti.

Yeso ubikya babibya kaki be: «Hulikisoni neki ka magbuta. Ligbuta limoti-limoti ika na bambanzu banda batekebe kubukumuti.»

¹⁵ Babibya bagya ndi beyo aka yo, bulikisa ndi basi. ¹⁶ Yeso ava mukati nimo kubukumuti mo na bosu baba, ikwe kugu wa lisyε, amigisya Kunzi ibiba. Kumbuso yi agbananaga, upa babibya be balupyi ka ambaza ka bambanzu.

17 Basi balyalya, bikutaga ndi bikpekede-kpekede. Babibya bamumula kuwa nimo otigala ndi mo, ogwa ndi mumbi tekebe na miba.

Petele obikyini bingbanganya be Yeso ni Masiya

(Matayo 16:13-19; Maliko 8:27-29)

18 Lisyε limoti Yeso akida ndi kalumba, babibya kaki ba ndi pa imoti na iyi. Umuusa be: «Bambanzu ba piye kabikya be imi ni wani?»

19 Basikisya ndi be: «Batu bemoti-bemoti bakabikya be iwe ni Yuani-Mubatizai, bagogo be iwe ni mugyalandu Hliya, bagogo bata be iwe ni mugyalandu bemoti wandeli nino opupiku bi ka babili.»

20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kuwa ndi ibu be: «Se kuwa ifunu, makabikya be imi ni wani?»

Petele amigisya be: «Iwe ni Masiya nino ko Kunzi.»

21 Yeso ugbityaga ndi be bakabikyonito mumbanzu. 22 Omotiloku ndi bata be: «Okwononi be Mika-mumbanzu igyogyisi kugbe, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bambimbo, bamwisiso. Luki limoti, ka lisyε la masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbaku.»

23 Kumbuso yi ubikya ndi ibu basi be: «Mumbanzu kapa kebiba, okwononi imuyi iyi mombukwana-daki, abinika masalaba kaki masyε masi, anebiba. 24 A beyo, mumbanzu kapa kabuulyogo obili kaki kanu kusili wa moni, abungusatu, luki limoti mutuu yi nino abungusa ndeke obili kaki ko bulya kami, ahukusatu ndeke. 25 A izangiya tino mumbanzu kainisono

na lingama lasi la obili, ni abungusini ikani aputini obili kaki bikpe? ²⁶ Mutu wasi nino imukanaga suni ko bulya kami na ko bulya likpamaka kami, Mika-mumbanzu aminyilya ndeke iyi suni begeyo wa odoku ndeke mino ka ibiba kaki na ka ibiba ka Baba pa imoti na bamalaika botu. ²⁷ Luki limoti, nakamabikya bingbanganya ambe, a linganu: bambanzu bemoti-bemoti nibana ba wanu, bakokwigu ndeke kani bakinigu Bungama ko Kunzi.»

*Miso ka Yeso igomasyonini
(Matayo 17:1-8; Maliko 9:2-8)*

²⁸ Buwobi kadwe poso imoti kumbusa wa manzina mi nino, Yeso adaka ndi ka ngupa pa imoti na Petele, Yuani na Yakobo kalumba. ²⁹ Ko ngbingo yi nino a ndi mino kalumba no, misa kaki igomasyana ndi, botu kaki osuba ndi bitu abe ngbangbata kanginana. ³⁰ Bambanzu baba bopupana ndi bigbututu kanzina na Yeso: a ndi ni Musa na mugyalandu hliya. ³¹ Ibiba ko Kunzi ukungula ndi bikululu. Ba ndi kanzina na Yeso kugu wa kukwaku kaki nikwo igyonosa ndeke ka Yelusalema. ³² Petele na bawai-daki ba ndi budukono ka batoto bingbwungono. Niyo bozuzukoku, bina ndi ibiba ka Yeso pa imoti na baluku baba bi nibo ba ndi ka kpolo kaki bo. ³³ Ko ngbingo yi nino batu bi nibo ba ndi mino kaasanana na Yeso, Petele abikya kuwa iyi be: «Muwonisilo, a binza ibusu kaika wanu. Topiki bangbangba bayisaa, niyo kaku, niyo ka Musa na niyo ka hliya.» A ndi kanzina ni kegu kaiba be akabikya bu.

³⁴ Niyo a ndi kanzina beyo, lindindi odoku ndi bikwa, utikya ifu basi na kululuko. Babibya babanga ndi kugbe wa lindindi utikya ndi mino beyo. ³⁵ Liyu otukyoku ka lindindi ku be: «Nimuna a Mikami mupaka nino napunaga ndi. Mumukononi iyi!»

³⁶ Kumbusa wa liyu nilo, babibya bikwe ndi, bamina kuwa Yeso aka mukaka. Badakyana ndi biwo, kani bakatumbulyogigu mumbanzu gutugu bemoti aka likpumuka nilo bina ndi lo.

Yeso ahukusini miki bemoti wa limbengi la bunye
(Matayo 17:14-18; Maliko 9:14-27)

³⁷ Bugala bi, Yeso na babibya basaa bosya ndi ka ngupa, ambaza mudingi ka bambanzu akpudoku ndi. ³⁸ Wina se, aluku bemoti kuso wa ambaza wa apunga kapamikanaga, be: «Muwonisilo, kikiliki, nakaunga ambe indilyano baka mikami muluku yi nima, a iyi yikaka aka ku kami! ³⁹ Limbengi la bunye limoti akagyogyiso, ko ngbinga bemoti akugwisogo, anzimbo no ngu, ofu atumo ka munoku bidu. Limbengi la bunye li nilo asaga kani agyogyisini. ⁴⁰ Nitotonogi bi na babibya kaku ambe bokpumi limbengi la bunye li nilo, luki limoti ugyagya.»

⁴¹ Yeso usikisya be: «Eeze ifunu, livanza la masye mi nima, makegu na baya, ma bunye! Nakwanana ndeke kaika pa imoti bongbinga binga? Nakwanana kapila buzu kunu bongbinga binga? Doku no mikaku kunu!»

⁴² Ko ngbingo yi ninɔ miki a kɔwa ndi mina kaisisilo buwobi na Yeso, limbengi la bunye li nilo abɔmya wasi bingomɔ, anzimba ndi no ngu. Luki limoti, Yeso apamilya ndi limbengi la bunye, miki ahuka, amigisya abaki. ⁴³ Nokɔ udika ndi bambanzu basi bidε kaina ngu yidingi ko Kunzi.

*Yeso igilyini kabikya bε okwatɔ banɔ
(Matayo 17:22-23; Maliko 9:30-32)*

Bambanzu yikaka-yikaka ba ndi kombomboya ka masi nimɔ Yeso agya ndi. Ubikya babibya kaki bε: ⁴⁴ «Hukononi binza nilo nakamubikya: basutatu banɔ Mika-mumbanzu ka mabokɔ ka bambanzu.» ⁴⁵ Luki limoti, babibya bakεgu ndi kotombisyo isi ya mɔnzina mi nimɔ. Isi a ndi na ibu yakisuma kye bakibonitogu. Ba ndi goni kabanga kamuusa bulyo yi.

*Wani nɔ a mutɔ wa ibiba kugbe?
(Matayo 18:1-5; Maliko 9:33-37)*

⁴⁶ Kumbuso yi, babibya bapunga ndi kainzinzinya luga kabɔ bε wani nɔ a mutɔ wa ibiba kugbe. ⁴⁷ Yeso andunga ndi tamanaga kabɔ. Kɔwa wa ava ndi miki bemoti abiso buwobi na iyi, ⁴⁸ ubikya bε: «Mumbanzu yi ninɔ abibisa miki beyɔ ka nimuna ko bulya kami, ebibisi imi bikre, na mumbanzu yi ninɔ akebibiso, akabibiso goni ninɔ etikoku ndi. Kye mumbanzu yi ninɔ akainisono abε mutɔ wa payaya kugbe luga kunu basi, iyi nɔ a mutɔ wa ibiba.»

*Mumbanzu yi ninɔ kegu mumuyoniso kakɔ a
wai-dakɔ
(Maliko 9:38-40)*

⁴⁹ Kūwa wa, Yuani abikya ndi Yeso bε: «Muwonisilo, tamini bi mutū bemoti kokpumyo mambengi ma būnye ko lino kakū. To bi kapa kapakya kye kegū ka mūdōngō kusu.»

⁵⁰ Luki limoti, Yeso aka na iyi bε: «Makapoky-onitōgū, kye mutū yi ninō kegū mumuyoniso kakū, a wai-dakū.»

Yeso akakitaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Bayuda

⁵¹ Niyō masyε ka Yeso obimono kadaka kugū wa lisyε, otiwolya ndi ligūndū kadaka ka Yelusalema. ⁵² Utika ndi batū bemoti bεnε kambwa. Binda ndi, bingyo ka mugi mimoti ka Basamalia kabungusilyo pa ya busisini.

⁵³ Luki limoti, batū ba mugi mi nimō bakya ndi katilya kye a ndi iyi kaında misa ka Yelusalema.

⁵⁴ Ngbingo yi ninō babibya kaki bεyō ka Yakobō ibū na Yuani bina mino bεyō, ibū aka bε: «Mombukwono-dosu, wopatū bε takūngi buku kotukyoku kugū wa lisyε na kaulumwisogo?»

⁵⁵ Yeso oyikana ndi misa kū ba ndi mino, uyoyiso. ⁵⁶ Kumbuso yi, binda kūwa ndi ka mugi magōgō.

Bambanzū nibō bakapa kabibya Yeso (Matayo 8:19-22)

⁵⁷ Ngbingo yi ninō Yeso na babibya kaki ba ndi mino ko pisi, alukū bemoti abikya bε: «Nūbibya pa yasi kū winda ndeke mino.»

⁵⁸ Yeso abikya bε: «Banziyō ba na mabaga, bombu ba na bandabū, luki limoti Mikamambanzū kegū na pa yakanga na yakimumbiso.»

⁵⁹ Abikya ndi mutū wagogo be: «Ibyeku.» Luki limoti, alukū nō abikya be: «Muwonisilo, isilya mbeyi ngbingo kaında kalumba baba.»

⁶⁰ Yeso amigisya ndi be: «Husa bamanda, bolumbi bamanda kabu, iwe, winda kabikyaga mongoni ma Bungama ko Kunzi.»

⁶¹ Alukū wagogo abikya bata be: «Muwonisilo, nubibyatū ndeke, luki limoti isilya mbeyi ngbingo naga kainanana na livananza kami.»

⁶² Yeso abikya bingbanganya be: «Mumbanzu yi nino apungaga kebiba, ikwe bata kumbuso, kakwananigu ka Bungama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini babiba bagogo batekebe madia na ika na baba

¹ Kumbuso yi, Mombukwono-dosu upunaga bambanzu bagogo batekebe madia na ika na baba, utika ndi baba-baba kambwa ka bagudu basi no giyo yasi niyo iyi mombukwana-daki a ndi mino kaında. ² Kambwa wa ligundu kabu, ubikya be: «Masolo a mudingi, luki limoti bagya-ligubo ba bacede. Mubikyoni neki mombukwono tiko ambe utikiku bagya-ligubo kanyo masolo kaki. ³ Wogoni! Namutiki abe bomikya bakondolo lugo ko bosukopi. ⁴ Makovonitogu buyi, kugba, gutugu bekpaku aka, makamuusonito mumbanzu ko pisi.

⁵ Ka ndabu yasi niyo mogulyaga banu mino, bikyogoni banu ambe: «Maziyo iki ka ndabu yi niyi.» ⁶ Kika ni mutū wa maziyo a ka ndabu yi niyo, maziyo kunu ika kugu kaki.

Kiki, maziyo mi nimo amumigilyoku. ⁷ Wikoni ka ndabu yi niyo aka yo, manalya na komwo nimo bika kamupá kye mągya-ligubo okwononi na mukalya kaki. Makikonitogų kaamama ka bandabu gbalı. ⁸ Makogulyaga banu ka gudu bemoti bene, batı bi bamutilya, lyoni nimo bika kamupá, ⁹ muhukuso batı ba bokolobu nıbo bika ku, mubikya be: <Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.> ¹⁰ Luki limoti, makogulya banu ka gudu bemoti ni bakamutilyigų, puponi wa, momisikana ka gudu yi nıno, manabikya be: ¹¹ <Tibumini libungu* la gudu kunu, gatugų nılo a ka bakagba kusu aka. Luki limoti, wiboni binza ambe Bungama ko Kunzi a kawa buwobi.> ¹² Nakamubikya ambe ka lısyı liko ngbanga, Kunzi ugyogyisa ndeke batı ba gudu yi nıno kugbe kakıtaga nıbo ba Sodomu.»

*Batu ba bagudu nıbo bamıya kabılya
(Matayo 11:20-24)*

¹³ «Kumbu kaku, gudu wa Kolazini! Kumbu kaku gudu wa Betesaida! Makpamuka mambanga-mbanga nımo igyonasa ndi ku kunu kigyonosa ndi ka Tilo na Sidona, iba batı bi bowonısiloni ndi kumbu kabu ndeli, bimokısyı botu baya lılebu, bibubısa nzayı na libu bitu, boyıkono. ¹⁴ Kinili, ka lısyı liko ngbanga, bamugyogyısa ndeke kugbe kakıtaga Tilo na Sidona. ¹⁵ Se ıwe Kapelenaumu, wakasıma be

---

* **10:11** 10:11 Kaibuma libungu: Yıgya niyo owonısılaga ndi ka Bayuda yıgbanana ka babıbya na gudu yi nıno. **10:12** 10:12 Wanda ka Mupanganagi 18:16; 19:29.

wafakatũ banũ kadwe kũgũ wa lisyẽ? Usisa ndeke kadwe ka babili.»

¹⁶ Yeso ubikya bata babibya kaki ße: «Mũmbanzũ kamũmũkana, emukoni imi, mũmbanzũ kamũmũya, emuyi imi, mũmbanzũ kemũya, amuyi ninũ etikoku.» Kumbuso yi бага ndi.

Igoku ka babibya batekebe madĩya na ika na baba

¹⁷ Ngbingo yi ninũ babibya batekebe madĩya na ika na baba bigononoku mino, ba kũwa ndi ni botumini na magyagya bidẽ, banabikya ße: «Mombukwono-dosu, gutũgũ mambengi ma bũnyẽ aka o bi katimũkana ngbingo yi ninũ to bi mino kaupamyaga ko lino kaku!»

¹⁸ Yeso usikisya ße: «Namina ndi Abili kogwoku kũgũ wa lisyẽ mũdũngũni abe ngbangbata kanginana. ¹⁹ Hukononi: namupá ndi ngu kaũditaga banzũka, banakwaa-gbani, no ngu yasi ka Mumuyoniso, luki gutũgũ limoti aka kamũgyigũ ndeke bũnyẽ. ²⁰ Luki limoti, makogwonitũgũ magyagya asi kye mambengi ma bũnyẽ akamũmũkana, gwoni magyagya mudingi kũgbe kye Kunzi okpikoni ndi mino kunu kũgũ wa lisyẽ.»

Yeso akamibisiso Abaki ka babibya kaki (Matayo 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ko ngbingo yi ninũ gũni nũ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya Limbengi-Lotu, iyi aka ße: «Baba ooo, Mombukwana masi nimũ a kũgũ wa lisyẽ na nimũ kũnũ ka litũmbũ, nubibisini kye uwonisilo batũ nißũ bakibigũ luki makpũmũka

mumbanga-mbanga nimɔ usumilya ndi batu ba yimibo na niɔ ba akili. Iyo Ba, a beyɔ kyɛ wabailya ndi beyɔ.»

²² «Baba epóni makpɔmɔka masi. Gutugu mutɔ bɛmoti aka kibigu bɛ Miki ni wani kiki asi Baba aka, na gutugu mumbanzu bɛmoti aka kibigu bɛ Baba ni wani kiki asi Miki aka, na sɛ kɔwa niɔ Miki akapa kaumibiso.»

²³ Kumbuso yi, Yeso oyikana ndi misa ka babifɔya kaki, iyi aka bɛ: «Magyagya ibunu kaina nilina makaina li! ²⁴ A beyɔ, nakamubikya bingbanganya ambɛ, bogyalandu na bangama bakpɔ ba ndi na musasa kaina makpɔmɔka mumbanga-mbanga nimana makaina ma, luki limoti bakinagu ndi. Ba ndi gɔni na musasa kaukana nimana makaukana ma, luki limoti bakukanagu ndi.»

Lizuni ka Musamalia wanza

²⁵ Kɔwa wa, muwonisilo wa Mutuu ka Musa bɛmoti amaga ndi kabɔɔ Yeso, amuusa bɛ: «Muwonisilo, nakwanana piyɛ kagya bunɪ kainisono na obili wa benze na benze?»

²⁶ Yeso asikisya bɛ: «Bokpika sɛ mbeyi ka Mutuu bunɪ? Ukanaga bunɪ kuso yi wa watangulaga mino?»

²⁷ Aluku no amigisya bɛ: «Mɔpa Mombukwana-daku Kunzi na limbengi kaku lasi, na mutamanagi kaku masi, no ngu kaku yasi, na yimibo kaku yasi.» Na: «Wapa wai-daku beyɔ aka yɔ wipaga mino.»

28 Yeso amigisya ƒe: «ƐƐƐ, wosikisyiku ƒinza. Gya neki ƒeyɔ winisana na ɔbili wa ƒenze na ƒenze.»

29 Yeki muwonisilo wa mutuu a ndi kapa kowonisilo bungbingbili kaki, amuusa Yeso ƒe: «Wai se kɔwa ni wani?»

30 Yeso amigisya na mutumbulagi ƒe: «A ndi lisyɛ limoti, mutɔ ƒemoti otukyoku ka Yelusalema kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwe ko pisi, abangana na ƒonzikaɔɔ, ƒagwi, ƒabuma, ƒakɔpya makɔmaka masi, ƒanyɔ ƒotu, ƒaga, ƒasa ƒuwobi kokwo. 31 Kumbuso yi, kumu-kumu ƒemoti a ndi kosyoku ko pisi yi niyɔ gɔni yɔ. Niyɔ amina mutɔ yi ninɔ, ikita ka kpɔɔ, akpangba, aga yakaki. 32 Kagya yikede ƒene, Mulawi odoku wa gɔ wa. Niyɔ amina aluku nɔ, ikita gɔni ka kpɔɔ, akpangba, aga. 33 Luki limoti, Musamalia ƒemoti ninɔ otukyoku ndi iyi ƒyi, obyeku ko pisi yi niyɔ gɔni yɔ. Niyɔ odweku wa, amina, akwilya kumbu. 34 Akpuɔoku, asukusa ƒapwayi na vinya, ogbodya na molingo, akanda. Kumbuso yi abinika kugu wa punda kaki, aga na iyi ka ndaɔɔ ka ƒobiko† ƒe ƒataki. 35 Niyɔ lisyɛ asye kɔwa, Musamalia anyɔ ƒuyi ƒambuma ƒaba‡ apá mombukwana ndaɔɔ, abikya ƒe: «Mutuka aluku yi nimuna ƒinza, nakalya ƒanu masi nimo wagyilya ko ngbingo wa kigoku.»

36 Ka mulibo, Yeso amuusa kɔwa ƒe: «Wani nɔ luga ka ƒatɔ niɔ ƒasaa ƒo akaaminikyana

† **10:34** 10:34 Ka ƒagɔɔɔ ƒakɔkɔɔ, ƒopika ƒandaɔɔ ko bulya ƒobiko. Bakalyaga mino ƒuyi masye masi ka malili na mosisini.

‡ **10:35** 10:35 ƒuyi ƒakɔɔ mɔɔngɔni abe makuta maba ma ɔɔ.

abe kika ndi wai-daki mutũ yi ninɔ bonzikabũ babũma ndi nɔ?»

³⁷ Muwonisilo wa Mutũũ ka Musa asikisya ɓe: «Ninɔ akwilya ndi kumbu.»

Yeso opipiloku kũwa na iyi ɓe: «A ɓeyɔ, winda, iwe wogyoku ɓegeyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata ibũ na Malia

³⁸ Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓabibya kaki ɓa ndi mino ka ligũndũ, adwe ndi ka mugi mimoti kũ muko ninɔ ina ndi ɓe Malata atilya ndi mino kũ kaki. ³⁹ A ndi na mamaki bemoti musika yi ninɔ ina ndi ɓe Malia ninɔ a ndi wakiko kambwa ka Mombukwono-dosu, anũkana mutiwi kaki. ⁴⁰ Luki limoti, Malata a ndi kaɗanga ɓiɗanga-ɗanga na mogubo. Odoku ka kpɔlɔ ka Yeso ko ngbinga mukede, abikya ɓe: «Mombukwono-dosu, wina mbeyi ɓeyɔ Malia esi mino mukaka na mogubo masi ɓene! Ibikyilya neki yakaki ambe esingyiku.»

⁴¹ Mombukwono-dosu asikisya ɓe: «Malata, Malata, wakombomboyo na ka hiyungo ko bulya makpũmũka binzenge-nzenge, ⁴² wina se, luki limoti aka lɔ a la izangiya. Malia opuni ɓi nilɔ a lanza kũgɓe na mũmbanzũ gũtũgũ bemoti aka kakũpyigũ ndeke.»

11

Yeso akauwonisilo ɓabibya kaki kalũmba (Matayɔ 6:9-13; 7:7-11)

¹ Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kalũmba ka pa imoti ɓene. Niyɔ ama kalũmba, mũɓibya kaki bemoti amuusa ɓe: «Mombukwono-dosu,

tiwonisila goni ifusu kalumba beyo Yuani-Mubatizai uwonisila ndi mino babibya kaki.»

² Kwa wa, Yeso ubikya ndi be: «Ngingo yi nino mo mino kalumba, bikyogoni be:

«Obosu nino kugu wa lisyε,

lino kaku a lotu.

Bungama kaku oduku!

³ Tipagan masye masi malili nimo okwononi na ifusu.

⁴ Watipilya bunye kusu,

begeyo ifusu tupilyaga mino batu basi nibo batigilyaga bunye.

Wakatisationo gwakogwa ka kuboboka.»»

Kungoni, Kunzi amapatu

⁵ Yeso ubikya bata ndi babibya kaki be:

«Kika mbei ni mutu bemoti luga kunu a na mamaki, inda ku kaki na gundu kabikya be:

«Yaya, ipa mino malili, ⁶ kye wai bemoti esilyiniku, nakegu gutugu na malili kapá mbiya wanu.»

⁷ Kika ni mamaku usikisyiniku ku ka ndabu be: «Isa kedomiso! Tidulogini ifusu

na bomikami, tangaga, nakakwananigu katukya kaupá malili.»»

⁸ Yeso omotiloku be: «Eεε a beyo, nakamubikya ambe, mamaku otukyokuto kaupá malili!

Gutugu kotukyi kye a wai-daku, otukyokuto upá kye ika kani wakungini na limbengi linda.

⁹ Kinili, imi nakamubikya ambe: Kungoni, bamapatu. Kisoni, minisonisatu nolu.

Yiponi holi, bamuukulyatu mupumi. ¹⁰ A beyo, mutu wasi nino akungaga, bapagatu. Nino akisaga, inisanagatu nolu. Na nino ayipogo holi,

bahukwilyagatu mupumi.

11 Abaki miki tino no luga kunu, mikaki kakunga musu, akwanana kuwa kapá nzuka!
 12 Ikanigu kakunga laki, apá kuwa nakwaa-gbani? 13 Gátugu beyo mo mino banye, luki limoti mibagatu kaupá bomiki kunu makpumuaka manzanza. Obonu nino kugu wa lisyε a wanza, kinili a linguu be utikilyatu batu nibo bakungaga Limbengi-Lotu.»

*Yeso a no ngu kakitaga Abili
 (Matayo 12:22-30; Maliko 3:22-27)*

14 Lisyε limoti, Yeso a ndi kokpumya limbengi la banyε kusɔ ka aluku bemoti. Limbengi li nilo a kuwa ndi ni aitisini bobo. Niyɔ limbengi la banyε apupa ndi beyo, bobo apunga kanzina. Kuwa wa, ambaza ka bambanzu nibo ba ndi wa bombombaya ndi kugbe. 15 Luki limoti bagogo luga kabu ba ndi kabikya be: «Akokpumyo mambengi ma banyε no ngu ka Belizebuli*, nino a ngama wa mambengi ma banyε mi nimo!»

16 Bagogo ba ndi kabobo Yeso, banabikya be agyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyε. 17 Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kabu, ubikya be: «Livananza la bungama bumoti kapunga kabumana lugo yi, iba bungama bi nibo osyini. Bandabu boyi odukana bayasi bigbatata. 18 Kika neki ni Abili akabumana na mombukwana-daki yi, bungama kaki akwanana kuwa kaidukulogo kaamaga liki? Kye makabikya be nokpumyaga mambengi ma banyε no ngu ka Belizebuli. 19 Kika ni imi nakokpumyo mambengi ma banyε

* **11:15** 11:15 Belizebuli: Bamakagatu goni be Abili.

no ngu ka Belizebuli, bomikunu, ba kɔwa ibɔ kokpumyo no ngu ka wani? Kinili, ibunu bamombukwana-dabɔ bi bɔ mika ndeke bazozi. ²⁰ Luki limoti, imi, nakokpumyo mambengi ma bɔnye no ngu ko Kunzi. Niyo akowonisilo be Bɔngama ko Kunzi odunuku luga kunu!

²¹ Ngbingo yi nino tutungyo ikaga mino na makpɔmɔka ma lɔnga masi, obuulyogo ndabɔ kaki binza. Lingama kaki lasi ikaga ka maziyo gɔni. ²² Luki limoti, tutungyo wongu kakitaga iyi kodoku, andungulyaga, akɔpya makpɔmɔka ma lɔnga nimo itambyago bi nomu, alɔpyaga masi nimo ika ni akupyini.

²³ Mutu nino kegɔ pa imoti na imi, a mumuyoniso kami, nino kegɔ kamɔmɔla pa imoti na imi, a komisyo.

²⁴ Limbengi la bɔnye kapupo mambanzɔ, aga kolingyo bapa ka besa bilelele. Akisa pa ya kimumbiso, luki limoti ni kinigu. Kɔwa wa ilu aka be: «Nakaiga ka ndabɔ kami, kɔ nopupiku bi mino.» ²⁵ Niyo iga bata, atakanya yikpaga bingɔ na yibungusya binza. ²⁶ Aga kɔwa kava mambengi ma bɔnye magɔgɔ madiya na ika nimo manyenyɛ kakitaga iyi, bogulyo, bilikisyo wa. «Bili ka mutu yi nino ika kɔwa wanyɛ kakitaga wa a ndi mino kambwa.»

Igyagya ka nibɔ bukanaga likpɔmɔka ko Kunzi!

²⁷ Ngbingo yi nino Yeso abikya ndi mino beyɔ, muko bemoti ka ambaza apamikana be: «Igyagya yidingi ka muko yi nino wasye ndi ka mama kaki, ulunguso!»

28 Luki limoti, Yeso asikisya ndi ɓe: «Bikya yiperɛ ɓi ambe: «Igyagya ka niɓo ɓukanaga likrɓmuka ko Kunzi, ɓanagya!»»

Yeso akausikisyo bambanzu likrɓmuka ko bulya likingyosi niɓo ɓakungu ndi (Matayo 12:38-42)

29 Ngbingo yi ninɔ bambaza ka bambanzu ɓa ndi mino kobwo, Yeso, idukulaga ndi kabikya ɓe: «Batɔ ɓa lisyɛ li nili ɓa ɓanye. Ibunu, makakungu likingyosi no ɓou, luki limoti makinigu ndeke ɓata likingyosi lagogo kiki niɓo aka lo ka mugyalandu Yona. 30 A ɓeyo, mɔɗongoni ɓeyo Yona a ndi likingyosi ka batɔ ɓa Ninawe, a mɔɗongoni ɓeɓeyo Mika-mumbanzu ika ndeke mino likingyosi kambwa ka batɔ ɓa lisyɛ li nili. 31 Ka lisyɛ liko ngbanga, ngama muko yi ninɔ otukyoku ndi ɓyi ka guɗu wa Siba kodoku kaɗkana munzina ma yimibo ka ngama Solomono, amaga ndeke kambwa ka batɔ ɓa lisyɛ li nili kausungulya! Winoni se, wanu, a na mutɔ mudingi kakitaga Solomono.» 32 Ka lisyɛ liko ngbanga, batɔ ɓa Ninawe ɓamanana ndeke bigwo kambwa ka batɔ ɓa lisyɛ li nili ka mɔɗongo kausungulya! Kye ɓagomosyanatu ndi iɓu ɔɓili kabu ngbingo yi ninɔ ɓamukana ndi mino Yona. Wina se wanu a na mutɔ mudingi kakitaga Yona!

Tala wa nzɓyi (Matayo 5:15; 6:22-23)

33 «Mumbanzu gutugu bemoti aka katunagigu tala asuma ikani agbukumisya ɓata na mumbi. Luki limoti, abisaga kugu iba batɔ ɓasi niɓo bika

kogulya ka ndabũ bini bũngbanganya. ³⁴ Miso kakũ ni tala wa nzũyi kakũ. Ngbingo yi ninũ miso kakũ kegũ mino no kolobu, nzũyi kakũ yasi a ka bũngbanganya. Luki limoti, kika no kolobu, nzũyi kakũ yasi a gũni ko biti. ³⁵ Εεε, wiminya se! Bũngbanganya kakũ kikonitũgũ bimbusu-mbusu abe biti. ³⁶ Nzũyi kakũ yasi kika bũngbanganya, ni kegũ na bumbusu-mbusu, ika yasi ka bũngbanganya, mũdũngũni abe tala kuzigo na bũngbanganya kaki.»

Yeso akaũyoyo Bafalisayo na bowonisilo ba mũtũũ

(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

³⁷ Niyũ Yeso ama ndi kanzina beyũ, Mufalisayo bemoti amaka ndi kalyalya kũ kaki. Ogulya ndi, iko, arũnga kalyalya. ³⁸ Niyũ Mufalisayo no amina Yeso kalyalya ni kisukusigũ maũũkũ,† likrũmũka ambanga. ³⁹ Mombukwono-dosu aka ndi na iyi be: «Ibunu Bafalisayo, masũkũsa kũũ na sani asi kunzi aka. Luki limoti, kũũ kunu mikaga bũtumo no kubakũ na dũya bidẽ! ⁴⁰ Makibigũ luki! Makasima be Kunzi ninũ agya makrũmũka ma kunzi kibigũ gũni nimũ ma kũũ? ⁴¹ Hupũni batũ bayangya nimũ ma na imu, iba masi iki kũwa bingũ ko bulya kunu.

⁴² Kumbu kunu ibunu Bafalisayo! A beyũ, mapũga Kunzi zaka wa makrũmũka masi, luki limoti makabũsala kaiko bingbingbili na

---

† **11:38** 11:38 Bambũkũ-mbũkũ ka Bayuda bandeli binaga ndi be a na izangiya yidingi kayisũkũsa maũũkũ kambwa mũlyalya. Maliko 7:3-4. Luki limoti, Yeso amũyatũ ndi iyi (Matayo 15:2) na babibya kaki bakagyagigũ ndi ibũ begeyo (Matayo 15:20; Maliko 7:2-5).

bambanzu na kapa Kunzi. Makwanano bi kagya beyo, ni makosigu magogo.

⁴³ Kumbu kunu Bafalisayo! Ibunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka bandabu kunu baya malumba. Mapaga goni be bambanzu biki kamumuuso na ibiba ka bapa baya musilyoni.

⁴⁴ Kumbu kunu! Ma abe bambuku nibayo kim-ibisikonogigu, bambanzu banakpakyana kugu yi‡ ni bakegu kaibo.»

⁴⁵ Kuwa wa, bemoti luga ka bowonisilo ba mutuu abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo, niyo wakabikya beyo, wakatitumbwa na ibusu goni!»

⁴⁶ Yeso asikisya ndi be: «Kumbu kunu goni, ibunu bowonisilo ba mutuu! Mubinikis-aga bambanzu mokumbogi mutititi kabinika, nimo ibunu makaviligu gutugu na kpengbe aka kaubinikiso. ⁴⁷ Kumbu kunu! Makopika bambuku ka bogyalandu ko Kunzi nibo botitonu bulumwisaga ndi. ⁴⁸ Kuwa begoyo makowonisila be mabinikyanatu ndi goni ibunu likramuka nilo botitonu bagya ndi lo. Iba bulumwisaga ndi bogyalandu, ibunu makopika kuwa bambuku kabu! ⁴⁹ Kinili Kunzi abikya ndi ka yimibo kaki be: <Natikilyatu bogyalandu na batatumbwa. Bulumwisaga ndeke bemoti-bemoti luga kabu, bugyogyisa bagogo.> ⁵⁰ Katukya wa aka wa bagya ndi mino obili, bulumwisogoni bogyalandu budingi, na ibunu batu ba lisyi li nilina bo bamugyogyisa ndeke. ⁵¹ Bamwo mbeyi ndi Abeli, ka mulibo, bamwo ndi Zakalia, ka pa

---

‡ **11:44** 11:44 Kabyenene na mutuu ka Bayuda, kakpakyana kugu wa mbuku, apaga ndi bunye kambwa ko Kunzi.

yangba ya Ndaɓu ko Kunzi, luga wa gboḡbo niyo ɓarága ndi mino ɓarɛɛ na pa yotu kugbe. Iyo, nakamɓikya ambe bugyogyisa ndeke ɓatu ɓa lisyɛ li nili ko bulya makɓumaka nimo masi.

⁵² Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa matuu! Mudulyogoni ɓengeni pisi ya kiba likɓumaka ko Kunzi bikpwoɓkɓwo. Ibunu ɓamombukwanadonu ɓi makegu ibunu kogulyo, manukpingba goni niɓo ɓakapa kogulyo.»

⁵³ Niyo Yeso opupa ka ndaɓu yi niyo, ɓowonisilo ɓa matuu na ɓafalisayo ɓanyo ndi zigo. ɓarunga ndi kakɓima buwobi-buwobi ka ɓopisi ɓaya makɓumaka dididi. ⁵⁴ Ka lingunu, ɓa ndi kalikaga ɓekye akwanana ndi kasakaga ka munzina kaki.

12

Takikonitogu ɓatu ɓa kɓoɓoku (Matayo 10:26-27)

¹ Ko ngbingo yi nino, ɓambaza ɓakɓukɓu kugbe ka ɓambanzu ɓamumukana ndi ka kpolo ka Yeso, ɓotoni bikpwo, ɓanaditana magu ɓinvinvinvi. Yeso arunga mbeyi kaɓikya ɓaɓiɓya kaki aka ɓe: «Wiminyonito na kɓoɓoku ka ɓafalisayo nikwo a abe sibukuso niso ofulisaga mukati. ² Masi nimo a makisuma inisanatu ka ɓungbanganya, na nimo a ko dikifi, imibisikosatu ndeke. ³ Kinili masi nimo makabikya ko biti, ɓambanzu ɓukana ndeke ka

ɓungɓanganya. Masi nimo makabikya na bepisi-pisi ni midulogini ka ndabu, bakɓwa ndeke ka bakugbondo.»

*Mubongoni Kunzi aka yikaka
(Matayo 10:28-31)*

⁴ «Nakamɓikya ibunu ɓawai ambe: makubongonitogu ɓatu niɓo ɓamwogo nzayi, luki limoti, ni kumuso yi, bakakwananigu kagya luki lagogo kugu yi. ⁵ Luki limoti, nakamɓikya ambe wani no mokwononi kabanga: mubongoni Kunzi nino, kumusa wa kukwaku, a no ngu kamudikita ko buku ɓa benze na benze. Iyo, nakamɓikya ambe iyi no mokwononi kabanga yi!

⁶ Bakugabagigu mbeyi bakyo kyodɔ kubukumuti ka bambuma ɓaba? Luki limoti, Kunzi kabusaligu gutugu bemoti aka luga kabu. ⁷ Gutugu tukatu ta bamu kunu aka tasi, atitanga. Makobongonitogu neki! ibunu ma na izangiya kugbe kaukitaga bakyo kyodɔ budingi.»

*Limbengi-Lotu akauwonisilo babibya beyo ok-wononi mino kanzina
(Matayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ «Nakamɓikya bata ambe: mutu wasi nino ɓbinikyana ko misa ka bambanzu, Mikamambanzu abinikyana ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi, ⁹ luki limoti mutu wasi nino emanganya ko misa ka bambanzu, Mikamambanzu amanganya ndeke iyi begeyo ko misa ka bamalaika ko Kunzi. ¹⁰ Mutu wasi nino akanzina yanyenye ko bulya ko Mikamambanzu, inisatu na mupilya. Luki limoti

ninɔ atumbwa Limbengi-Lotu, kinisigu ndeke na mupilya.

¹¹ Ngbingo yi ninɔ binda banu mino na ibunu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, ka bangama na batu bakpukpu, makomomonitogu kakisa beyo mosomboku mino ikani beyo mobikyoku mino. ¹² A beyo, Limbengi-Lotu amuwonisilatɔ nilɔ mobikyoku ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mutɔ wa mukumbo mudingi ninɔ kegɔ na yimibo

¹³ Kuwa wa mutɔ bemoti ka ambaza abikya ndi Yeso be: «Muwonisilo,* ibikyilyano baka mika mama ambe tagbanani na iyi mukumbo ninɔ baba atisilya ndi.» ¹⁴ Luki limoti Yeso asikisya be: «Aluku aaa, wani nɔ ebisi zozu kunu ikani mutɔ mugbananaga lingama kunu na mamaku?» ¹⁵ Kumbuso yi abikya be: «Wiminyonito na musasa ma mukumbo, kye obili ka mumbanzu kegɔ ko bulya budingi ba mukumbo kaki, gutugu ni a na lingama lidingi aka.»

¹⁶ Kumbuso yi, Yeso atwa kuwa lizuni li nili: «Mutɔ wa mukumbo bemoti a ndi na botiko nibayo apa ndi masolo makpu. ¹⁷ Apunga ndi katamanaga, animuusa be: <Nagya se kuwa bunu? Nakegu na pa niyo nobisa mino masolo kami.> ¹⁸ Iyi aka be: <Okwononi napanzi babasa baya masolo kami, nopika nibayo bayakpukpu kuge, kusɔ yi nobiso banu mino masolo na mukumbo kami masi. ¹⁹ Kumbuso yi, nabikya

* **12:13** 12:13 Muwonisilo: Bamakagatu goni Yeso beyo, ikani Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

kūwa limbengi kami bε: Na kūwa na mukumbo mudingi ka byanga bakpū, noyukumatū kūwa mbeyi, nika kūwa asi kalyalya aka, komwo na kakananilya ɔbili.> ²⁰ Luki limoti Kunzi abikya bε: <Iwe ngingi muna! Wakokwo no biti yi niyina aka yi. Wasilya kūwa wani mukumbo mi nimana wapimbya bikyokyo mana?>»

²¹ Yeso omotiloku bε: «A madɔngoni beyo ka nibo bimumulyaga mukumbo, luki limoti kani bakesu nomu ku ko Kunzi.»

*Kunzi apaga masi nimo okwononi ka obili
(Matayo 6:25-34)*

²² Kumbuso yi Yeso abikya babibya kaki bε: «Kinili nakamabikya ambe: Makigbomisonitogu bamu ko bulya obili kunu, iki ko bulya malili, iki ko bulya nzayi kunu ikani ko luki la kimokisyo. ²³ A beyo, obili a na izangiya kugbe kakitaga malili, nzayi a na izangiya kugbe kakitaga botu. ²⁴ Huminoni mbeyi bombu! Bakakunagigu, bakobuulyogigu, bakesu na pa niyo bobisaga mino masolo, luki limoti Kunzi ulyolisagatu! Wina se, ibunu ma na izangiya yidingi kugbe kaukitaga bombu! ²⁵ Wani no akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mu, kosisilo mino masye ma obili kaki? ²⁶ Kika neki be makakwananigu kagya luki likede abe nilo, ko bulya iki yo makaigbomisa bamu ka makpamuka magogo? ²⁷ Wondoni mbeyi mauwa mo tutu bizumuuu, winoni beyo abakaga mino: kagyagigu ligubo, kakubagigu botu. Luki limoti, nakamabikya ambe, gutugu ngama Solomono aka ka lingama kaki lasi, kimokisyagu ndi kutuko

kwanza gutugu kumoti aka abe liuwa limoti luga wa nima. ²⁸ Kika neki ni Kunzi akomokisyogo mapaku mo tutu nimo a na lisyε li nili wa, na bugala badikita ko buku, ko bulya iki yo kakwananigu mino kamumokisyogo ibunu bikpe? Eeeze, se kuwa ibunu bana ma na baya yikedε aaa!

²⁹ Se kuwa ibunu, makomomonitogu kakisa be talya iki, ikani be tomwo iki. Makigbomisonitogu bamu ka nilo. ³⁰ A beyo, batu nibo bakamibigu Kunzi bo bikaga kaamama kakisa masi mi nimo. Luki limoti, Obonu ibagatu be ma na musasa ma makpumuka mi nimo. ³¹ Luki limoti kisoni mbeyi Bungama ko Kunzi, kumbuso yi amupa kuwa goni magogo kugu yi.

³² Makobongonitogu, ibunu ambaza mukedeε aaa! Baba ina ndi binza kamupa Bungama kaki! ³³ Goboni mukumbo kunu, mupa batu ba yangya buyi bi. Ika abe makigyilya ibunu bamombukwana-donu bi ligi yisuma buyi niyo buyi kobungigu mino. Bisoni lingama kunu kugu wa lisyε ku kaputikanigu ndeke mino. Mutu wo kubaku kakpudigu, mukekedfu kalyigu begayo. ³⁴ A beyo, pa yi niyo mukumbo kaku o mino, limbengi kaku ika ku go ku.»

Wikoni bakitulya kabunda Mika-mumbanzu

³⁵ «Wikoni bakitulya kagya ligubo, mikon-dini dukufito bingbufu, batala kunu batuna bingbiii! ³⁶ Wikoni abe bagya-ligubo nibo bikaga kabunda mombukwana-dabu ni anigoku ko dumo. Ngbingo yi nino osiloku mino, koyipa holi bahukulya mupumi bigala-gala.

³⁷ Magyagya ka bagya-ligubo nibo, kika ni mombukwana-dabu iginiku, utakanya bubisi! A lingunu, nakamubikya ambu, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso bagya-ligubo kaki ka miza, ulupyaga malili. ³⁸ Kagyigu luki kika ni iginiku na gundu gutugu ko mboluga aka, utakanya bubisi, bika na magyagya! ³⁹ Wiboni goni binza be mombukwana ndabu kibogigu ngbingo yi nino mutu wo kubaku odogoku mino. Kibaga ndi, iba kasagigu mutu wo kubaku kogulya ku kaki. ⁴⁰ Wikoni neki bakitulya, kye Mikamambanzu odoku ndeke ko ngbingo yi nino makikigu mino na mutamanagi.»

Babiba bokwononi kaiko abe bagya-ligubo banza na ba kimibo
(Matayo 24:45-51)

⁴¹ Kuwa wa Petele amuusa ndi Yeso be: «Mombukwono-dosu, lizuni li nilina wakabikya li a ko bulya kusu aka ikani ko bulya ka batu basi?»

⁴² Mombukwono-dosu asikisya ndi be: «Wani se kuwa no a mugya-ligubo walingunu na wakimibo? A nino mombukwana-daki asilya ligubo lupyaga malili ka bagya-ligubo bagogo ko ngbingo yi nino okwononi mino. ⁴³ Igyagya ka mugya-ligubo nino mombukwana-daki kigoku, atakanya idukufini figubu kagya ligubo li nilo. ⁴⁴ Nakamubikya bingbanganya, a lingunu: mombukwana-daki abisa ngama kaanda mukumbo kaki masi. ⁴⁵ Luki limoti, kika ni mugya-ligubo no obikyini be: «Mombukwana-dami kegu kaigoku mbiya wanu!» apunga kaubama bagya-ligubo bagogo balaku na boko

bi, kalyalya, komwo na kadamuwa, ⁴⁶ kuwa wa mombukwana-daki yi nino igoku banu ka lisyε na ko ngbingo yi nino kigigu mino kaibo, akpummyo,† agyogyisa mudɔngoni beyo Kunzi ugyogyisa ndeke mino batu nibo bakegu ka bungbingili.

⁴⁷ Muga-ligubo nino ibaga nilo mombukwana-dami apaga, ni kegu wakitulya kagya beyo, alya pimbo yidingi kugbe. ⁴⁸ Luki limoti, nino kibogigu nilo mombukwana-dami apaga, anagya makpamuka nimo okwononi be bagyogyisi mino, alya pimbo yikedε. Nino bapá mudingi, bakunga ndeke kaigiso mudingi goni. Kasilya mumbanzu kaanda makpamuka mudingi, akunga kuwa ndeke bata mudingi kakitaga.»

Bambanzu bakaigbananaga ko bulya mutiwi ka Yeso

(Matayo 10:34-36)

⁴⁹ Yeso abikya be: «Nodoku ndi kadikita buku ka obili, no bi kapa kugbe ambe ogbundikonino gutugu bi! ⁵⁰ Na na ibatiso niyo okwononi be nogwi. Limbengi kami a kugu bida kadwe ku kwa ku igyonoso mino! ⁵¹ Makasima be nodoku ndi kapá maziyo ka obili? Nakamubikya ambe: kegu beyo, luki limoti bambanzu bigbananagatu ko bulya kami. ⁵² Katukya mbiya-mbiya wanu, livananza limoti la bambanzu kubukumuti igbananagatu banu ko bulya mutiwi kami, basaa buyikonilya baba

† 12:46 12:46 Takwanana goni koyikasa be: Agyogyiso banu muga-ligubo yitula kugbe.

na baba buyikonilya basaa. ⁵³ Abaki miki bigbanana ndeke no mikaki, miki bigbanana na abaki. Amaki miki bigbanana no mikaki musika yi, miki nino musika yi no bigbanana na amaki, titaki miki bigbanana na muzyaki, muzyooyo bigbanana na titaki.»

*Wiboni nilo akakitaga mbiya wanu
(Matayo 16:2-3)*

⁵⁴ Yeso abikya bata ndi ambaza ka bambanzu be: «Ngbingo yi nino minaga mino bekuɓa bayo mbwayi miso ka dumbe, mabikyaga bigala-gala be: <Mbwayi alakatɔ>, igyonosa beyo aka yo. ⁵⁵ Ngbingo yi nino minaga mino muvivi anovivo katukya miso ka zebu, mabikyaga be: <ɓuzu ikatu kugbe>, igyonosa beyo aka yo. ⁵⁶ Ibunu batɔ ba kuɓoɓoku bana! Ma bakitulya kaiba isi ya makpɔmɔka ma ɔbili nimo akainisoniso kɔnu ka litombu na kugu wa lisyɛ, luki limoti ko bulya iki yo makegu mino kaiba isi ya makpɔmɔka nimo akaigyonosa mbiya wanu?»

*Okwononi kaɔkanana na mumuyoniso kakɔ
(Matayo 5:25-26)*

⁵⁷ «Ko bulya iki yo makakogigu ibunu bamombukwana-donu likpɔmɔka kunu na bungbingbili ko pisi ya yigya kunu? ⁵⁸ Makika kaɔnda kambwa ka bazozi na mumuyoniso kakɔ, gya ngu kaɔkanana na iyi ni ma mbeyi ko pisi aka. Wakagya beyo, iba waukogini mumuyoniso kakɔ be kudwisonitogu kambwa ka zozɔ, zozɔ ukitisaga ka maɓoku ka polisi, polisi ugwi. ⁵⁹ Nakaɓikya beyo ambe bakugwi,

wakopupikugu ku beyo kani wakanokolyigu buyi basi nibo ika ni bukuni.»

13

Kayikoso zibili kunu ikani kolumwogo

¹ Ko ngbingo yi ndi ninu, bambanzu bemoti-bemoti bodoku ndi katumbulyaga Yeso, beyo Pilatu ulumwisaga ndi mino Bagalilaya ko ngbingo yi ninu ba ndi mino kapá Kunzi bapere. Na bangu kabu amatikana ndi na niyo ka banyama bi nibo ba ndi kaupá ka apere. ² Yeso umigisya be: «Makasima be fulumwisaga ndi Bagalilaya bi nibo kye ba ndi batu banye kugbe kaukitaga bagogo basi? ³ Haaa, luki limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ibunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni. ⁴ Ikani makasima be bambanzu tekebe na bugina bi nibo munala ma Siloamu ugbigbila ndi, ulumwisogo, bo ba ndi bagya-manye kaukitaga batu basi ba Yelusalema? ⁵ Haaa, luki limoti nakamubikya ambe makoyikosi yigya kunu, ibunu basi molumwaga ndeke mudongoni abe ibu goni.»

Yeso akatwa lizuni la bugo nibo kabukutagigu

⁶ Kumbuso yi Yeso ubikya ndi lizuni li nili: «Mumbanzu bemoti a ndi na bugo nibo akuna ndi ko tiko kaki. Odogoku ndi kaanda bumo yi, luki limoti ni kinigu. ⁷ Abikya kuwa zamu wo tiko be: <Wina mbeyi! A kuwa byanga bisaa wa nodogoku mino kaanda mago kusili wa bugo bi niba ni nakegu katakanya yi. Gbita! Ko bulya iki yo o mino kohuma pa payaya?> ⁸ Luki limoti

zamu ninɔ asikisya ndi ɓe: «Mombukwono-dosu, wasa mbeyi ɓata ka syangasu si nisi. Nakpo mbeyi ka ɓakɓɓo-kɓɓo bi, noduka na litombu la doɓo. ⁹ Takagya ɓeyo, akwananatu yagogo kabukuta ka syangasu sa kumbuso! Kobukuti se kuwa, wogbitisiso!»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lisye la kimumbiso

¹⁰ Lisye limoti la kimumbiso, Yeso a ndi kapá mutiwi ka ndabu imoti ya malumba ka Bayuda. ¹¹ Ku ɓeyo, a ndi na muko ɓemoti ninɔ a ndi no kolobu kusɔ wa byanga tekeɓe na ɓugina. Limbengi la ɓunye limoti a ndi ni andungulyogini, adukufo mugongu ɓigubu ni kegu wa akwanana ndi mino gutugu kananikana aka. ¹² Niyo Yeso amina ɓeyo, amaka, abikya ɓe: «Ye ma, kolobu kakɔ osyini.» ¹³ Abisilya ndi maɓokɔ, wa aka wa ananikana, arunga ndi kabibiso Kunzi. ¹⁴ Luki limoti, niyo ngama wa ndabu ya malumba yi niyo ina ɓe Yeso ahukusini mumbanzu ka Lisye la kimumbiso, limbengi akandikanaga ndi ɓisulu-sulu. Iyi aka na ambaza ka ɓambanzu bi niɓo ɓa ndi ɓumumukana wa ɓe: «Masye ma ligubo a madiya, dogoniku kayihukuso ka masye mi nimɔ aka mo ni kegu ka Lisye la kimumbiso!»

¹⁵ Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓe: «Ma ɓatu ɓa kuɓɓokɔ! Ka Lisye la kimumbiso, mumbanzu yikaka-yikaka luga kunu kakulagigu ngombe ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa libo? ¹⁶ Na muko yi nimu, miko mika Abalahamu ninɔ abili

akandaga ndi ka byanga tekere na bugina, kokwononigu bi be bakulagi ka ligbito kaki ka Lisyε la kimumbiso?»

¹⁷ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaubikya beyɔ, bomuyoniso kaki basi bimukana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka bambanzu ogwa ndi magyagya kaina makpamuka mumbanga-mbanga masi nimɔ a ndi kagya mɔ.

*Bokingyasa Bɔngama ko Kunzi na iki?
(Matayo 13:31-32; Maliko 4:30-32)*

¹⁸ Kumbuso yi Yeso abikya be: «Bɔngama ko Kunzi a mɔɔngɔni na iki? Nokingyasa piye na iki? ¹⁹ A abe libumo likere nilɔ mutɔ bemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. Niyo abaka, iita kuwa ndi sibukuso sidingi, bombu bodoku kopika bandabu kabu kugu wa tabi yi.»

²⁰ Yeso abikya bata be: «Nokingyasa Bɔngama ko Kunzi na iki? ²¹ A mɔɔngɔni abe sibukuso niso ofulisaga mukati. Muka bemoti ava ndi, opula na fufu wakpa kadwe kukwaku fufu ofula ndi mino wasi bidai-dai!»

*Wani nɔ ogulya ka Bɔngama ko Kunzi?
(Matayo 7:13-14, 21-23)*

²² Kumbuso yi, Yeso inda ndi misa ka Yelusalema, anolingyo bagudu no giyo dididi, anapa mutuu. ²³ Mutu bemoti amuusa ndi be: «Mombukwono-dosu, bambanzu bakerere aka bo binisonisa ndeke na muhukuso?»

Yeso usikisya be: ²⁴ «Gyoni ngu yasi kogulya ka mupumi makpwo. A beyɔ, nakamubikya ambe, bambanzu budingi bakingila ndeke kogulya mino, luki limoti bakakwananigu.»

²⁵ Ngbingo yi ninɔ mombukwana ndabu amaga ndeke mino, adalaga mupumi, ibunu, mika ndeke kunzi, mapanga koyipa holi manabikya be: <Mombukwono-dosu, tihukulyano baka mupumi.> Iyi amusikisya ndeke be: <Nakibigu ku mapanya mino!> ²⁶ Ibunu aka ndeke be: <Talyalyaga ndi, tanomwo pa imoti na ibunu, iwe gonɔ nɔ watipaga ndi mutiwi ka bapa yangba baya bagudu kusu.> ²⁷ Luki limoti, igilya ndeke bata kamubikya be: <Nakibigu ku mapanya mino. Tukyoni buwobi na imi, ibunu basi ma bagya-manye!> ²⁸ Ku beyo, bagamana ndeke na kailya manzu wa mamina ndeke mino Abalahamu, Isaka, Yakobo na bogyalandu basi nibo ka Bungama ko Kunzi, luki limoti bamumbimba ndeke ibunu kunzi! ²⁹ Bambanzu bemoti-bemoti bodogoku ndeke katukya ka ingenge na ka dumbe, ka zibo na zebu, bika ndeke bakikogo kalyalya ka bungama ko Kunzi. ³⁰ A beyo, nibo ba kumbuso, bika ndeke kambwa, na nibo ba kambwa bika kawa ndeke kumbuso.»

*Batu ba Yerusalema bakegu kamukana Yeso
(Matayo 23:37-39)*

³¹ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Bafalisayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso, babikya be: «Tukya wanu, waga ka pa yagogo, kye ngama Eloɔdi Atipasi akapa kaumwisiso.»

³² Yeso umigisya be: «Windoni kabikya nziyo ninɔ ambe: <Na lisyɛ li nilina nakokpumyo mambengi ma bunye, kohukuso bokolobu, na bugala nanya mudongoni begeyo. Kumbusa wa masyɛ mi nimo, nama ligubo kami.> ³³ Luki

limoti, ɸbikya bɛ: okwononi bɛ nidukulogi na ligundu kami na lisyɛ li nɪli, na bɸgala, na lisyɛ nɪlɔ lagɔɔ, kyɛ kokwononigɸ bɛ bɸmwi mugyalandu kunzi wa Yelusalema.

³⁴ Eeeze ifunu batɸ ba Yelusalema, batɸ ba Yelusalema, makahulumwisogo bɸgyalandɸ, manɸbɸma na matamɸ nɪbɔ Kunzi utikoku! Nganga yɪnga yɔ napa ndi mino kaɸmɸmɸla batɸ kakɸ mɸdɔngɔni bɛyɔ kɔkɸ ɸmɸmɸlaga mino bɸmikaki ka bɛpapandɸlɸ, luki limoti, ifunu makapagɸ ndi! ³⁵ ƐƐƐ winoni sɛ, ndabɸ kunu otigala ngundu. Nakamɸbikya ambe: makɛminigɸ bɸta kadwɛ ko ngbingo yi nɪnɔ mabikya ndɛke mino bɛ: <Kunzi adukulyi mɸtɸ yi nɪnɔ akodoku bɸbɸnga ko lina ka Mombukwono-dosu!>»

14

Yeso ahukusini mɸtɸ wo kolobu ka Lisye la kimumbiso

¹ Lisye limoti la kimumbiso, Yeso inda ndi kɸ ka ngama bɛmoti ka Bafalisayɔ nɪnɔ amaka ndi kalyalya kɸ kaki. Bambanzɸ bɸ ndi kanda Yeso bizumuuu. ² Wina sɛ, alɸkɸ bɛmoti wo kolobu ya ngunde a ndi wakamaga wa. ³ Kɸwa wa, Yeso umuuso bɸwonisilo bɸ mɸtɸɸ na Bafalisayɔ bɛ: «Mɸtɸɸ kusu apagatɸ ikani amɸyatɸ kahukuso mɸmbanzɸ ka Lisye la kimumbiso?»

⁴ Luki limoti badakyana ndi biwo. Kɸwa wa Yeso avila ndi alɸkɸ nɔ, ahukuso, apá ligundu. ⁵ Kumbuso yi Yeso ɸbikya ndi bɸwonisilo bɸ mɸtɸɸ na Bafalisayɔ bɛ: «Wani nɔ luga kunu,

mikaki ikani ngombwe kaki kogwa ka libye, kakanwanigũ kanyo gutũgũ ka Lisyẽ la kimumbiso aka?»

⁶ Likpũmũka li nĩlo umbanga ndi kaigisyo.

Kunzi ubinikaga batũ nĩbo bisisogo

⁷ Yeki Yeso inaga ndi bẽ batũ nĩbo bũmakaga ka malili bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka, utũlya ndi lizuni li nĩli: ⁸ «Mũmbanzũ kũmaka ko dumo wo vononi, wakikonitũgũ ka buliki ba kambwa. Kye yagũgũ bãmokito gũni mũtũ wa ibiba kũũkitaga iwe, ⁹ iba mũtũ yi nĩnũ amumoki ibũnu basi baba, kodonukuto kũũbũkiya bẽ: <Mũsũlya mbeyi alũkũ yi nĩmũ buliki bi nĩba.> Winda kũwa kaiko ka buliki ba kũmbuso mũtũmo no suni bĩdẽ. ¹⁰ Luki limoti, bãmaka ko dumo, winda kaiko ka buliki ba kũmbuso, iba ngbingo yi nĩnũ mombukwono dumo odoku mino, ubũkiyi ni iyi bẽ: <Waiaaa, da wiki kũnũ kambwa.> Wika kũwa na ibiba kambwa ka batũ basi nĩbo mika na ibũ kalyalya.

¹¹ A bẽyo, mũtũ wasi nĩnũ ibinikaga, Kunzi asisagatũ. Na nĩnũ isisogo, Kunzi abinikagatũ.»

¹² Kũmbuso yi, Yeso abũkiya mũtũ yi nĩnũ amaka ndi no bẽ: «Ngbingo yi nĩnũ wo mino kũmaka bãmanzũ kalyalya kũ kakũ na bũsũbi ikani gutũgũ na bũgũgũ aka, wakumokonitũgũ bawai-dakũ, bãmamakũ, livananza kakũ, gutũgũ bapĩmbani kakũ aka nĩbo ba mukũmbu. Kye ibũ bũkwananatũ gũni kũmaka ko ngbingo kabũ, ika kũwa abẽ bũkũmigisyo masi nĩmũ upi bi.

¹³ Luki limoti, ngbingo yi nĩnũ wo mino kalyisiso dumo, hũmaka bũkwino, batũ bũkũgyagya, nĩbo ba mũdĩli na nĩbo ba bũkolobũ baya mamũmũ.

14 Wakagya beyo, Kunzi ufukilyatu bubunga kye ibu bakakwananigu kaumigisyo. Kunzi ukalya ndeke goni ko ngbingo yi nino batu bongbingbili bopupa ndeke mino ka bambuku.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka batu nibo bumakaga ko dumo
(Matayo 22:1-10)

15 Niyoyo bukana munzina mi nimo beyo, mututu bemoti luga ka nibo ba ndi kalyalya pa imoti na Yeso abikya be: «Igyagya ka mututu yi nino alyalya ndeke ko dumo nino wa Bungama ko Kunzi!»

16 Yeso amigisya na lizuni li nili: «Mututu bemoti alyisisa ndi dumo mudingi, umaka ndi bambanzu budingi. 17 Niyoy ngbinga wa malili itulyana, atika mugya-ligubo kaki kabikyaga bambanzu basi nibo umaka ndi be boduku kye ngbingo wa malili itulyonini! 18 Luki limoti ibu basi, yikaka-yikaka babikyaga ndi be upilyi. Mututu wa mambwa abikya mugya-ligubo no be abikyiku mombukwana-daki be: «Noluwi bi tiko, okwononi be naga mbeyi kainoku yi. Kikiliki, ipilyatu.» 19 Mututu wagogo abikya be: «Nuluwi bi bangombe tekebe* ko bulya ligubo likpo tiko, nakainda kaunda. Kikiliki, ipilyatu baka.» 20 Mututu wagogo bata be: «Navi bi muko mbiya-mbiya wanu, kinili nakegu imi kainda ku.» 21 Mugya-ligubo iga ndi ka mombukwana-daki, apaga mongoni mi nimo masi. Niyoy ukana

* **14:19** 14:19 Bukandilaga ndi bengbingili ka mu baba-baba. Ngbingo yi nino bikaga ndi mino kakpakyana, banoluto bagita nibayo akpogo kawa ndi litombu.

βεγο, limbengi akandikanaga bisulu-sulu, abikya mugya-ligubo kaki no be: <Wogoni bigala ka mu ma sengi, ka bopisi baya gudū, idulyoku wanu na batu ba yangya, nibo ba kigyagya, nibo ba bokolobu baya mamomo na nibo ba mudili.>

²² Ngbingo yi nino mugya-ligubo igoku mino, abikya be: <Ngama, nogyi madongoni bego aka yo webikyi mino, luki limoti pa atu aka mbeyi bata.> ²³ Kwa wa abikya be: <Syo ka mu ma sengi na ka bapa bayagogo ku wakwanana mino kautakanya bambanzu. Hubikya batu basi nibo wabangana na ibu ambe boduku, iba dumo kami otumi.> ²⁴ Nakamubikya ambe: <luga ka batu bi nibo bumaka ndi kambwa, kegu na mutu gutugu bemoti aka nino alyalya ndeke ko dumo kami!>

Babibya ka Yeso bokwononi kaasa makpumuka masi

(Matayo 10:37-38)

²⁵ Kwa wa, ambaza mudingi ka bambanzu a ndi kabibya Yeso. Oyikana ndi miso ku kabu, ubikya basi be: ²⁶ «Mumbanzu ika mubibya kami iba epaga kugbe kakitaga abaki, amaki, mukaki, bomikaki, bamamaki, gutugu kakitaga obili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi bego, kakwananigu kaika mubibya kami. ²⁷ Mutu yi nino kegu kabinika musalaba kaki kebibya, kakwananigu kaiko mubibya kami. ²⁸ Wani mbeyi no luga kunu kapa kopika munala, kapungigu mbeyi kaiko, imuusa be ligubo li nilo alya buyi binga. Kumbuso yi, anda ikani atu no buyi budingi nibo akwanana komosisyo nobu ligubo li nilo. ²⁹ Luki limoti, kakpo asi mubumbe

aka ni komagu, batu basi niḅo bika kaina, bika katiba, ³⁰ banabikya ɓe: <Yooo! mutɔ yi nimuna abukulaga ndi ɓe akopiko, luki limoti kani komagu!> ³¹ Muɗɔngɔni gɔni abe ngama bemoti mudingi kapa kaina kabumana na ngama wagɔɔ, apunga mbeyi iko, imuusa ɓe: <Na na basuda elofu tekeɓe aka, nakwananatu kakpumyo nobu mumuyoniso kami ninɔ a iyi na ibu belofu batekeɓe ɓaba?> ³² Kina ɓe kakwananigu kakpumyo, atikilya bambanzu ni a mbeyi asi byi aka kakunga ɓe bukanani ka maziyo.» ³³ Kuwa wa Yeso opipiloku ɓe: «Gutugu mutɔ bemoti aka luga kunu, kakwananigu kaiko mabifya kami kani kosigu masi nino a nomu.»

Liniko la ndapulu kegu na izangiya
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)

³⁴ «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino bata lo akwanana kondingimosogo? ³⁵ Kikigu bata na izangiya gutugu ko pisi imoti aka, luki limoti bombimbo kuwa limbimbo. Mutɔ yi ninɔ a na motili ma kukana, ukanito!»

15

Kondolo nino obungaga ndi inisini
(Matayo 5:13; Maliko 9:50)

¹ Lisye limoti, bandombe ba manzanza na batu bagogo ba yigya-yanye basi bakpuɗoku ndi Yeso kamukana. ² Luki limoti Bafalisayo na bowonisilo ba mutuu ɓapunga ndi kainzinzinya, banabikya ɓe: «Aluku yi nimuna akautilya

na kalyalya na batu ba yigya-yanyε!» ³ Yeso utulyoku kuwa ndi lizuni li nili:

⁴ «Mutu bemoti luga kunu kika na bakondolo miya, bemoti luga kabu obungogo, kakwananigu kausa nibo batekebe kubomu na kubomu ka isa, aga kakisa nino ika ni obungogini bi kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁵ Ngbingo yi nino amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga. ⁶ Kumbuso yi iga ku kaki, umaka bawai-daki na bapimbani kaki, ubikya be: <Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kye naminini kondolo kami nino obungaga ndi!> ⁷ Nakamubikya ambe a mudongoni begeyo, igyagya ikaga yidingi kugu wa lisyε wa mutu wanyε oyikasaga mino obili kaki kakitaga niyo bambanzu bongbingbili batekebe kubomu na kubomu nibo bakegu na musasa koyikoso obili kabu.»

Lifalanga nilo obunga ndi inisini

⁸ Yeso abikya kuwa wa be: «Kika ni muko bemoti a na bambuma tekebe, bemoti yi obungo, kakwananigu katuna tala, akpaga ndabu, akisa biwesese kadwe ku kwa ku aminoku mino? ⁹ Ngbingo yi nino amina mino, umaka bawai-daki na bapimbani kaki ubikya be: <Da mogwini igyagya pa imoti na imi kye naminini ambuma yi nino ebungi bi!> ¹⁰ Nakamubikya ambe a mudongoni begeyo: Kunzi na bamalaika kaki bogwaga magyagya mudingi ko bulya ka mutu wanyε bemoti nino oyikasaga obili kaki.»

Miki nino obungaga ndi iginiku ka abaki

¹¹ Yeso idukulaga ndi kabikya be: «Mutu bemoti a ndi no bomiki baluku bi baba.

12 Mupipilo abikya abaki ɓe: <Baba, ipóku imi mukumbo ma lisimo li la kami.> Kɔwa wa ɔgbananilyaga ndi ɓomikaki mukumbo.

13 Kumbuso wa masye makede, mupipilo amumula ndi nimo kaki, aga ndi no buyi bi ka mugi mimoti ma byi. Ku beyo, aputa ndi buyi kaki basi, anakpakyana gballi. 14 Niyo ama kaputa buyi basi, ayundi mudingi ogulya ndi ka mugi mi nimo, apunga ndi ka yangya ka makrumuka masi. 15 Ogulya ndi ligubo ka mutɔ bemoti wa mugi mi nimo. Aluku yi nino atika ndi ko tutu kaubulyogo ɓangaya kaki. 16 Ikagatu ndi goni na musasa kalya malili nimo ɓangaya ɓalyaga ndi mo, luki limoti kegu gutugu ndi na mutɔ bemoti aka nino akwanana ndi kapá.

17 Kɔwa wa apunga ndi koyikosogo limbengi. Iyi aka ɓe: <Bagya ligubo nibo ka baba ɓalyalyaga ɓinza, na ɓa na malili mudingi kakitaga! Wina se, na kɔwa imi kokwa na nza kunu! 18 Natukyatɔ, niga ka baba, nabikyoku ambe: Ba, nogyoni ndi ɓunye ko misa ko Kunzi na ko misa ka ku. 19 Nakokwononigu bata ambe imaka ɓe mikaku. Iva gutugu kɔwa asi abe mugya-ligubo kaku.> 20 Kɔwa wa, ava ndi ligundu kaiga ku ka abaki.

Ngbingo yi nino a mbeyi ndi mino asi byi aka, abaki amina, amibo, akwilya kumbu kugbe. Aga ndi mbangu katilya, apututo ɓipututu. 21 Kɔwa wa miki aka na iyi ɓe: <Ba, nogyoni ndi ɓunye ko misa ko Kunzi na ko misa ka ku, nakokwononigu bata ɓe ɓemaki ɓe mikaku.> 22 Luki limoti, abaki ubikya ɓagya-ligubo kaki ɓe: <Doniku na kutuko nikwo kwanza kugbe, mamokisya

mikami. Mumokiyoni pete ka kpengbe, mamok-isyogo bekpaku. ²³ Doniku na ngombe ninɔ wanvɔɔɔ-nvɔɔɔ, mamwɔ. Tolyolyini, togwa magyagya. ²⁴ A beyɔ, mikami ninɔ a ndi ni okwini, a bata mbiya-mbiya wanu mubisi. A ndi ni obungogini, inisonini bata!> Kɔwa wa, bapɔnga ndi dumo.

²⁵ Ko ngbingo yi ninɔ, pɔta a ndi iyi ko tiko. Niyo a kɔwa ndi kaigoku, adwe buwobi na masengi, ukana kɔwa byembi niɔɔ ogwanana ɔɔ. ²⁶ Amaka bemoti ka bagya-ligubo, amuusa be likpɔmuka tino lo a kɔnu? ²⁷ Asikisya be: <Mamakɔ iginiku, kinili abakɔ amwilyini ngɔmbe yi ninɔ wanvɔɔɔ-nvɔɔɔ kye mikaki igiku warɔɔɔ.> ²⁸ Kɔwa wa pɔta angbata ndi, akya kogulya ka ndaɔɔ. Abaki opupoku ndi kaitatanaga na iyi be ogulyinɔ baka, ²⁹ luki limoti miki asikisya ndi abaki be: <Hukana! Imi nikaga kaugugubyo ka byanga budingi, nakobunagu matuu kakɔ gutugu lisyɔ limoti aka. Luki limoti wakepɔgu imi mikya memi ambe togwi na iyi magyagya na bawai-dami. ³⁰ Luki limoti yeki mikakɔ ninɔ apɔta ndi buyi kakɔ na badanda igiku iyi, wamwilya iwe ngombe ninɔ wanvɔɔɔ-nvɔɔɔ!> ³¹ Abaki asikisya be: <Mikami, iwe wikaga pa imoti na imi masyɔ masi. Mukumbo kami masi a makakɔ. ³² Luki limoti okwononi mbeyi bi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kye mamakɔ yi nimuna wakamina mu, a kɔwa ndi ni okwini, luki limoti iginiku mubisi. A ndi ni obungogini, luki limoti inisini bata!>>

16

Mugya-ligubo wa bokoli

¹ Yeso ubibilya ndi babibya kaki bibu yi niyi: «Mutu wa mukumbo bemoti a ndi na mugya-ligubo ninu a ndi kapita wa mukumbo kaki. Bambanzu bodogoku ndi kabikya be: <Kapita kaku akaputa mukumbo kaku payaya.> ² Kuwa wa mombukwana mukumbo amaka ndi mugya-ligubo yi ninu abikya be: <Nakaukana mongoni manyenye kugbe kugu kaku na nakaina ambe a beyo. Itangilya neki makpumuka kami masi kye wakikigu bata kapita kami.> ³ Kapita yi ninu imuusa be: <Ngama kami kegū bata kapa be nikito kapita kaki. Nagya se kuwa buni? Nakegu no ngu yidima botiko. A goni suni ka mutu beyo no mino yi kaiko kaikukungya.> ⁴ Iyaaa! nibini beyo nagya mino iba ngbingo yi ninu bekpumya banu mino ka ligubo, bambanzu betilyito ka ba ku kabu.> ⁵ Kuwa wa apunga ndi kaumakaga batu basi yikaka-yikaka nibo ba ndi na bolubu ka mombukwana-daki. Amuusa ndi mutu wa mambwa be: <Luki tino lo okwononi be mumigisyo mombukwana-dami?> ⁶ Asikisya be: <Bangbongbolo ba molingo miya.> Kapita abikya be: <Balwa kaku wa bolubu nimu, wika bigala, wokpika batekebe kubukumuti.> ⁷ Kumbuso yi abikya wagogo be: <Se kuwa iwe, wa na lubu wa inga?> Asikisya be: <Basaki baya nganu miya.> Kapita abikya be: <Balwa kaku nimu, kpiko batekebe bugina.> ⁸ Kuwa wa mombukwana mukumbo abiba ndi luga ka batu bagogo kapita yi ninu wa bokoli no ko bulya yimibo kaki.

Batu ba obili yi nimu ba na bokoli kugbe luga kabu kaukitaga nibo ba ka bungbanganya.»
⁹ Nakamubikya ambe husingyoni bambanzu no buyi kunu kunu ka obili. Ngbingo yi ninu buyi osyo mino, bamutilya ka mugi ma benze na benze. ¹⁰ Mumbanzu kika na bungbingbili ka makpumuka makekeke, ika na bungbingbili goni ka ninu makpukpuku. Mumbanzu kika na bokoli ka makpumuka makekeke, ika na bokoli goni na kuboboku ka ninu makpukpuku.
¹¹ Kika neki ni makegu na bungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya ninu kunu ka obili, wani no amupa ndeke izangiya ya linganu? ¹² Makiki na bungbingbili ko bulya mukumbo ka mutu wago, wani no amupa ninu kunu?

¹³ «Kegu na mutu bemoti ninu akwanana kugugubyo bangama baba. A beyo, amuya bemoti, apa wago, ikani iguma ka bemoti, amina wago payaya. Makakwananigu kagugubyo ko ngbinga bemoti Kunzi no buyi.»

Yeso akaubikyaga bambanzu makpumuka didi

(Matayo 11:12-13; 5:31-32; Maliko 10:11-12)

¹⁴ Niyu Bafalisayo ba ndi kaukana munzina mi ninu beyo, batiba ndi Yeso bikyaaa, kye baragatu ndi ibu buyi. ¹⁵ Yeso ubikya ndi be: «Migyaga ko misa ka bambanzu abe batu bongbingbili, luki limoti Kunzi ibatu mambengi kunu masi. Kye luki nilo inisaga na ibiba ko misa ka bambanzu ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.

¹⁶ Kadwe ko ngbingo ka Yuani-Mubatizai, a ndi ngbingo wa Mutuu ka Musa na bogyalandu. Katukya ndi ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Bungama ko Kunzi ibikyogoni ndi, na mutuu wasi bemoti-bemoti akagya kekele kogulya mino. ¹⁷ A yapupu lisyɛ na obili kolimiko, luki limoti a yapupu kugbe mikya libiso gutugu mukede aka wa Mutuu kolimiko.

¹⁸ Mutuu wasi ninɔ asikisaga mukaki, ava wagogo, ikaga abe kasyɛ na muko ikani mbunya bengeri, na mutuu ninɔ avaga muko ni mbunyaki asikisini, mutuu yi ninɔ ogyini bilya.»

Yeso akabiba bibu ka mutuu wa mukumbo na Lazalo

¹⁹ «A ndi na mutuu wa mukumbo bemoti ninɔ imokisyaga ndi botu bayanzanza na baya ligabu lapu. Masyɛ masi ikaga ndi kogwa magyagya, analyalya binza. ²⁰ A ndi goni na mutuu wa yangya bemoti ninɔ ina ndi be Lazalo, a ndi na bapwayi nzuyi yasi. Ikaga ndi iyi wakanga ka kpolo wa mupumi ma ndabu ka mutuu wa mukumbo yi ninɔ. ²¹ Lazalo ikagatu ndi na masasa kalya makombo ninɔ anyakaga ndi ka miza ka aluku ninɔ. Luki limoti benwa kuwa bo bodogoku ndi kadyo bapwayi. ²² Lisyɛ limoti, mutuu wa yangya ninɔ okwa ndi, bamalaika baga ndi na iyi buwobi na Abalahamu ka Paladiso. Kumbuso yi, mutuu wa mukumbo okwa ndi goni, balumbo. ²³ Ka babili ku a ndi kalya kumbu kugbe. Kuwa wa, ikwe kugu, amina Abalahamu byi, se kuwa Lazalo ka kpolo kaki. ²⁴ Apamikana be: «Baba Abalahamu, iminilyano baka kumbu, matikano baka Lazalo kalubo kpengbe ko libo,

edudulisi lisasũ, kye nakaigyogyisa kũgbe ko buku bi nĩba.> ²⁵ Luki limoti, Abalahamũ abĩkya ndi bɛ: <Mikami, tamana mbeyi ambɛ winisana ndi na lingama lidingi ka ɔbili kaku ni Lazalo a se ndi iyi kalya kumbu yidingi. Mbiya wanũ, a kũwa iyi kogwa magyagya kũnũ, wa kũwa iwe kaigyogyiso. ²⁶ Na goni, libye lodu a luga kusu na ibunu. Kũwa wa go wa, nĩbo bika kapa katũkya kũnũ kaında kũ mo mino kũ bakakwananigũ. Na nĩbo bika kapa katũkya kũ kodoku kũnũ, bakakwananigũ kazaba bɛgeyo.> ²⁷ Mutũ wa mukumbo aka na iyi bɛ: <Kikiliki baba, itikilyano baka Lazalo kũ ka livananza kami, ²⁸ kye na na bomika mama kubukumuti. Indi kaubikya kambwa aka iba bakodonikutogũ bata ibu kũnũ ka pa ya kigyogyiso yi niyi.> ²⁹ Luki limoti, Abalahamũ amigisya bɛ: <Bamamakũ ba no mobiso ma mutũũ ka Musa na bogyalandũ, bũmũkani asi ibu aka!> ³⁰ Mutũ wa mukumbo no aka na iyi bɛ: <Baba Abalahamũ, kegũ nilo okwononi nilo aka lo. Luki limoti, kika ni mũmbanzũ opupiniku ka babili ında kũ bo mino, boyikosatu ɔbili kabũ.> ³¹ Luki limoti, Abalahamũ abĩkya bɛ: <Bakopo kahũkana mutũũ ka Musa na kahũmũkana bogyalandũ, bakabailyigũ kika gũtũgũ ni mũmbanzũ opupiniku ka babili aka.>>

17

*Kaugwisiso na kaupilya bɛngeni
(Matayo 18:6-7, 21-22; Maliko 9:42)*

¹ Yeso ubikya babibya kaki bɛ: «Bopisi bayigya bũnye kegũ na nyika, luki limoti kumbu

ka mutɔ yi ninɔ ulutaga bɛngeni kagya bɔnyɛ!
² Akwanano bi bɛ bakpikili litalɔ lakpɔ ko sin-
 gasɔ, badikita ko libo lidingi, iba kulutonito batɔ
 ba baya yikɛdɛ katɔkya ko pisi ya bɔngbingbili.
³ Wiminyonito bɔnza:

Kika ni mamakɔ ugyilyini bɔnyɛ, muyoyisatɔ.
 Kukɔnga mɔpɔlya, wapɔlya. ⁴ Kika ni ugyilyini
 bɔnyɛ nganga madɔya na ika ka lisyɛ limoti,
 odoku kaɔkɔnga mɔpɔlya nganga madɔya na ika
 gɔni, wapɔlya.»

*Baya akwanana kagya makpɔmɔka
 mɔmbanga-mbanga*

⁵ Batɔtɔmbwa babikya ndi Mombukwono-
 dosu bɛ: «Timatɔlya baya kusu.»

⁶ Mombukwono-dosu igisya bɛ: «Makiko bi na
 baya gutugɔ kani a yikɛdɛ aka abɛ maya ma
 agbɛdɛ-gbɛdɛ, makwanano bi kabikya sibukɔsɔ
 si nisina bɛ: «Mukuko, wikunoku ka limbɛngi lo
 libo lidingi,» Amɔmɔkanatɔ bi.»

Bagya-ligubo bakwanana kagya iki?

⁷ «Tovini mbɛyi abɛ mutɔ bɛmoti luga kunu
 a na mɔgya-ligubo bɛmoti ninɔ akpɔgɔ botiko
 ikani ubuulyaga bɔmbaza ka banyama. Ng-
 bingɔ yi ninɔ mɔgya-ligubo igogoku mino ko
 tiko, akwananatɔ kabikya bɛ: «Doku bɔkwa
 kalyalya?» ⁸ Kali, luki limoti abikya bɛ:

«ɔmbambɔlya malili, kumbuso yi wigomosyana
 botu, wodoku kegugubyo ko ngbingɔ yi ninɔ
 niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi
 wakwanana kɔwa gɔni iwɛ kalyalya na komwo.»

⁹ Abibisa mɔgya-ligubo kaki kyɛ ika ni ogyini
 nilo akpamyi? ¹⁰ A mɔdɔngɔni abɛ ibunu gɔni:

ngbingo yi ninɔ mogyini mino masi nimɔ Kunzi akamɔkpamya, bikyoni ambɛ: «Ta bagya-ligubo bapayaya aka, togyi ligubo nilɔ aka lɔ kusu.»»

Yeso uhukusini bakebu-kebu tekebe

¹¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaında misa ka Yelusalema, abyɛ ka mɔlili ma iwili ya Samalia na Galilaya. ¹² Niyo a kuwa ndi buwobi kosila ka mugi mimoti bɛnɛ, bakebu-kebu tekebe bakpudoku ndi. Bamaga ndi byi na iyi, ¹³ bapunga kapamikanaga bɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiriki tikwilyano baka kumbu!»

¹⁴ Yeso umina ndi, ubikya bɛ: «Wondoni ku bokumu bo mino bamɔkpimi nzɔyi.*»

Ngbingo yi ninɔ ba ndi mino kaında aka nɔ, bahuka. ¹⁵ Niyo bemoti luga kabu ina bɛ oukini, igoku ndi ka Yeso anabibiso Kunzi na liyu lapu. ¹⁶ Ogwa ndi mokpukpu kambwa kaki, amigisya ibiba. A ndi Musamalia. ¹⁷ Kuwa wa Yeso aka bɛ: «Kegu bambanzu basi tekebe bo bongumoni? Nibo bagogo kubomu ba kuwa yani? ¹⁸ Kegu gutugu na mutu bemoti aka ninɔ igiku kamigisilyo Kunzi ibiba, kiki asi mɔbyi yi aka nima.» ¹⁹ Kumbuso yi, Yeso abikya bɛ: «Wamaga, waga. Baya kaku uhukusini.»

*Bungama ko Kunzi a luga kunu
(Matayo 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Bafalisayo bamuusa ndi Yeso bɛ: «Bungama ko Kunzi odoku piye ndeke ngbingo tino?»

---

* **17:14** 17:14 Bokumu bo bakpimaga ndi, ibu goni bo babikyaga ndi bingbanganya bɛ mambanzu oukini.

Umigisya ɓe: «Bɓngama ko Kunzi keɓu kodoku abe luki la kimibisikono. ²¹ Bakaɓikyigu ndeke ɓe: <Winoni, ibu nɓa!> ikani <Ibu nɓo kuu!> Kye Bɓngama ko Kunzi a luga kunu.»

Lisye nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino

²² Kumbuso yi Yeso ubikya ɓabɓiya kaki ɓe: «Ngbingo wago odokuto ndeke nino miko mina na musasa kamina Mika-mumbanzu gutugu ko ngbinga mukede aka, luki limoti ni makaminigu. ²³ Bamubikyaga ndeke ɓe: <A kuu!> ikani <A wanu!>, luki limoti makin-donitogu ku, makogonitogu mbangu ku beyo. ²⁴ A beyo, lisye li nilo Mika-mumbanzu odoku ndeke mino, ika ndeke mudongoni abe ngbangbata kanginana. Mudongoni begoyo ngbangbata anginanaga mino katukya ka mulibo ma obili na kadwe ka magogo, bambanzu ɓamina ndeke Mika-mumbanzu begoyo ka lisye nilo opuponoku ndeke mino. ²⁵ Luki limoti okwononi ɓe Mika-mumbanzu igyogyisi mbeyi kugbe, batu ɓa lisye li nilina bambimbo. ²⁶ Mudongoni begoyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Nua, ika ndeke begoyo ngbingo yi nino Mika-mumbanzu odoku ndeke mino. ²⁷ Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banavanana kadwe ka lisye li nilo Nua ogulya ndi mino ka ingbolo. Tumo odoku kuwa ndi biyakpa, bambanzu basi bolumwaga ndi. ²⁸ A bata mudongoni begoyo igyonosa ndi mino ko ngbingo ka Loti. Bambanzu bikaga ndi kalyalya, banomwo, banaluwo na banagaba makpumuka, banadima botiko na banopiko bandabu. ²⁹ Luki limoti lisye li nilo

Loti opupa ndi mino ka Sɔdɔmɔ, Kunzi olukusa ndi buku na libu longido-ngido katukya kugu wa lisyɛ abɛ mbwayi, ulumwisaga ndi basi. ³⁰ Ika ndeke mɔdɔngɔni bɛgeyɔ ka lisyɛ li nilɔ Mikamambanzu igoku ndeke mino.

³¹ Ka lisyɛ li nilɔ, mambanzu ninɔ ikaga ndeke kugbondo, kingyigu ndeke bata ka ndabu kakisa mukumbo kaki. Mɔdɔngɔni abɛ mutɔ yi ninɔ ikaga ndeke ko tiko kakwananigu ndeke bata kaiga kava luki ku kaki. ³² Eee, tomomoni sɛ nilɔ asilya ndi muka Loti. ³³ Mutɔ yi ninɔ akisaga kabuulyogo obili kaki, abungusatɔ ndeke, luki limoti mutɔ yi ninɔ abungusatɔ ndeke obili kaki, abuulyagatɔ ndeke. ³⁴ Nakamubikya ambe no biti yi niyɔ, bambanzu baba bikaga ndeke ka kanga imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagɔɔ. ³⁵ Boko baba bikaga ndeke kadwa mɔpunga pa imoti: bavaga ndeke bemoti, basa wagɔɔ. ³⁶ [Baluku baba bikaga ndeke kagya ligubo ko tiko: bavaga ndeke bemoti, basa wagɔɔ.†]»

³⁷ Babibya bamuusa kuwa ndi Yeso bɛ: «Mombukwono-dosu, makpɔmuka mi nimɔ igyonosa ndeke yani?‡»

Yeso usikisya bɛ: «Ku manda ma nyama ikago mino, bombu nibɔ balyaga makɔlɔ bamumukanaga wa gɔ wa.»

17:32 17:32 Wanda ka Mɔpunganagi 19:26. † **17:36** 17:36 Mugele-gele mi nima kegɔ ka mɔbiso dididi mandeli. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37** 17:37 A mɔdɔngɔni bɛgeyɔ Yeso igoku ndeke mino, bambanzu basi bamina ndeke bingbanganya.

18

Yeso akapá mutiwi ko bulya malumba

¹ Kumbuso yi, Yeso utulya kúwa ndi babibya lizuni nili kauwonisilo be bakwanana kalumba masye masi ni bakegu kadikaga. ² Ubikya be: «Kuso wa gufu bemoti bene, a ndi na zozu bemoti nino kabangagigu ndi Kunzi, anumina batu basi payaya aka. ³ Kuso wa gufu yi nino gonu aka no, a ndi na woko bemoti muko yi nino odogoku ndi bongbinga basi kabikya zozu no be: <Tikulya ngbanga kusu na mumuyoniso kami.>

⁴ Kuso wa masye makpu, zozu a ndi asi kakya aka. Luki limoti ka mulibo abikya kuso kaki be: <A beyo, nakabangagigu Kunzi, na numinaga batu basi payaya aka, ⁵ luki limoti, woko yi nimuna edomisini. Kinili okwononi be nakulyi ngbanga kaki. Kumbuso yi kigigu bata kodoku bongbinga basi kegbomisa mu.>»

⁶ Kawa wa, Mombukwono-dosu omotiloku be: «Hukononi binza likpumu ka li nilo zozu wanye no akabikya! ⁷ A beyo, Kunzi kakwananigu kaukulya batu kaki nibo upunaga ndi ngbanga wanza, ngbingo yi nino bo mino kaigama na iyi biti na lisyey? Kusinyigu bigala? ⁸ Nakamubikya ambe: ukulyatu ngbanga kabu bikwa. Luki limoti wa Mika-mumbanzu odoku ndeke mino kunu ka litombu utakanyatu ndeke batu ba baya?»

Malumba ka Mufalisayo na ndombe wa manzanza

⁹ Yeso atwa ndi gonu lizuni nilina ko bulya ka bambanzu bemoti-bemoti nibo biminaga ndi

bingbingbili ko misa ko Kunzi na banumina batu bagogo asi payaya aka. Abikya be: ¹⁰ «A ndi lisyε limoti, baluku baba badaka ndi kalumba ka Ndabu ko Kunzi, bemoti a ndi Mufalisayo, wagogo ndombe wa manzanza. ¹¹ Mufalisayo, amaga, apunga kuwa ndi kailumbilya be: «Kunzi o, nakaubibisa kye na kegu imi abe batu bagogo. Ba batu bo kubaku, batu busye na boko ikani bambunya bengeni, na kegu imi abe ndombe wa manzanza yi nimu. ¹² Noginyagatu malili ko ngbingo nganga yiba ka poso, napagatu lidu limoti la tekebe la mukumbo kami masi.» ¹³ Luki limoti, ndombe amaga ndi iyi byi, kakwanana gutugu ndi kaikwe kugu wa lisyε, luki limoti iyipa ndi ikubasu, abikya be: «Kunzi o, ipilyano baka kye na imi mutu wanye.»»

¹⁴ Yeso omotiloku be: «Nakamubikya lingunu ambe, aluku no iga ndi ku kaki ni Kunzi aitisini mutu wongbingbili kakitaga Mufalisayo. Ka lingunu, mutu wasi nino ibinikaga, Kunzi asisagatu. Na nino isisogo, Kunzi abinikagatu.»

Bungama ko Kunzi a ka batu nibo bigyaga abe bomiki

(Matayo 19:13-15; Maliko 10:13-16)

¹⁵ Bambanzu badulyoku ndi Yeso na bomiki bawese be ubisilyi maboku. Niyε babibya bina beyo, bapunga ndi kaunyakilya batu bi nibo. ¹⁶ Luki limoti Yeso amaka be bakpudiku na bomiki, abikya be: «Husoni bomiki boduku kunu no mino! Makupokyonitogu, kye Bungama ko Kunzi a ko bulya ka batu bi nibo ba abe ibu. ¹⁷ A lingunu, nakamubikya ambe, nino kegu

kabinikyana Bungama ko Kunzi mudfongoni abe miki, kakwananigu ndeke kogulya mino.»

Mutu wa lingama lidingi

(Matayo 19:16-30; Maliko 10:17-31)

¹⁸ Ngama bemoti ka Bayuda amuusa ndi Yeso be: «Muwonisilo wanza, nakwanana piye kagya bunu kainisono na obili wa benze na benze?»

¹⁹ Yeso abikya be: «Ko bulya iki yo wo mino kemaka be mutu wanza? Mumbanzu gutugu bemoti aka kegwa wanza kiki ni Kunzi aka mukaka. ²⁰ Wibagatu mutuu: «wakogyonito bilya, wakamwonitogu mumbanzu, wakibonitogu, wakabukulyogonitogu mumbanzu likrumaka, mubanga abaku na amaku.»»

²¹ Aluku no asikisya be: «Nagyagatu mutuu mi nimo masi katukya ndi ka limiki.»

²² Niyo Yeso ukana beyo, abikya be: «Utigolyi bata luki limoti: Gaba mukumba kaku masi, hulupya batu ba yangya buyi bi, wika kuwa na lingama kugu wa lisyu. Kumbuso yi doku, webyoku.»

²³ Luki limoti, ngbingo yi nino aluku no ukana likrumaka lo beyo, alya ndi kumbu, kye a ndi na mukumbo makru kugbe.

²⁴ Niyo Yeso ina be aluku no a ndi no kumbu, obikyoku be: «A yararu ka batu ba mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi! ²⁵ A bipoli kugbe ngamia kazabana ka ngala ya musada kakitaga mutu wa mukumbo kogulya ka Bungama ko Kunzi.»

²⁶ Batu nibo bamukana, babikya be: «Wani se kuwa no akwanana kainisono na muhukuso?»

27 Yeso osikisya ɓe: «Ƙegɗu na likɗumuka gutugu limoti aka niɓo agyagya Kunzi.»

28 Ƙuwa wa Petele abikya ɓe: «Iɓusu, tosoni ndi masi niɓo ta ndi nomu, tapɗnga kaɓɓiya.»

29 Yeso ubikya ɓe: «A lingunu, nakamubikya ambe, kika ni mumbanzu osini ndafu kaki, ikani amaki, bamamaki, babukuta kaki, bomikaki, ko bulya Bɗngama ko Kunzi, 30 mutɗu yi ninɓo inisono na ɓungama bakpu ka masye mi nima, na ko ngbingo yi ninɓo akodoku, inisana ndeke na ɓili wa benze na benze.»

Yeso obikyini bata ɓe okwatɗu banɗu na opupoku ka mbuku

(Matayo 20:17-19; Maliko 10:32-34)

31 Yeso akida ndi na babiya tekeɓe na baba, ubikya ɓe: «Hukononi, takainda ka Yelusalema, masi niɓo bogyalandu bokpika ndi ko bulya ko Mika-mumbanzu igyonosa banɗu ku. 32 A ɓeyo, basuta banɗu ka maboku ka batɗu niɓo bakamibigu Kunzi. Batɗu bi niɓo bamina payaya, batumbwa, babakyilya botikito. 33 Batina pimbo, ka mulibo mi bamwo. Kumbusa wa masye masaa, opupoku ka mbuku.»

34 Luki limoti babiya bakotombisyagu ndi luki kye isi ya munzina niɓo a ndi na ibu makisuma. Bakegu ndi kaiba ɓe Yeso akapa kabikya likɗumuka tino.

Yeso ahukusini mutɗu wo kolobu ya mamɓo ka Yeliko

(Matayo 20:29-34; Maliko 10:46-52)

35 Ngbingo yi ninɓo Yeso a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Yeliko, mutɗu bemoti wo

kolobu ya mamomo a ndi wakiko ka kpolo-kpolo wo pisi ni anikukungya. ³⁶ Ukana ndi mungilito ma ambaza ka bambanzu ni anakitaga, uusa ndi be a piye buni. ³⁷ Babikya ndi be Yeso mutu wa Nazaleti no akakitaga.

³⁸ Kuwa wa apunga ndi kapamikanaga, anabikya be: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

³⁹ Batu nibo ba ndi kambwa kaki banyakilya ndi be adaki. Luki limoti idukulogo kapamikana kuwa kugbe: «Mika ngama Daudi, ikwilyano baka kumbu!»

⁴⁰ Yeso amaga, abikya ndi be boduku na iyi. Ngbingo yi nino muti akpuḍoku mino, Yeso amuusa be: ⁴¹ «Wakapa be ngyilyi iki?»

Asikisya be: «Mombukwono-dosu, nakapa ambe napungi bata kaina.»

⁴² Yeso abikya be: «A binza, miso ukulikani! Baya kaku uhukusini.»

⁴³ Ko ngbingo yi nino aka no, miso akulikana ndi, apunga kabibya Yeso ni anabibiso Kunzi. Niyu ambaza wasi ina likpamuka nilo, apunga ndi goni kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayo

¹ Niyu Yeso ogulya ndi ka Yeliko, akitanaga luga wa gudū yi nino. ² Ku beyo, a ndi na aluku bemoti nino ina ndi be Zakayo. A ndi ngama ka bandombe ba manzanza na muti wa lingama. ³ A ndi kakisa kamina Yeso, luki limoti yeki a ndi mukufu kakwananagu ndi kamina yi ko bulya

ambaza ka bambanzu. ⁴ Aga kuwa ndi mbangu kambwa, adaka ka sibukaso simoti be kye amini Yeso nino a ndi kokitogoku wa. ⁵ Niyo Yeso osila ka pa niyo, ikwe kugu, iyi aka be: «Zakayo syoku bigala! Kye na mubiko kaku na lise li nili.»

⁶ Zakayo osyoku ndi bigala, atilya ndi Yeso na magyagya. ⁷ Niyo batu basi bina beyo, barunga ndi kainzinzinya banabikya be: «Aluku mana oga kase ka mutu wanye!»

⁸ Luki limoti Zakayo amaga ndi, abikya Mombukwono-dosu, be: «Muwonisilo, hukana: nakagbanana mukumbo kami lugo, nupa batu ba yangya lidu limoti, na nakavaga ndi buyi ka mambanzu ka bokoli, namigisya kuwa nganga yikwanganya.»

⁹ Yeso aka be: «Na lise nili, muhukuso ogulyini ka ndabu yi niyi, kye nimana a iyi ka livanza ka Abalahamu goni. ¹⁰ Ka lungu, Mika-mambanzu odoku ndi kaukisa na kauhukuso nibo ba ndi ni bobungogini.»

*Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo basaa
(Matayo 25:14-30)*

¹¹ Ngbingo yi nino bambanzu bukana ndi mino likpumaka nilo, Yeso omotiloku lizuni limoti kye a kuwa ndi buwobi na Yelusalema. Bambanzu ba ndi kasima be Bungama ko Kunzi obiko.

¹² Obikyoku kuwa ndi be: «Mutu bemoti ka livanza la bungama aga ndi ka mugi ma byi kolyoku bungama, kumbuso yi, igoku kalya bungama ku kabu. ¹³ Kambwa wa ligundu, umaka ndi bambanzu tekebe luga ka bagya-ligubo kaki, upaga ndi yikaka-yikaka likuta

limoti la ɔɔ, ʉbikya ɓɛ: <Tundisoni ɔɔ nimu kadwe ku kwa ku nigoku ndeke mino.> ¹⁴ Luki limoti batu ba mugi kaki bakapagigu ndi. Butika kuwa ndi bambanzu no mongoni kumbusa kaki kabikyoku ɓɛ: <Takegu kabailya ɓɛ aluku no alyito ɓungama ku kusu.>

¹⁵ Niyo ɓapa ɓungama, igoku. Utikisya bagya-ligubo niɓo ɓapa ndi ɔɔ ɓɛ ibi kuwa ɓeyo batundisa ndi mino. ¹⁶ Niɓo wa mambwa odoku ndi, abikya ɓɛ: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la ɔɔ nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo tekeɓɛ.> ¹⁷ Ngama aka ɓɛ: <A binza! Wa mugya-ligubo wanza. Yeki wo bi na bungbingbili ko luki likede, nubisa banu ngama kaunda bagudu tekeɓɛ.> ¹⁸ Mugya-ligubo wa maba odoku ndi, abikya ɓɛ: <Mombukwono-dosu, kugu wa likuta limoti la ɔɔ nilo wepa ndi, ninisoni bata na makuta magogo kubukumuti.> ¹⁹ Ngama aka ɓɛ: <Iwe, nubisini ngama kaunda bagudu kubukumuti.> ²⁰ Mugya-ligubo wa masaa odoku, abikya ɓɛ: <Ye ba, likuta la ɔɔ kaku nilo wepa ndi nili. Nobuulyaga ndi binza, yikanda bingbufu na inzanza ya kutuko.> ²¹ A ɓeyo, na ndi kaubanga, kye wa mutu mudiya. Warunaga makrumaka nimo wakobisogigu, wanobuulya masolo nimo wakakunagigu.> ²² Ngama abikyoku ɓɛ: <Wa mugya-ligubo wanyɛ! Nakaukulya ngbanga kabyenene na munzina kaku. Wibagatu ndi ɓɛ na mutu mudiya, ɓɛ narunaga makrumaka nimo nakobisogigu, nobuulyaga masolo nimo nakakunagigu.> ²³ Yeki a ɓeyo, ko bulya iki yo

wakobisagu ndi mino buyi kami ka baki? Iba wa nigiku mino, nonyuku ni itundini.» ²⁴ Kumbuso yi ngama ubikya batu nibo ba ndi wa be: <Mukupyoni likuta la olo li nilo, mapá mutu yi nino a nomu tekebe.> ²⁵ Babikya be: <Ngama, a kuwa iyi na makuta tekebe!> ²⁶ Usikisya be: <Nakamubikya ambe, kika ni mumbanzu a no luki bamatilyatu bata. Luki limoti, mutu yi nino kegu no luki bakupya gutugu luki likede aka nilo akwanano bi kaiko nolu. ²⁷ Doniku se kuwa na bomuyoniso kami, nibo bakegu ndi kapa be niki ngama kabu, muko bingu kambwa kami wa.»

Yeso ogulyini ka Yelusalema

(Matayo 21:1-11; Maliko 11:1-11; Yuani 12:12-19)

²⁸ Niyo Yeso ama ndi kabikya likpamuka nilo, aga ka Yelusalema. A ndi iyi kambwa ni ambaza anabifya kumbuso.

²⁹ Wa a kuwa ndi mino buwobi kadwe ka Betefagi na Betania, buwobi na ngupa niyo balikyaga ndi be Ngupa ya Mizeituni, utika babifya baba luga ka babifya kaki kambwa. ³⁰ Ubikya be: «Windoni ka mugi nimana kambwa ma. Ngingo yi nino mosilo mino ku, matakanya mikya punda mukandila nino mumbanzu gutugu bemoti aka kanodokigu mino. Mukuloniku, modoku na iyi kunu.

³¹ Mumbanzu kamumuusa be: <Makakula ko bulya iki?> Mabikya be: <Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»

³² Babifya baba nibo baga kuwa ndi, batakanya punda mufongoni beyo aka yo Yeso ubikya ndi mino. ³³ Wa ba ndi mino

kakula mikya punda no, bamombukwana-daki bumuusa be: «Ko bulya iki yo ma mino kakula?»

³⁴ Busikisya ndi be: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.» ³⁵ Kumbuso yi badulyoku ndi Yeso no mikya punda no. Bolosa ndi botu kabu kugu wa nyama, badokiso mino Yeso. ³⁶ Ngbingo yi ninu a ndi mino kaisisilo miso ka Yelusalema, bambanzu bolosaga ndi botu kabu ko pisi.

³⁷ Wa a kuwa ndi mino buwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngupa ya Mizeituni, ambaza wasi ka babibya otuma ndi na magyagya bidε. Apunga ndi kabibisa Kunzi na liyu lapu ko bulya makpumu ka mumbanga-mbanga masi nino bina ndi mo. ³⁸ Ba ndi kabikya be: «Kunzi adukulyi ngama ninu akodoku ko lina ka Mombukwono-dosu bubunga! Kunzi api maziyo kugu wa lisyε na avi ibiba kugu wa lisyε kugbe!»

³⁹ Luki limoti, Bafalisayo bemoti-bemoti nibo ba ndi kusu wa ambaza babikya Yeso be: «Muwonisilo, hubikya babibya kaku ambe badaki.»

⁴⁰ Yeso usikisya ndi be: «Nakamubikya ambe, bakadaka, matamu kuwa mo apamikanaga!»

Yeso akatumbulaga beyo Yelusalema apanzikana banu mino

⁴¹ Ngbingo yi ninu Yeso a kuwa ndi mino buwobi na Yelusalema, amina, apunga kagama.

⁴² Anabikya be: «Hee be, Yelusalema, kiko bi ni wa goni iwe kaiba na lisyε nilina be luki tino lo akwanano bi kaupá maziyo! Luki limoti mbiya wanu, luki li nilo a lakisuma ko misa kaku, wakakwananigu kaina! ⁴³ A beyo, lisyε limoti odokuto ndeke nilo bomuyoniso kaku

bukungula ndeke mino bikululu, bambimbata mutili masi bimbbiti. ⁴⁴ Bapanza ndeke bigbatata, bulumwisaga batu kaku. Bakasigu ndeke gutugu litalu limoti aka lakibiso kugu wa lagogo, kye wakibagu ndi ngbingo yi nino Kunzi udulyoku ndi mino isingo.»

Yeso akaukpumyo bambula ka Ndabu ko Kunzi (Matayo 21:12-17; Maliko 11:15-19; Yuani 2:13-22)

⁴⁵ Yeso ogulya kuwa ndi ka Ndabu ko Kunzi, arunga kaukpumyo bambula. ⁴⁶ Ubikya be: «Ikpiyaga ka Mobiso Motu be: «Ndabu kami ika ndeke ndabu ya malumba.» Luki limoti, ifunu moitisini kuwa pa ya kisuwa ka batu bo kubaku!»

⁴⁷ Masye masi Yeso apaga ndi mutiwi ka Ndabu ko Kunzi. Bokumu-kumu, bowonisilo ba mutuu na bangama bakisaga ndi be bamwo se piye no pisi tino. ⁴⁸ Luki limoti bakegu ndi kaiba be bamwo liki, kye bambanzu bagogo basi bamukanaga ndi na musasa kuge.

20

Wani no akpanya Yeso kaukpumyo bambanzu ka Ndabu ko Kunzi? (Matayo 21:23-27; Maliko 11:27-33)

¹ Lisyé limoti, Yeso a ndi kapá mutiwi na kaubikyaga bambanzu Mongoni Manza ka Ndabu ko Kunzi. Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bopuponoku kuwa ndi pa imoti na bamboku-mboku, ² bamuusa be: «Tibikya mbeyi

ambe wakagya makpamuka mi nimana no ngu tino? Wani no upá ndi ngu yi niyo?»

³ Yeso usikisya ndi be: «Na mbeyi goni imi kamumuuso likpamuka limoti aka. Ibikyoni ambe: ⁴ Ibatiso ka Yuani apunya ndi kugu wa lisyε ikani ka bambanzu?»

⁵ Luki limoti bapunga ndi kainzinzinya luga kabu, banabikya be: «Takosikisya be: <Apunya kugu wa lisyε>, atimuusatε be: <Ko bulya iki yo makabinikyanagu ndi likpamuka kaki?» ⁶ Luki limoti, takosikisya ambe: <Ka bambanzu>, batε basi batimakatε na matamu! Kye fibagatε be Yuani a ndi mugyalandu.» ⁷ Kuwa wa, basikisya ndi Yeso be: «Takibigu ambe apunya yani.»

⁸ Yeso ubikyoku kuwa be: «Gatugu imi aka, nakamutumbulyigu goni ikani nagyaga makpamuka mi nimo no ngu ka wani.»

*Yeso akatwa lizuni ka bagya-ligubo budiya
(Matayo 21:33-46; Maliko 12:1-12)*

⁹ Kumbuso yi, Yeso utalya ndi bambanzu lizuni li nili: «Aluku bemoti akuna ndi tiko ya muzabibu. Kuwa wa ukanana ndi na bagya-ligubo kobuulyogo tiko yi niyo. Aga kuwa ndi ka mugi ma byi ku osyosyoku ndi mino binyeku-nyeku. ¹⁰ Niyo ngbinga mubuulyo masolo italyana, atikoku ndi mugya-ligubo bemoti ku ka bagya-ligubo bi nibo bukanana ndi na ibu be bapiku kuwa masolo mi ma kaki. Luki limoti, batε bi nibo balya ndi aluku no na buma bisususu, bamigisoku mafoku papuyi. ¹¹ Mombukwono tiko atikoku bata

ndi mūgya-ligubo wagogo, luki limoti bagya-ligubo bi nibo babama ndi iyi begeyo, babubisa ndi bitu na mosikoni, bamigisoku ndi goni mabokū papuyi. ¹² Atika ndi bata mūgya-ligubo wa masaa. Bakogo ndi bapwayi, bakpumyo. ¹³ Mombukwono tiko abikya kawa be: «Nagya se kawa buni? Nakatika mikami nino mapaka. A abe bakwananatu kabanga.» ¹⁴ Luki limoti niyo bagya-ligubo bo tiko yi niyo bamina kodoku, babikyana luga kabu be: «Iyi no mombukwana lisimo li nili. Tamwini, kye lisimo iki kawa lo kusu.» ¹⁵ Bapupisa kawa ndi no gilito kunzi wo tiko, bamwo.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa be: «Eee, mombukwono tiko yi niyo ugya se kawa ndeke buni?

¹⁶ Odoku ndeke, ulumwisogo bagya-ligubo bi nibo, upa kawa bagya-ligubo bagogo tiko yi niyo.»

Niyo bambanzu bukana munzina mi nimo, babikya be: «Kegu beyo, kigyananigu ndeke gutugu iki yi aka!»

¹⁷ Luki limoti Yeso unda bizumuuu, ubikya be: «Mobiso ko Kunzi akabikya be: «Litalu nilo bopipiko bombimba ndi, ilu lo ita kawa litalu lidingi la lindu.» ¹⁸ Mutu wasi nino ogwa kugu wa litalu li nilo obunikaga ndeke biseke-seke, na mutu yi nino litalu li nilo agwilya ndeke, akputa ndeke biseke-seke.»

*Tupini bangama makrumuka kabu na tapá
Kunzi ma kaki goni
(Matayo 22:15-22; Maliko 12:13-17)*

19 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, bowonisilo ba matuu na bokumu-kumu ba ndi kakisa kagwi Yeso kye ba ndi ni bibini be atwa ndi lizuni li nilo ko bulya kabu aka. Luki limoti, buɓanga ndi bambanzu. 20 Barunga kuwa ndi kabye Yeso no miso bikyeyekye. Batikilya batu ba bokoli nibo bigyaga ndi abe bakiko bongbingbili. Ba ndi kamuusogo kye ba ndi kapa kagwi na bunye, banakisa bebo ka manzina kaki. Ba kuwa ndi kakisa no pisi tino yo basuta mino ka maboku ka ngama mudingi wa iwili. 21 Batu bi nibo butika ndi bo bamuusa kuwa be: «Muwonisilo, takaiba ambe nilo wabikyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakundagigu iwe bambanzu kabyenene na ibiba kabu, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka bungbingbili. 22 Tibikyanɔ, matuu kusu akpamyatu ikani apakyatu koluo manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi ka Balama?»

23 Luki limoti Yeso andunga ndi bokoli kabu, ubikya be: 24 «Iwonisiloni mbeyi ambuma bemoti.» Kumbuso yi umuusa be: «Mulundu no lino ka wani lo a kugu yi?»

Basikisya ndi be: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Luma.»

25 Kuwa wa Yeso ubikya be: «Kika neki ni a beyo, muponi Kaizali makpamuka nimo kaki. Mapa Kunzi nimo kaki goni.»

26 Bakaminagu ndi na bunye ka nimo abikya ndi kambwa ka bambanzu. Luki limoti, manzina mi nimo usikisya ndi mo udikisa manoku bide, badakwana ndi biwo.

*Yeso akanzina ko bulya bilila ka bamanda
(Matayo 22:23-33; Maliko 12:18-27)*

²⁷ Kɔwa wa Basadukayo bemoti-bemoti bakpudoku ndi Yeso, (Basadukayo ba batu bi nibo bakabinikyanagigu ndi be bopupagatu ka mbuku kumbusa wa kukwaku) bamuusa ndi Yeso be: ²⁸ «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi be: <Mumbanzu kavanana, okwo, asa mukaki ni kegu na bomiki, okwononi be mamaki amigilyi woko yi nino kye abukutilyagi mamaki bomiki.> ²⁹ Wina se, a ndi na bomiki baluku bi madia na ika nibo bopupa ndi mama mimoti. Pata ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni kobukutigu na iyi. ³⁰ Syononogo kaki amigilya ndi woko yi nino, kumbuso yi okwa ndi ni kobukutigu iyi begeyo. ³¹ Kɔwa wa igyonosa ndi mudongoni ka mamabu yi nino wa masaa na kabu basi madia na ika. Ibu basi bokwa ndi ni bakabukutigu miki gutugu bemoti aka. ³² Ka mulibo, muko yi nino okwa kɔwa ndi goni iyi. ³³ Ka lisyɛ lipupa ka bambuku, muko yi nino ika ndeke muka wani luga kabu? A beyo, ibu basi madia na ika bavatu ndi!»

³⁴ Yeso ukikisya be: «Baluku na boko ba obili yi nimu bakavanana. ³⁵ Luki limoti, baluku na boko bi nibo Kunzi umina be bakwananatu kaika ka obili nino akodoku, na kopupa ka bambuku, bakavananigu ndeke. ³⁶ A beyo, bakakwananigu ndeke kolumwogo, kye obili kabu ika ndeke kɔwa mudongoni abe bamalaika. Ba bomika Kunzi, kye ika kani bopuoni ndi ka mbuku. ³⁷ Gutugu Musa uwonisila ndi kambwa aka be bamanda abililatɔ

ndεke. Kuso wa mobiso nimo atumbulaga likpamaka la gbogo niyo a ndi kagbundikana ni kegε kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu be: <Kunzi ka Abalahamu, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakobo.>»

³⁸ Yeso omotiloku be: «Kunzi kegε Kunzi ka bamanda, luki limoti a Kunzi ka batε bi niεo ba bubisi na niεo busimaga be bokwoni ndi, kye iεu basi ba na εbili ko bulya kaki.»

³⁹ Bowonisilo ba mεtεu bemoti-bemoti babikya kεwa ndi Yeso be: «Muwonisilo, wosikisyiku binza.» ⁴⁰ A beyo, bakikpandagu ndi bata kamuusogo makpamaka magogo.

Yeso akabikya be Masiya ni Mombukwana ngama Daudi

(Matayo 22:41-46; Maliko 12:35-37)

⁴¹ Kεwa wa Yeso εbikya bata be: «Bambanzε bakwanana piye kabikya liki be Kilisito a miko-mika ngama Daudi? ⁴² Kye ngama Daudi mombukwana-daki yi akabikya ka kitabε ya Mambε ka Bayuda be: <Mombukwono-dosu Kunzi abikya Mombukwana-dami be: Da wiki ka kumbanzikaniko kami, ⁴³ na kadwe ko ngbingo yi nino nubiso mino bomuyoniso kakε kusili wa bakagba kakε.> ⁴⁴ A beyo, Daudi amakaga Masiya be <Mombukwono-dosu>, igyonosa kεwa liki be iki bata miko-mikaki?»

Makikonitoge abε bowonisilo ba mεtεu

(Matayo 23:1-36; Maliko 12:38-40)

⁴⁵ Kumbuso yi, Yeso εbikya ndi babifya kaki kambwa ka batε basi niεo ba ndi kamukana wa be: ⁴⁶ «Wibuulyonito na bowonisilo ba mεtεu,

baraga kakpakyana ni bimokisyogini balorɔ bakpakrɔ. Baraga kugbe be biki kaumuuso na ibiba ka baraga baya musilyoni. Bakisaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka bandabu baya malumba, na gonɔ ka moliki ma ibiba ka baraga baya bodumo. ⁴⁷ Bukɔpyaga bowoko no bou makpɔmɔka masi nimɔ bikaga nomu, na ko ngbingo yi ninɔ gonɔ nɔ, banɔbɔbɔ na malumba mandandanda kyɛ binisoni abɛ batɔ banza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛke yarɔ kugbe.»

21

*Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malikɔ 12:41-44)*

¹ Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino ka Ndabu ko Kunzi, ikwe ka kpɔlɔ kaki, umina batɔ bo buyi ni banadikita apɛpɛ kabɔ ka mumbi. ² Amina ndi gonɔ woko muko yi ninɔ wa yangya ni anadikita ikya mafalanga maba. ³ Abikya kuwa ndi be: «Nakamɔbikya lingunɔ ambe woko wa yangya yi nimuna nɔ opɔ iyɔ yidingi kaɔkitaga batɔ bagɔɔ basi. ⁴ Batɔ bagɔɔ basi bopɔ niyɔ kegɔ bata bi na ibɔ na ligubo. Luki limoti, woko yi nimuna, ka yangya kaki, opɔ iyɔ masi nimɔ o bi nomu kaibuulyogo ka ɔbili kaki.»

*Kumbu niyɔ odoku ndɛke kambwa wa mulibo
ma ɔbili
(Matayɔ 24:1-2; Malikɔ 13:1-2)*

⁵ Bambanzɔ bemoti-bemoti barɔnga ndi kanzina ko bulya Ndabu ko Kunzi. Ba ndi kabikya be a yanza kugbe na matamɔ mi manzanza, na makpɔmɔka manzanza nimɔ

bambanzu bapá ndi apeepe yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso abikya ndi be: ⁶ «Lisyε limoti odokuto ndeke ka masi nimo makaina ma, litalu gutugu limoti aka kotigoligu ndeke kugu wa lagogo, apanzikana ndeke masi.»

⁷ Kumbuso yi bamuusa kuwa ndi be: «Muwonisilo, likpamuka nilo igyonosa ndeke ngbinga tino? Likingyosi tino lo atimibisa ndeke ngbinga yi nino likpamuka li nilo igyonosa ndeke mino?»

⁸ Yeso usikisya be: «Wiminyonito, mumbanzu kamufonitogu. Batu budingi bodokuto ndeke ko lino kami, banabikya be: «Imi ni Masiya» na «Ngbingo yi nino itulyonini.» Luki limoti, makufibyonitogu. ⁹ Ngbingo yi nino mukana ndeke mino bomongoni ba munga na bambanzu kavikimanaga, makombomboyonitogu. Okwononi be nilo igyonosito ndeke mbeyi, luki limoti kegū be mulifo ma obili ika ko ngbingo yi nino goni no.»

¹⁰ Kumbuso yi omotiloku be: «Livananza limoti abumana ndeke na livananza lagogo, bungama bimoti ulanana ndeke na bungama bagogo. ¹¹ Ka bewili dididi, ika ndeke na bazigiso bapu, ayandi na bokolobu bayanyenye uhuma ndeke bambanzu, ika ndeke goni na makpamuka mubongiso na mumbanga-mbanga kainisono kugu wa lisyε. ¹² Luki limoti, kambwa wa nimo masi kaigyonoso, bamugwito ndeke, bamugyogyiso. Bamulikisa ndeke ko ngbongu ka bandabu baya malumba ka Bayuda, bamumakya ka boloko. Baga ndeke na ibunu kamusombiso kambwa ka bangama bakpukpu na bangama ba bewili kye ko bulya lino kami.

13 Yigyogyiso yi niyo ika kuwa ndeke kunu pisi ya kubikyaga bambanzu Mongoni kami. 14 Wikoni bakitulya kani makegu kombomboyo kakisa be mabikya buni ni bamulikisini ko ngbongu. 15 Imi mombukwana-daki yi no namuwonisilo munzina mi nimo na yimibo niyo bomuyoniso kunu bakakwananigu mino kobiso dongoso na ibunu, gutugu kamusikisya likpamaka aka. 16 Gutugu bobonu aka na bomonu, bomomonu, bonguwo kunu na bawaidonu bamugabatuzi ndeke. Bulumwisaga ndeke batuzi budingi luga kunu. 17 Batuzi basi bamumaya ndeke ko bulya kami. 18 Luki limoti ibunu mika ndeke ka maziyo aka ni gutugu litukatuzi aka kamunyukiguzi. 19 Pisi ka limbengi linda, mohukusagatu mambengi kunu.»

Yeso akatumbulaga beyo Yelusalema apanzikana ndeke mino

(Matayo 24:15-21; Maliko 13:14-19)

20 Yeso ubikya bata ndi be: «Ngbingo yi nino mamina ndeke mino Yelusalema ni basuda bakungulini bikululu, miba ndeke be panzikana kaki a kuwa buwobi. 21 Kuwa wa nibo bika ndeke ka iwili ya Yudea bogwa ndeke mbangu misa ya bangupa. Nibo bika ndeke ka Yelusalema bakida ndeke bikede, na nibo bika ndeke ka sengi bakogulyigu ndeke bata ka gudu. 22 Kye ka masye mi nimo Kunzi ogyogyisa ndeke livananza kaki, iba masi nimo ikpikaga ndi ka Mobiso igyonosi. 23 Ka masye mi nimo, boko ba bamuma na nibo bika ndeke kaulunguso bomiki balya ndeke kumbu. Kumbu yidingi ika

ndeke ka mugi mi nimo na ngbuta ko Kunzi inisana ndeke ka batu bi. ²⁴ Bulumwisaga ndeke bagogo na badukpa, baga ndeke na bagogo bedunga ka ligbito pa yasi ka bogiyo bayasi. Na bevananza nibayo bakamibigu Kunzi baditaga ndeke Yelusalema kadwe ku kwa ku ngbingo kabu osyo mino.»

*Mika-mumbanzu igokuto ndeke
(Matayo 24:29-31; Maliko 13:24-27)*

²⁵ Kuwa wa, Yeso obikyoku bata be: «Makrumuka mumbanga-mbanga inisana ndeke ka moni, timba na ka mangutu. Mbumbo ya mobo makrukru na mubaka apa ndeke mungwa mudingi, na bevananza abanga ndeke kuge. ²⁶ Bambanzu bemoti-bemoti bahumwana ndeke na kubangaku katamana likrumuka nilo osiloku ndeke ka obili wasi. A beyo, makrumuka mongu masi nimo kugu wa lisyε abe moni, timba na mangutu atukya ndeke ka bapa kabu. ²⁷ Kuwa wa bamina ndeke Mika-mumbanzu kodoku ka ikuba, no ngu pa imoti na ibiba yidingi. ²⁸ Ko ngbingo yi nino makrumuka mi nimo arunga ndeke mino kaigyonoso, womogoni, mananikana, mika bakitulya kye Kunzi ika kuwa ndeke buwobi kamukulaga.»

*Yeso akokingyoso Bungama ko Kunzi no ngbingo wo mwayi
(Matayo 24:32-35; Maliko 13:28-31)*

²⁹ Kumbuso yi Yeso upa ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbeyi sibukaso si nisi na

bukuto tagogo tasi. ³⁰ Kapunga kabaka mapaku mambiya, iba syangasu a kuwa buwobi kobuniko. ³¹ Mufongoni beyo makina kuwa ndeke makpamuka mi nimo kaigyonoso, miba kuwa ndeke be Bungama ko Kunzi a buwobi.

³² A lingunu, nakamubikya ambe, batu ba livananza nili bakolumwogigu basi ni makpamuka nimo masi kanigyonosigu. ³³ Lisyε na litombu olimikatu ndeke, luki limoti likpamuka kami kolimikigu ndeke lu.»

Yeso odoku ndeke bigbututu

³⁴ Yeso omotiloku be: «Wiminyonito! Makidondomosonitogu ko bulya malili na libuma, makidomisonitogu ko bulya obili. Kani kegū be lisyε nilo amusilyi ndeke bigbututu kani makegū na tamanago yi. ³⁵ Lisyε nilo usilya ndeke batu basi ba obili bigbututu mufongoni beyo bosu bigwinonogo mino ka kuyaku. ³⁶ Makololonitogu, lumboni bongbinga basi. Iba miki ndeke no ngu yipilya masi nimo ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mumbanzu.»

³⁷ Na lisyε, Yeso olipyaga ndi kapá mutiwi ka Ndabu ko Kunzi, luki limoti opupaga ndi kaında kasyε ka Ngupa ya Mizeituni. ³⁸ Na batu basi bopupyaga ndi na busobi bibo ka Ndabu ko Kunzi kamukana.

22

*Yuda akakisa kagwisiso Yeso
(Matayo 26:1-5; Maliko 14:1-2; Yuani 11:45-53)*

¹ Yinga ninɔ balyaga ndi mino mukati woko-fulu, ninɔ bamakaga be Pasika a kɔwa ndi buwobi. ² Bokumu-kumu na bowonisilo ba matuu ba ndi kakisa pisi kamwo Yeso bipɛɛɛ, kyɛ ba ndi kaubanga bambanzu. ³ Kɔwa wa, Abili ogulya ndi kusɔ ka Yuda Isikalioti, bemoti ka batutumbwa tekɛbe na baba. ⁴ Aga ndi kaukanana na bokumu-kumu na bangama ka bazamu ba Ndaɓu ko Kunzi ko bulya kugabila Yeso. ⁵ Bogwa ndi magyagya kugbe ko bulya yi, bukanana ndi kapá buyi. ⁶ Yuda abinikyana kɔwa ndi, apunga kakisa pisi kaugabila Yeso bipɛɛɛ.

Yeso utikini babibya baba kaamba malili ma Pasika
(*Matayo 26:17-25; Maliko 14:12-21; Yuani 13:21-30*)

⁷ Ka yinga niyo balyaga mino mukati ni bakagyigu na sibukuso niso ofulisogo, lisyɛ nilo bumwogo ndi mino bomikya bakondolo ko bulya malili ma Pasika itulyana ndi. ⁸ Kɔwa wa Yeso atika ndi Petɛɛɛ ibu na Yuani, ubikya be: «Wogoni katibungusilyogo malili ma Pasika.» ⁹ Bamuusa ndi be: «Wakapa se be tobungusyogiku yani?» ¹⁰ Yeso usikisya be: «Hukononi, niyo mogulya ka gudɔ, mabangana na aluku bemoti obinikini mbike yo libo. Wogoni pa imoti na ibu kadwe ka ndaɓu yi niyo ogulyoku mino, ¹¹ mamuuso mombukwana ndaɓu be: «Muwonisilo akaumuusa be ndaɓu tino yo alya mina Pasika pa imoti na babibya kaki?» ¹² Amuwanya kɔwa miso ma ndaɓu mudingi ka ndaɓu ya kugu, niyo ayibungusyaga

binza. Mofungusyaga k̄wa pa ilyalya k̄ b̄eyo.» ¹³ Baga ndi, batakanya masi b̄eyo Yeso a ndi mino ni ubikyini, bamba k̄wa ndi malili ma Pasika k̄ b̄eyo.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu

(Matayo 26:26-30; Maliko 14:22-26; 1 Bakolito 11:23-25)

¹⁴ Niyo ngbinga malyalya italyana, Yeso apunga ndi kalyalya pa imoti na batutumbwa. ¹⁵ Kumbuso yi iyi aka na ibu b̄e: «Na ndi na musasa kugbe kalya Pasika yi nimu ma pa imoti na ibunu kambwa wa kigyogyiso. ¹⁶ Kye nakamubikya bingbanganya ambe nakalyigu ndeke bata Pasika kadwe k̄ kwa k̄ igyonosa ndeke mino ka Bungama ko Kunzi.» ¹⁷ K̄wa wa bapá k̄p̄o wa vinya, amigisya Kunzi ibiba, kumbuso yi abikya b̄e: «Muvoni k̄p̄o wa vinya yi nimu, mamwo luga kunu basi. ¹⁸ A b̄eyo, nakamubikya ambe, katukya mbiya-mbiya wanu, nakomwigu ndeke bata vinya wa muz-abibu kadwe ko ngbingo yi ninɔ Bungama ko Kunzi odoku ndeke mino.» ¹⁹ K̄wa wa ava ndi mukati, niyo amigisya Kunzi ibiba, obunonogo, ulapyaga, ubikya b̄e: «Nzuyi kami niyi ipi ko bulya kunu. Gyogoni b̄eyo ketamana yi.» ²⁰ Kumbuso wa malili, Yeso upá k̄p̄o wa vinya b̄eḡeyo, ubikya b̄e: «K̄p̄o yi nimuna a agume wambiya ko Kunzi pisi ka bangu kami niyo ofukogi ko bulya kunu. ²¹ Luki limoti hukononi! Mutu yi ninɔ akegaba ka bomuyoniso akalyalya pa imoti na imi. ²² A b̄eyo, Mika-mumbanzu akokwo mufongoni b̄eyo Kunzi ofungusyaga

ndi mino, luki limoti kumbu yidingi ka mutũ yi ninɔ akagabo yi!»²³ Kũwa wa batutumbwa bapanga ndi kauusono luga kabũ bẽ wani sɛ nɔ akwanana kagya inguo ya likpamũka li nilɔ.

Wani nɔ a mutũ wa ibiba luga ka babibya?

²⁴ Kumbuso yi babibya bapanga ndi kolutono banimuuso bẽ wani nɔ mutũ wa ibiba kugbẽ luga kabũ. ²⁵ Yeso ubikya ndi bẽ: «Bangama bakpukpũ ba bẽvananza bayɔ ɔbili yi nimũ batiwaga bẽvananza kabũ na mupamũ na nibɔ ba no ngu kugũ kabũ bapaga bẽ bũmaki bẽ: <Bagya-manza.> ²⁶ Ibunu makogyonitɔgũ abe ibũ! Luki limoti mutũ yi ninɔ a abe pũta luga kunu okwononi kaiko abe miki. Na mutũ yi ninɔ a abe ngama okwononi kaiko abe mũgya-ligubo. ²⁷ Mutũ tino piyɛ nɔ a na ibiba kugbẽ? A mutũ yi ninɔ ikaga wakiko kalyalya, ikani ninɔ ikaga kagya ligubo la malili? A mutũ yi ninɔ ikaga wakiko. Iyo, a bẽyɔ, luki limoti imi na luga kunu abe mũgya-ligubo. ²⁸ Ibunu mikaga ndi pa imoti na imi bongbinga basi wa bikaga ndi mino kegyogyiso. ²⁹ Na imi kamupá Bũngama bẽgẽyɔ baba epá ndi mino imi. ³⁰ Kũwa bẽgẽyɔ malyalya ndekẽ, momwo pa imoti na imi ka Bũngama kami, mikanana ndekẽ ka moliki ma bũngama kosombiso mababa tekẽbẽ na maba ka Bezaleli.»

Yeso akabikya Petẽle bẽ amanganyatũ

(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

³¹ Yeso abikya kũwa ndi Simoni Petẽle bẽ: «Hũkana binza, Simoni: Bahukulyi Abili pisi

βε αμυρίπιδι βασιδεϑο βαπίπαγα μινο μυρϑυγα.
³² Luki limoti imi nulumbilyito bi ambe baya kakw kodikogonitogw, iwε, wakemigilyoku banw bata, utumisa bamamakw mambengi.» ³³ Petele aka ndi βε: «Mombukwono-dosu, na wakitulya kainda ka ligbito, gutugw ka kukwakw aka pa imoti na iwε.» ³⁴ Yeso asikisya ndi βε: «Petele, nakamubikya bingbanganya ambe no biti ya lisyε li nili, kokw kalikagw ni wakanemongonyigu nganga yisaa.»

Wikoni bakitulya kawlanana

³⁵ Kwawa wa Yeso umuusa ndi babibya βε: «Ngbingo yi ninw namutika ndi mino kabikyaga Mongoni Manza ni makigwinonogigw no luki abε buyi, kugba, βεkpakw, mazangatw ndi luki?» Bosikisya ndi βε: «Haaa, takazangagw ndi luki gutugw limoti aka.» ³⁶ Ubikya kwawa βε: «Luki limoti mbiya wanw, mutw ninw a no buyi okwononi kwawa kava. A mudwngoni goni abε ninw a na kugba. Na ninw kegw na dukpa ya lunga, okwononi kagaba koti kaki, oluwa imoti. ³⁷ Kyε nakamubikya bingbanganya ambe okwononi igyonosi kugw ka imi nilo ikpikaga ndi ka Mobiso βε: <Bamatana ndi pa imoti na bagyamanyε.> Iyo nakamubikya ambe nilo ikpikaga ndi kugw kami ika kwawa kaigyonoso.» ³⁸ Babibya babikya ndi βε: «Mombukwono-dosu, wina badukpa bayiba niba yi.» Usikisya ndi βε: «Ama bubwa.»

*Yeso ogoni kalumba ka Ngwpa ya Mizeituni
 (Matayw 26:36-46; Malikw 14:32-42)*

³⁹ Kūwa wa Yeso opupa ndi kunzi wa gūḍu, aga ka Ngūpa ya Mizeituni bēyō aka yō agyaga ndi mino. Babibya kaki babye ndi. ⁴⁰ Niyo badwe ka pa yi niyo, ubikya ndi be: «Lumboni kye makogwonitogu ka kuboboku.» ⁴¹ Kumbuso yi idukula ndi byi na ibu, obuno moli, alumba, ⁴² iyi aka be: «Baba ooo, wakapa, wekidisya baka kopō yi nimu. Luki limoti, sipananiso kakū sō igyonosi ni kegū niso kami.» ⁴³ [Kūwa wa malaika bemoti kotukyoku kugu wa lisyē apuponilyoku, atumisa ndi limbengi. ⁴⁴ Yeso a ndi ko kumbu yidingi, idukulaga kūwa ndi kalumba na kekele. Bungu apanga ndi kaduka wasi abe begbetetiye ba ya bangu.] ⁴⁵ Kumbuso wa malumba, igoku kunu babibya ba ndi mino. Utakanya ka batoto bingbwungono ko bulya kumbu. ⁴⁶ Umuusa be: «Hebeee, ma kūwa ka batoto? Zuzukoni, malumba kye makogwonitogu ka kuboboku.»

Bangama ka Bayuda bagwini Yeso

(Matayo 26:47-56; Maliko 14:43-50; Yuani 18:3-11)

⁴⁷ Ngbingo yi ninō a mbeyi ndi mino asi kanzina aka bēyō, ambaza ka bambanzu opuponoku. Yuda, ninō a ndi bemoti ka batutumbwa tekebe na baba nō a ndi kaukpokyonisoku. Akpudoku ndi Yeso kapututo. ⁴⁸ Luki limoti, Yeso amuusa ndi be: «Yuda, wakupututa Mika-mambanzu kowonisilo be wagobini?» ⁴⁹ Niyo babibya bina nilo a ndi kapa kaigyonoso lo, samuusa be: «Mombukwonodosu, tulananito na batu bi niba na badakpa

kusu?» ⁵⁰ Bemoti luga kabu ayipo mugya-ligubo ko kumu-kumu, ako ndi kutiliko kwa kumbanzikaniko. ⁵¹ Luki limoti Yeso ubikya be: «Wosoni, ama bubwa.» Avila ndi kutiliko ka aluku no, ahukuso. ⁵² Kumbuso yi Yeso ubikya ndi bokumu-kumu, bangama ka bazamu ba Ndabu ko Kunzi na bamboku-mboku nibo bodoku ndi kagwi be: «Moduku kegwi na badukpa na bengbingili abe nakika mutu wo kubaku?» ⁵³ Nikaga ndi pa imoti na ifunu masye masi ka Ndabu ko Kunzi, makegwigu ndi. Luki limoti ngbingo a kuwa no kunu ifunu pa imoti na ngama wo biti.»

Petele amongonyini Yeso

(Matayo 26:57-58, 69-75; Maliko 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kuwa wa bagwi ndi Yeso. Baga na iyi, bamingyisa ndi ka ndabu ko kumu-kumu. Petele a kuwa ndi iyi kabibya ni a byi. ⁵⁵ Bagbunda ndi buku ka pa yangba, bikanana ndi wa, Petele odoku ndi goni kaiko luga kabu. ⁵⁶ Mugya-ligubo bemoti muko yi amina ndi wakiko ka kpolo wo buku, anda bizumuuu, iyi aka be: «Aluku yi nimana a tu ndi goni pa imoti na iyi.» ⁵⁷ Luki limoti Petele anganya ndi, abikya be: «Eze, nakamibigu imi.» ⁵⁸ Kagya bata yikedede bene, mutu wago go amina ndi, abikya be: «Gutugu iwe aka, wa bemoti kabu goni.» Luki limoti Petele asikisya aluku no be: «Wai aaa, nakegu imi bemoti kabu.» ⁵⁹ Kagya bata abe saa imoti bene, mutu wago go otiwolya be: «A beyo, mutu yi nimu ba ndi pa imoti na iyi, kye a Mugalilaya.»

⁶⁰ Luki limoti Petele asikisya be: «Aluku aaa, nakegu kaiba ambe wakapa kabikya buni.» Ko ngbingo yi nino aka no a ndi mino kanzina no, koku alika. ⁶¹ Mombukwono-dosu oyikana ndi, anda Petele bingbangbangba. Kuwa wa, Petele atamana likpumuka nilo Mombukwono-dosu abikya ndi be: «Kambwa koku kaalika na lisyeli nili, wika ni wemongonyini nganga yisaa.» ⁶² Petele opupa ndi kunzi, apanga ndi kagama no kumbu kuge.

*Bakatumbwa na kabuma Yeso
(Matayo 26:67-68; Maliko 14:65)*

⁶³ Baluku nibo ba ndi kabuulyaga Yeso ba ndi katiba na kabuma. ⁶⁴ Bakanda ndi miso na kutuko, banamuusa be: «Titulya, wani no uipi!» ⁶⁵ Babubisa ndi bitu na mosikoni.

*Bogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Matayo 26:59-66; Maliko 14:55-64; Yuani 18:19-24)*

⁶⁶ Niyo lisyeli asyeli, bamboku-mboku ka Bayuda, bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu bamumukana ndi. Baga ndi na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi, ⁶⁷ samuusa ndi be: «Kika ni iwe ni Kilisito, tibikya.» Luki limoti, usikisya ndi be: «Nakamubikya, makebailiyigu, ⁶⁸ na nakamumuuso likpumuka, makesikisyigu. ⁶⁹ Luki limoti katukya mbiya-mbiya wanu, Mikamumbanzu ika banu wakiko ka kambanzikaniko ko Kunzi nino a no ngu.» ⁷⁰ Kuwa wa batu basi babikya ndi be: «Iwe no wa neki Miko Kunzi?» Usikisya ndi be: «Mobikyini ni ifunu, imi ni iyi.» ⁷¹ Babikyana kuwa ndi be: «Takegu bata

na nzoyi ya bademũ! Timukyonili ni ifusu aka nilo opupisi ka manokũ kaki.»

23

Bogoni na Yeso kambwa ka Pilatũ

(Matayo 27:1-2, 11-14; Maliko 15:1-5; Yuani 18:28-38)

¹ Kumbuso yi, ambaza wasi atukya, baga ndi na Yeso kũ ka Pilatũ. ² Kũ beyo, bapunga ndi kasungulya banabikya be: «Tatakanya ndi mutũ yi nimuna ni anaputa batũ kusu bamũ. Anabikya be bakuluwonito bamanzanza ka ngama mudingi wa Luma. Anibiba be iyi ni Masiya, ngama.» ³ Pilatũ aka ndi na iyi be: «Iwe no wa ngama ka Bayuda?» Yeso amigisya be: «Iwe no wakabikya beyo.» ⁴ Pilatũ ubikya kũwa bokumu-kumu na ambaza nino amumukana ndi wa be: «Nakegu imi kaina likpumũka gutugu limoti aka nilo okwononi be babisi mino alũka yi nimũ na mukombũ.» ⁵ Luki limoti batũ nibo basungulya ndi Yeso babikya bata ndi bingbanganya na liyũ lapũ be: «Kũso wa muwonisili kaki, alũka yi nimuna akaukpamya bambanzũ kavikimanaga. Apunga ndi kapá mutũ mi nimo katukya ka Galilaya aka, kumbuso yi akitanaga ka mugĩ masi ka Bayuda, na mbiya yi nimũ, osilniku wanũ.» ⁶ Wa Pilatũ ukana mino likpumũka nilo beyo, uusa be: «Mutũ mũna a Mũgalilaya?» Basikisya be: «Iyo ngama!» ⁷ Ngbingo yi nino ukana mino be Yeso otukyiku ka iwili niyo Elodi Atipasi

andaga ndi, atika ndi Yeso ku kaki. Ka masye mi nimo, iyi Elodi a ndi goni wa ka Yelusalema wa.

Bogoni na Yeso ka Elodi

(Matayo 27:11-26; Maliko 15:1-15; Yuani 18:39-19:16)

⁸ Niyo Elodi amina Yeso, ogwa magyagya kye akanagatu ndi ni bananzina ko bulya ka Yeso. Kinili katukya ka bundeli aka ikaga ndi na musasa kugbe kamina yi. A ndi goni na mutamanagi be aminino gutugu ni anagya makpamuka mumbanga-mbanga. ⁹ Amuusaga ndi makpamuka mudingi luki limoti ni Yeso kosikisyigu likpamuka gutugu limoti aka. ¹⁰ Bokumu-kumu na bowonisilo ba mutuu ba ndi wa ni banabinikilya Yeso makpamuka bitititi. ¹¹ Elodi na basuda kaki ba ndi katiba bikyekyeye, banamina payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso bata ku ka Pilatu. ¹² Lisyenilo, Elodi nino bakobyogigu ndi na Pilatu, biita kuwa ndi bawai.

Pilatu obikyini be okwononi Yeso okwi

(Matayo 27:15-26; Maliko 15:6-15; Yuani 18:39-19:16)

¹³ Pilatu umumula ndi bokumu-kumu, bangama ka Bayuda pa imoti na bambanzu bagogo, ¹⁴ ubikya be: «Medulyiku bi na mutuu mana manabikya be akaukpamya bambanzu kavikimanaga. A beyo, no bi kamuusogo ko misa kunu makpamuka masi nimo motumbulogi ko bulya kaki, luki limoti nakaminigu na likpamuka lanye gutugu limoti aka. ¹⁵ Elodi kaminigu bi iyi na bunye begayo, kye amigisikuto bi kanu. A

neki bingbanganya be mutu muna kogyigu luki lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. ¹⁶ Kinili, imi natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» ¹⁷ [Ka bayinga baya Pasika bayasi, Pilatu ukulyaga ndi mutu wa ligbito bemoti.]

¹⁸ Luki limoti bagbungukana ndi ibu basi be: «Mumwo mutu yi nimu! Watikulyoku Balaba!» ¹⁹ Balaba nino bagwi ndi ka boloko kye ukpamya ndi bambanzu kavikimanaga ka gudfu, amwo ndi goni mumbanzu. ²⁰ Yeki Pilatu a ndi kapa aka kakula Yeso, igilya bata ndi kaufikya beyo. ²¹ Luki limoti bidukulaga ndi kapamikana, banabikya be: «Mubangilaga ka musalaba! Mubangilaga ka musalaba!»

²² Pilatu ufikya ndi ka nganga ya yisaa be: «Banye tino bo ogyi bi? Nakaminigu imi na likpamuka lanye gutugu limoti aka nilo okwononi mino be bamwi. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.» ²³ Luki limoti bambanzu botiwolya ndi kapamikanaga be babangilagino Yeso ka musalaba aka. Limbengi akundumono Pilatu, ²⁴ abailya ndi kaugyilya mudongoni beyo ba ndi mino kapa. ²⁵ Akula Balaba, mutu yi nino bagwi ndi ka ligbito kye ukpamya ndi bambanzu kavikimanaga na amwo ndi goni mumbanzu. Kuwa wa, upa ndi Yeso be bagyi beyo ba mino kapa.

*Banaga kamwo Yeso ka musalaba
(Matayo 27:32-44; Maliko 15:21-32; Yuani
19:17-27)*

²⁶ Ngbingo yi nino basuda ba ndi mino kaaga na Yeso, babangana na Simoni nino mutu wa Kulene ni anigoku ko tiko. Babinikisa ndi musalaba kumbuso ka Yeso no bou.

²⁷ Ambaza mudingi a ndi kabifya. Boko nibo ba ndi luga kabu banagamana, na kalya kumbu ko bulya kaki. ²⁸ Yeso oyikono, ubikya be: «Ibunu boka ba Yelusalema, makegomonitogu imi! Luki limoti wigomoni ibunu bamombukwana-donu pa imoti na bomikunu! ²⁹ Iyo, kye ngbingo odokuto nino bambanzu babikya banu mino be: «Igyagya ka bandaya, ko boko bi nibo bakabukutagu na nibo bakulungusagu bomiki!» ³⁰ Bambanzu bapunga banu kabikya be: «Gwoni kugu kusu» na kabikya bokpumo be: «Titikyoni!» ³¹ A beyo, kika ni bakogyogyiso sibukaso sibisi beyo, angenengene kuwa niso sikwo?»

³² Bagatu ndi goni na baluku bagogo baba, bagya-manye bi, kamwo pa imoti na Yeso. ³³ Niyososila ndi mino ka pa niyo balikyaga be «Ikprukpukaso sa Mu», basuda babangilaga ndi Yeso ka musalaba, babangilaga goni bagya-manye, bemoti ka kumbanzikaniko, wagogo ka kulekuke. ³⁴ Yeso aka ndi be: «Baba ooo, hupilyano baka kye bakegu kaiba nilo bakagya.» Batwa kuwa ndi libese ko bulya yigbananaga botu kaki. ³⁵ Bambanzu ba ndi bakamanana wa bigwo, banina likpamuka nilo. Bangama ka Bayuda ba ndi katiba bikyaaa, banabikya be: «Uhukusa ndi batu bagogo. Ihukusino kuwa iyi mombukwana-daki, kika ni iyi ni Kilisito nino Kunzi apunaga ndi.»

³⁶ Basuda ba ndi goni katiba, bisisiloku buwobi na iyi, bapá ndi vinya wozyo, ³⁷ ibu aka be: «Kika ni wa ngama ka Bayuda, wihukuso neki mombukwana-daki yi!» ³⁸ Bokpika ndi ka musalaba kaki be: «Mutu yi nimuna ni ngama ka Bayuda.»

³⁹ Bemoti luga ka bagya-manye nibo bubangilaga ndi ka musalaba bo a ndi katumbwa Yeso, anabikya be: «Kegu mbeyi iwe ni Masiya? Wihukusa neki iwe mombukwana-daki, watihukusa kuwa goni ifusu!»

⁴⁰ Luki limoti nino wagogo no apamyaga, iyi aka be: «Iwe munaaa, wakegu gutugu kabanga Kunzi aka, iwe nino wakaigyogya macongoni abe iyi? ⁴¹ Ifusu, bakatigyogyo ka bungbingbili. Takainisana na makalya nino okwononi na yigya yanye kusu. Luki limoti, iyi kagyagu ndi bunye gutugu bumoti aka.» ⁴² Kumbuso yi omotiloku be: «Yeso, wakebusolonitogu baka ngbingo yi nino wodoku ndeke mino ka Bungama kaku.» ⁴³ Yeso amigisya be: «A lingunu, nakaubikya ambe, na lisyé li nili takaiko pa imoti na iwe ka Paladiso.»

Yeso osisini limbengi

(Matayo 27:45-56; Maliko 15:33-41; Yuani 19:28-30)

⁴⁴ A ndi banda saa sita, biti ohuma obili wasi kadwe ka saa tisa. ⁴⁵ Moni olimika ndi, kutuko nikwo ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kugbe ku ka Ndabu ko Kunzi, anwika ndi lugo. ⁴⁶ Yeso igomisa ndi na liyu lapu be: «Baba ooo, nigisini limbengi kami ka mafoku»

kaku.» Niyo abikya beyo, osisa limbengi. ⁴⁷ Niyo ngama ka basuda ina nilo igyonosa ndi lo, abibisa Kunzi, iyi aka be: «Ka linganu, mutu yi nimuna a ndi asi mutu wongbingbili aka!» ⁴⁸ Ambaza wasi ka bambanzu nino odoku ndi kaina likpamuka nilo, iga kuwa ndi ni otumini no kumbu bide. ⁴⁹ Bawai-daki Yeso basi, gutugu boko aka nibo bodoku ndi kabiso kotukyoku ka Galilaya, bamaga ndi byi kaina likpamuka nilo a ndi kaigyonoso lo.

Yezefu akalumbo Yeso

(Matayo 27:57-61; Maliko 15:42-47; Yuani 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ A ndi na aluku bemoti nino ibukuta ndi ka Alimatia, ka iwili ya Yudea, ina ndi be Yezefu. A ndi bemoti ka bamboku-mboku nibo bakogo ndi mukombu ka bambanzu ka Basa-Yidingi. A ndi mutu wa limbengi lanza, obili kaki a ndi bingbingbili, abundaga ndi Bungama ko Kunzi. Luki limoti, kobingisyagu ndi iyi nilo bengeri ba ndi ni bobikyini na nilo bagya ndi kugu ka Yeso. ⁵² Aga ndi ka Pilatu kakunga manda ka Yeso. ⁵³ Kumbuso yi, atotisa ndi ka musalaba, atikyogo na kutuko kwa hudu-hudu, abisa ka mbuku niyo bakpo ndi ka litalu. Mbuku yi niyo a ndi ni bakanalumbigu mino mambanzu gutugu bemoti aka. ⁵⁴ A ndi lisyé la kubukumuti, nilo bambanzu fibungusyaga ndi mino ko bulya Lisyé la kimumbiso. ⁵⁵ Kuwa wa boko bi nibo bodoku ndi na Yeso katukya ka Galilaya, babye Yezefu. Bina mbuku na beyo bongosa ndi mino manda ka Yeso. ⁵⁶ Kumbuso yi, biganana ndi, bobungusyogo molingo na malazi

ko bulya manda. Lisye la kimumbiso, bolipyaga ni bakogyigu ligubo madɔngoni beyo mutuu ka Musa ikpika ndi mino.

24

Yeso opupini ka mbuku

(Matayo 28:1-10; Maliko 16:1-8; Yuani 20:1-10)

¹ Kuwa ka lisye la Mungu ko mbolugo, boko bava malazi dididi nimo bobungusyaga ndi, baga ka mbuku. ² Batakanya litalu lidingi nilo otikya ndi mbuku ni botini ka kpolo. ³ Bogulya ndi, luki limoti ni bakotokonyigu bata manda ka Mombukwono-dosu Yeso. ⁴ Ngbingo yi nino ba ndi mino kombomboya no, baluku baba bakimokisyo botu bayawenge-wenge bupuponilya ndi, bamaga ka kpolo kabu. ⁵ Niyo boko bogwa kubangaku beyo, bodidika ndi. Baluku bi nibo aka na ibu be: «Ko bulya iki yo mo mino kakisa mutu yi nino a mubisi luga wa bamanda? ⁶ Kegu wanu, opupini ka mbuku. Tomononi likpumuka nilo amubikya ndi ngbingo yi nino a ndi mino ka Galilaya be: ⁷ <Okwononi be basuti Mika-mumbanzu ka maboku ka batu banye, babangilaga ka musalaba, kumbusa wa masye masaa, opupa ka mbuku.» ⁸ Boko batamana kuwa ndi likpumuka nilo Yeso abikya ndi lo. ⁹ Batukya ndi ka mbuku, baga kapaga mongoni mi nimo ka babibya tekebe na bemoti na ka batu bagogo basi. ¹⁰ A ndi wa ni Malia wa Magadala, Yuana na Malia amaki Yakobo. Boko bagogo nibo ba ndi goni pa imoti na ibu batumbulyaga ndi batutumbwa mongoni

nimo βεγεγο. ¹¹ Luki limoti batutumbwa ba ndi kasima βε boko bakagya bakpiba, kani bakobinikyonigu. ¹² Kuwa wa Petele atukya ndi, aga mbangu ka mbuku, abimya, ina asi bapanga baya botu aka. Kumbuso yi iga ku kaki, otumini na ombombo bidε ko bulya likpamuka nilo igyonosa ndi lo.

Yeso upupilyini babibya baba ko pisi ya Emausi

(Maliko 16:12-13)

¹³ Ka lisyε nilo aka lo, babibya baba luga ka babibya ka Yeso ba ndi kaında ka mugi mimoti nimo balikyaga ndi βε Emausi. Mugi mi nimo a ndi banda kilometele tekeβε na imoti* kadwe ka Yelusalema. ¹⁴ Ba ndi kanzina luga kabu ko bulya likpamuka lasi nilo igyonosa ndi lo. ¹⁵ Ngbingo yi nino ba ndi mino kanzina na kainzinzinya luga kabu βeyo, Yeso mombukwana-daki yi ukpudoku ndi, bisungya na ibu. ¹⁶ Babibya batu ndi kamina yi, luki limoti misa kabu a ndi ni upiini bipi ni bagegu kamibo. ¹⁷ Yeso umuusa βε: «Likpamuka tino lo mo mino kainzinzinya ko pisi βene?» Bamaqa kuwa ndi, botumini no kumbu bidε. ¹⁸ Bemoti luga kabu nino ina ndi Kolopasi, asikisya βε: «Iwe mukaka aka no luga ka batu ba Yelusalema wakukonigu likpamuka li nilo igyonosi bi ku ka masye mi nima?»

¹⁹ Kumbuso yi umuusa bata βε: «Likpamuka tina se?» Babibya basikisya βε: «Likpamuka li nilo asilyi bi Yeso mutu wa Nazaleti, nino a

* **24:13** 24:13 Buwobi abε ligandu la basaa baba.

ndi mugyalandu wo ngu. Owonisila ndi ngu ya bugyalandu ko pisi ya yigya na munzina kaki kambwa ko Kunzi na ko misa ka bambanzu basi. ²⁰ Luki limoti bokumu-kumu na bangama kusu basuta nduku ka Pilatu be bamwi, babangilaga nduku ka musalaba. ²¹ Ibusu ta ndi kasima ambe iyi no Kunzi atikoku kankulaga Bezaleli ka bubaya. Luki limoti, na lisyε li nili a kuwa masyε masaa wa likpumuka li nilo igyonosi bi mino. ²² Luki limoti, boko bemoti-bemoti ka mudongco kusu batigugumisito nzuyi kugbe. Boga na lisyε li nili ko mbolugo ka mbuku, ²³ luki limoti ni bakotokonyigu bata manda kaki. Bigoku katitumbulyaga be bamalaika supupilyi, butumbulyaga bingbanganya be a mubisi. ²⁴ Kuwa wa bambanzu bemoti-bemoti luga kusu binda ka mbuku, batakanya makpumuka masi mudongoni beyo boko bubikya ndi mino, luki limoti kani bakaminigu bata Yeso.» ²⁵ Kuwa wa Yeso ubikya be: «Ifunu bongingi aaa, ma buti ka bailya makpumuka masi nimo bogyalandu kabikyaga ndi! ²⁶ Kakwananigu mbeyi ndi be Masiya† igyogyisi beyo kambwa kaingya ka ibiba kaki?» ²⁷ Kumbuso yi utumbulyaga ndi nilo ba ndi ni bokpikini ko bulya kaki ka Mobiso masi ko Kunzi. Apunga mbeyi ndi na kitabū ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka bakitabu bayasi nibayo ka bogyalandu. ²⁸ Niyo bosila buwobi na mugi mi nimo babibya ba ndi mino kaina, Yeso agya ndi abe anusaga. ²⁹ Luki limoti botiwolya kabikya be: «Tikini na ifunu wanu kye a kuwa bugogo, biti ika goni kolipyo.» Ingya kuwa ndi

---

† 24:26 24:26 Bamakagatu goni be Kilisito.

ka ndabũ, ika pa imoti na ibũ kũ. ³⁰ Niyo ba kũwa ndi kalyalya, ava mukati, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, obunonogo, upá. ³¹ Kũwa wa miso uukwikona ndi, bamibo, luki limoti ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ ulimikya ndi peɛ. ³² Babikyana ndi bɛ: «Iyo, mambengi o bi na ibusu bisamũsamũ ngbingo yi ninɔ o bi mino kanzina na ibusu ko pisi na katitumbulyaga Mobiso ko Kunzi!» ³³ Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ batũkya, bĩga ndi ka Yelusalema. Niyo bosila kũ, butakanya babĩbya tekɛbɛ na bemoti bumumukana pa imoti na batũ niɔ ba ndi kabĩbya Yeso. ³⁴ Ibũ basi bũbikyana ndi babĩbya baba bi niɔ bɛ: «A lingũũ, Mombukwono-dosu opupini ka mbũkũ, apuponilyito Simoni!» ³⁵ Kũwa wa ibũ butumbulyaga ndi gɔni likpũmũka lasi niɔ igyonosa ndi ni ba ko pisi, na bɛyo bamiba ndi mino Yeso ko ngbingo yi ninɔ a ndi mino kobunonaga mukati.

Yeso upuponilyini babĩbya kaki

(Matayo 28:16-20; Maliko 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

³⁶ Ko ngbingo yi ninɔ babĩbya baba bi niɔ ba ndi mino kanzina bɛyo, Yeso mombukwana-daki yi opuponoku bigbututu, ubikya bɛ: «Maziyo iki pa imoti na ibunu!» ³⁷ Botuma ndi na kubangakũ, kye ba ndi kasima bɛ baminini abili. ³⁸ Luki limoti Yeso ubikya bɛ: «Ko bulya iki yo makombomboyo? Ko bulya iki yo ma mino na botumo ka mambengi? ³⁹ Winoni magũ na mafokũ kami: Imi aka nɔ bikpe! Ivilogoni, mendaga, kye abili kegũ na nzuyi no

kuwo mufongoni beyo mo mina kemina bene.»
⁴⁰ A ndi kabikya beyo ni anwanya maboku na magu. ⁴¹ Babibya botuma ndi na magyagya bidε, bombombaya ndi kugbe, bakakwananagu ndi kabailya be Yeso no akanzina no. Kwa wa umuusa be: «Makegu no luki lilya wanu?»
⁴² Bara ndi dongbu ya musi mukongo. ⁴³ Yeso ava ndi, alya ko misa ka bu. ⁴⁴ Kumbuso yi ubikya be: «Ngbingo yi nino na mbeyi ndi mino luga kunu, namubikya ndi bingbanganya ambe: «Okwononi be masi nimo ikpikaga ndi kugu kami ka Mutu ka Musa, ka mobiso ka bogyalandu, ka Mambu ka Bayuda akwanana ndi be igyonosi.» ⁴⁵ Kwa wa uhukwa ndi yimibo kye bukani nilo a ka Mobiso. ⁴⁶ Ubikya be: «Ikpika ka Mobisa be: «Masiya igyog- isatu, opupa ka mbuku kumbusa wa masye masaa.» ⁴⁷ Okwononi kaubikyaga bevananza bayasi Mongoni Manza ko lino kaki, kapunga banu ka Yelusalema kye bambanzu boyikoni, binisonisa na mupilya. ⁴⁸ Ibunu bo ma bademu ba likrumuka nilo. ⁴⁹ Na imi, mombukwana- daki namutikilyatu Limbengi-Lotu nilo Baba amwanyaga ndi. Luki limoti, wikoni ka Yelusalema aka kadwe ko ngbingo yi nino mo- tumo mino no ngu kotukyoku kugu wa lisyε.»

*Yeso ofokini kugu wa lisyε
 (Maliko 16:19-20; Ligubo 1:9-11)*

⁵⁰ Kumbuso yi, Yeso aga ndi na babibya kaki kunzi wa Yelusalema buwobi na mugi mi nimo ina ndi be Betania. Ku beyo, ubisilya maboku, ufukilya ndi bubunga. ⁵¹ Ko ngbingo yi nino

a ndi mino kaudukilyo bumbunga no, asanana na ibu, adaka ndi kugu wa lisyε. ⁵² Kumbuso yi babibisa kuwa ndi, biganana ka Yelusalema kani botumini na magyagya bidε. ⁵³ Ku beyo, bikaga ndi bongbinga basi ka Ndaβu ko Kunzi, banabibiso.

AGUMÉ WAMBIYA

Lika: AGUMÉ WAMBIYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6